T.C.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI HUKUK PERSPEKTİFİNDEN AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ARKTİK POLİTİKASI

Ayşe Esra KARA

Danışman
Doç. Dr. Ali BAL

İZMİR - 2023

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Uluslararası Hukuk Perspektifinden Avrupa Birliği’nin Arktik Politikası” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih
…/…/…
Ayşe Esra KARA
İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Uluslararası Hukuk Perspektifinden Avrupa Birliği'nin Arktik Politikası

Ayşe Esra KARA

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Avrupa Birliği Hukuku Programı

İklim değişikliği, hem Arktik'te yaşayan insanların yaşam şartlarını zorlaştırıp kültürlerini tehdit etmekte, hem de bölgenin hassas çevre ve ekosistemi için risk oluşturmaktadır. Diğer yandan, Arktik bölgesindeki buzulların erimesi ile bölgedeki potansiyel kaynaklar ve ulaşım yolları her geçen gün daha dikkat çekici hale gelmektedir.

Günümüzde Arktik bölgesinin hukuki rejimi Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre belirlenmektedir. Arktik bölgesi genel olarak bir açık deniz olarak kabul edilmekle beraber, bölgeye kıyısı olan Kanada, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri, Danimarka ve Norveç'in de Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi uyarınca Arktik Okyanusu üzerinde birtakım hak, yetki ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Geçmişte kıyı devletleri arasında Arktik bölgesi üzerindeki hak ve yetkilerine ilişkin çeşitli uyuşmazlıklar yaşanmış olsa da günümüzde bu uyuşmazlıkların büyük bir kısmı çözülmüştür.

Arktik bölgesinde bulunan sekiz devletten üçünün (İsveç, Danimarka ve Finlandiya) Avrupa Birliği'ne üye olması ve ikisinin (Norveç ve İzlanda) Avrupa Ekonomik Alanı'nda olması nedeniyle bölge halkının yaşam standartları, Arktik çevresinin ve ekosisteminin korunması ve potansiyel kaynakların kullanım durumu Avrupa Birliği'ni de yakından ilgilendirmektedir. Avrupa Birliği, 2007 yılından itibaren Arktik politikasını geliştirmekte olup, en son 2021 yılında Arktik politikasını güncellemiştir.

Anahtar Kelimeler: Arktik, Avrupa Birliği, Deniz Hukuku, BMDHS, İklim Değişikliği.

ABSTRACT

Master's Thesis

The European Union's Arctic Policy from the Perspective of International Law

Ayşe Esra KARA

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Law

European Union Law Program

Climate change not only makes difficult the living conditions of the people living in the Arctic and threatens their culture, and also poses a risk to the sensitive environment and ecosystem of the region. On the other hand, with the melting of the glaciers in the Arctic region, the potential resources and transportation routes in the region are becoming more remarkable.

Today, the legal regime of the Arctic region is determined according to the United Nations Convention on the Law of the Sea. Although it is considered that the Arctic region predominantly consists of high seas; Canada, Russia, the USA, Denmark, and Norway, which have coasts to the region, also have certain rights, authority, and obligations on the Arctic Ocean by the United Nations Convention on the Law of the Sea. Even though there have been various disagreements between the coastal states regarding their rights and authority over the Arctic region in the past, most of these have been resolved today.

Since three of the eight states in the Arctic region (Sweden, Denmark, and Finland) are members of the European Union and two (Norway and Iceland) are in the European Economic Area, the living standards of the people of the region, the protection of the Arctic environment and ecosystem and the use of potential resources are also closely related to the European Union. The European Union has been developing its Arctic policy since 2007, and it published its new Arctic policy in 2021.

Keywords: Arctic, European Union, Law of the Sea, UNCLOS, Climate Change.

ULUSLARARASI HUKUK PERSPEKTİFİNDEN AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ARKTİK POLİTİKASI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ii
YEMİN METNİ iii
TÜRKÇE ÖZET iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
KISALTMALAR ix
ŞEKİLLER LİSTESİ x

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
ARKTİK BÖLGESİNİN ULUSLARARASI HUKUKTAKİ YERİ

I. ARKTİK BÖLGESİNİN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ 2
II. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN ARKTİK BÖLGESİNE ETKİLERİ 6
III. ARKTİK BÖLGESİNİN HUKUKİ STATÜSÜ 10
IV. ARKTİK BÖLGESİNDEKİ ULUSLARARASI SEYRÜSEFER İÇİN KULLANILAN BOĞAZLAR 15
V. BÖLGE DEVLETLERİ ARASINDAKİ UYUŞMAZLIKLAR 18
A. Norveç ve Rusya Arasındaki Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı 18
B. Danimarka ve Kanada Arasındaki Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı 20
C. Norveç ve Danimarka Arasındaki Kıta Sahanlığı Uyuşmazlıkları 22
D. Kuzeybatı Geçidi Uyuşmazlığı 25
E. Kuzey Deniz Yolu Uyuşmazlığı 28
F. Bering Boğazı Uyuşmazlığı 30
G. Beaufort Denizi Uyuşmazlığı 32
H. Svalbard Uyuşmazlığı 33
VI. BÖLGE DEVLETLERİNİN ARKTİK POLİTİKALARI 34
A. Rusya'nın Arktik Politikası 34
B. Danimarka'nın Arktik Politikası 36

C. ABD'nin Arktik Politikası 37
D. Kanada'nın Arktik Politikası 39
E. Norveç'in Arktik Politikası 41
F. İsveç'in Arktik Politikası 42
G. Finlandiya'nın Arktik Politikası 44
H. İzlanda'nın Arktik Politikası 45
VII. ULUSLARARASI İŞBİRLİKLERİ 46
A. Genel Olarak 46
B. Birleşmiş Milletler 47
C. Arktik Konseyi 48
D. Arktik Ekonomik Konseyi 51

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ARKTİK POLİTİKASI

I. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ARKTİK POLİTİKASININ GELİŞİMİ 52
II. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ARKTİK POLİTİKASI 55
A. Arktik Bölgesini Barışçı Bir İşbirliği Bölgesi Olarak Korumak 55
1. Stratejik Öngörünün Geliştirilmesi 55
2. Arktik Bölgesini İlgilendiren Konuları Dış Diplomasi Gündeminin Temeline Almak ve Bölgesel İşbirliğini Geliştirmek 56
3. Arktik Bölgesindeki Sivil Koruma, Sivil Güvenlik ve Güvenlik Konularında İşbirliği Yapılması 58
B. İklim Değişikliği ve Çevresel Bozulmaya Karşı Dayanıklılık 60
1. İklim Değişikliği ile Mücadele Etmek ve Biyoçeşitliliği Korumak 61
a. İklim Değişikliği ile Mücadele 61
b. Biyoçeşitliliği Korumak 62
2. Siyah Karbon, Plastik Kirliği ve Kimyasal Kirlilik ile Mücadele 64
a. Siyah Karbon 65
b. Plastik Kirliliği 66
c. Kimyasal Kirlilik 67
3. Ulaşımdan Kaynaklanan Karbon ve Çevresel Ayakizini Azaltmak 68
4. Yenilenebilir Enerjiyi Desteklemek 69
5. Sürdürülebilir ve Kontrollü Ayrıştırma ve İşleme 71
6. Arktik Okyanus Yönetişimini Güçlendirmek 72

C. Yenilikçi Bir Yeşil, Mavi ve Dijital Dönüşüm 73
1. Arktik Yararına Bilim, Araştırma ve Yenilik 73
2. Arktik Bölgesinde Yaşayan İnsanlara Öncelik Vermek 75
3. Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınmayı Desteklemek 81
4. İletişim 83

SONUÇ 85
KAYNAKÇA 89

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACAP	Arktik Kirleticileri Eylem Programı
AEA	Avrupa Ekonomik Alanı
AMAP	Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı
BEAC	Barents Avrupa Arktik Konseyi
Bknz.	Bakınız
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
CAFF	Arktik Florasının ve Faunasının Korunması
CEDAW	Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi
CERD	Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi
EPPR	Acil Durumu Önleme, Hazırlık ve Müdahale
ICJ	International Court of Justice
md.	Madde
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PAME	Arktik Deniz Ekosisteminin Korunması
parag.	Paragraf
PCA	Permanent Court of Arbitration
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan Sayfaya
SDWG	Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UAD	Uluslararası Adalet Divanı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Arktik Bölgesinin Harita Üzerinde Gösterimi s. 3
Şekil 2: Arktik Kara Alanlarındaki Buzun 1971-2019 Yılları Arasındaki Kütle Dengesi Değişimi s. 7
Şekil 3: Norveç ve Rusya Arasında Yapılan Antlaşma Sonucunda Belirlenen Sınırların Harita Üzerinde Gösterimi s. 20
Şekil 4: Kanada ve Danimarka Arasında Yapılan Antlaşma Sonucunda Belirlenen Sınırların Harita Üzerinde Gösterimi s. 21
Şekil 5: Uluslararası Adalet Divanı'nın Norveç ve Danimarka Arasındaki Sınırı Belirlemek ve Göstermek İçin Kullandığı Harita s. 23
Şekil 6: Danimarka ve Norveç Arasında Yapılan Jan Mayen Bölgesinin Sınırlandırılmasına İlişkin Antlaşma Sonucunda Belirlenen Sınırların Harita Üzerinde Gösterimi s. 24
Şekil 7: Danimarka ve Norveç Arasında Yapılan Svalbard Bölgesinin Sınırlandırılmasına İlişkin Antlaşma Sonucunda Belirlenen Sınırların Harita Üzerinde Gösterimi s. 25
Şekil 8: Rusya'nın Deniz Yetki Alanları Üzerinden Geçen Kuzey Deniz Yolu'nun Harita Üzerindeki Gösterimi s. 29
Şekil 9: SSCB ve ABD Arasında Yapılan Antlaşma Sonucunda Belirlenen Sınırların Harita Üzerinde Gösterimi s. 31
Şekil 10: Beaufort Denizi Üzerinde Uyuşmazlığa Konu Olan Alanın Harita Üzerinde Gösterimi s. 33

GİRİŞ

Küresel ısınma nedeniyle yaşanan iklim değişikliği dünyanın her yerinde olduğu gibi Arktik bölgesini de etkilemektedir. Arktik bölgesindeki buzullar, küresel ısınma nedeniyle erimekte ve bu da deniz seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır. Yaşanan bu değişimlerin gerek Arktik bölgesinde yaşayan insanlar üzerinde, gerekse çevre ve ekosistemler üzerinde etkileri olmaktadır. Bu değişimler sonucunda bir yandan yeni fırsatlar doğarken, diğer yandan çeşitli zorluklar ortaya çıkmaktadır. İlerleyen süreçte, karşılaşılan zorluklarla mücadele etmek ve doğan yeni fırsatlardan zararsız ve etkili biçimde yararlanmak için çeşitli çalışmalar yapılması gereklidir. Bunun için, Arktik bölgesi üzerinde hangi uluslararası hukuk kişilerinin hak ve yetki sahibi olduğunun tespit edilmesi önemlidir. Günümüzde, Arktik bölgesinin yararı için, bölgedeki devletlerin yanı sıra çeşitli uluslararası kuruluşlar da çalışmalar sürdürmektedir.

İki bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde öncelikle Arktik bölgesinin tanımı yapılmaya çalışılacak, ardından bölgenin coğrafi ve jeopolitik özelliklerine yer verilecektir. Daha sonra, iklim değişikliğinin Arktik bölgesi üzerindeki mevcut ve muhtemel etkileri ele alınacaktır. Devamında Arktik bölgesi, uluslararası hukuk perspektifinde detaylı olarak incelenecektir. Bu kapsamda Arktik bölgesinin uluslararası hukuktaki statüsü, Arktik bölgesi üzerinde hak ve yetki sahibi olan devletler, Arktik bölgesinde yer alan uluslararası seyrüsefer için kullanılan boğazlar ile bu boğazların geçiş rejimi ve devletlerin hak ve yetki iddiaları nedeniyle oluşan uyuşmazlıklara yer verilecektir. Ardından, Arktik bölgesinde yer alan devletlerin Arktik politikaları ele alınacaktır. Bölümün sonunda ise bütün Arktik devletlerinin dahil olduğu ve Arktik bölgesini ilgilendiren işbirlikleri anlatılacaktır.

Çalışmanın ikinci kısmında, Avrupa Birliği'nin Arktik politikası kapsamlı olarak ele alınacaktır. Öncelikle Avrupa Birliği'nin neden bir Arktik politikasına ihtiyaç duyduğu ve bu politikanın nasıl geliştiği incelenecektir. Devamında, Avrupa Birliği'nin hem en güncel Arktik politikası hem de Arktik bölgesini doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren çeşitli politikalarına yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM
ARKTİK BÖLGESİNİN ULUSLARARASI HUKUKTAKİ YERİ

I. ARKTİK BÖLGESİNİN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Arktik bölgesinin sınırları tam olarak belirli değildir. Bununla birlikte Arktik bölgesinin Arktik Okyanusu ile Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya kıtalarının kuzey kısımlarını içine aldığını söylemek mümkündür[1]. Günümüzde çeşitli tanımları bulunan Arktik bölgesi için yapılan yaygın tanımlardan birisi "*gece yarısı güneşi alanını çevreleyen Kuzey Kutup Dairesi'nin kuzeyindeki alan*"dır. Bunun dışında Arktik, "*Temmuz'daki 10° izoterminin kuzeyindeki alan*" olarak da tanımlanmaktadır. Aslında burada belirtilmek istenen alan temmuz ayı ortalama sıcaklığı 10°C olan çizginin veya bölgenin kuzeyidir. Üçüncü bir tanım ise ağaç hattı kullanılarak yapılmaktadır. Bunun nedeni güney ormanları ile kuzey tundrası arasındaki sınırın ağaç hattı olmasıdır[2]. Başka bir tanıma göre Arktik bölgesi, Kuzey yarımküredeki ağaç hattının en kuzey sınırının kuzeyindeki bölge olup, Grönland, Svalbard ve diğer kutup adalarını; Kanada, Alaska, Sibirya, İskandinavya ve İzlanda'nın en kuzey kısımlarını ve Arktik Okyanusu'nu kapsamaktadır[3]. Arktik bölgesi ayrıca, Kuzey Kutup Dairesi'nin kuzeyinde 66°32'de, güneşin 21 Haziran'da batmadığı ya da 22 Aralık'ta doğmadığı alan olarak da tanımlanmaktadır[4].

Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya kıtaları için bir kesişim bölgesi olan Arktik bölgesi, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Danimarka, Norveç, İsveç, Finlandiya ve Rusya'yı da birbirine bağlar. Bu devletler, bölgede bulunan toprakları ve halkları nedeniyle çevre, ekonomi, güvenlik, sosyal ve demografik konular açısından birbirleri ile ilişkilidir. Diğer yedi devletten farklı olarak Danimarka'nın Arktik bölgesinde toprağı bulunmamaktadır ancak dış politika ve güvenlik politikası açısından Danimarka Krallığı'na bağlı olan Faroe Adaları ve Grönland'ı temsil

---

[1] Umweltbundesamt, "Geographie der Arktis", **Themen**, 01.02.2016, https://www.umweltbundesamt.de/themen/nachhaltigkeit-strategien-internationales/arktis/wissenswertes-zur-arktis/geographie-der-arktis#keine-klare-grenze-nach-suden, (13.04.2023).

[2] Arctic monitoring and Assessment Programme (AMAP), "Arctic Pollution Issues: A State of the Arctic Environment Report", **Publications**, 01.05.1997, (Report), https://www.amap.no/documents/doc/arctic-pollution-issues-a-state-of-the-arctic-environment-report/67, (14.08.2023), s.6.

[3] Jill Bailey, **The Facts on File Dictionary of Ecology and the Environment**, Market House Books Ltd, New York, 2004, ss. 12-13.

[4] Jacqueline Smith, **The Facts on File Dictionary of Weather And Climate**, Market House Books Ltd, New York, 2006, ss. 15-16.

etmektedir. Danimarka, Faroe Adaları ve Grönland birlikte Danimarka Krallığı'nı oluşturmaktadır[5].

Şekil 1: Arktik Bölgesinin Harita Üzerinde Gösterimi

Kaynak: Nikolas Sellheim, "The Arctic Region", 2021, https://sellheimenvironmental.org/2021/06/07/map-of-a-russian-perspective-on-the-arctic/, (03.03.2023).

Kuzey Kutup Dairesi'nin ekosistemi genel olarak tundra olarak kabul edilse de kimi bilim insanları bölgeyi ikiye ayırmaktadır. Yapılan bu ayrıma göre 80-88° kuzey paralelleri arasındaki bölge Yüksek Arktik bölgesi, 68-80° kuzey paralelleri arasında kalan bölge ise Düşük Arktik bölgesi olarak isimlendirilmektedir. Genelde, Düşük

[5] Kathrin Stephen, Sebastian Knecht ve Golo M. Bartsch, **Internationale Politik und Governance in der Arktis: Eine Einführung**, Springer Spektrum, Berlin, 2018, ss. 21, 24. Danimarka Krallığı'nın birer parçası olan Grönland ve Faroe Adaları, ulusal, tarihi ve coğrafi anlamda özel statüye sahip olmaları nedeniyle özerk yapıdadır. Danimarka Anayasası uyarınca, Danimarka Krallığı, uluslararası hukukta yükümlülük altına girmeye yetkili olduğu gibi dış politikayı idare etmekle de sorumludur. Ministry of Foreign Affairs of Denmark, "Greenland and the Faroe Islands", **The Arctic**, https://um.dk/en/foreign-policy/the-arctic/greenland-and-the-faroe-islands, (15.10.2023). Bu çalışmada Danimarka Krallığı'ndan "Danimarka" olarak bahsedilecektir.

Arktik bölgesinde diz hizasında bitki ve çalılar bulunurken Yüksek Arktik bölgesinde daha kısa bitkiler görülmektedir[6].

Arktik bölgesindeki birçok alanın şekillenmesi tekrarlanan buzullaşmalar sonucunda gerçekleşmiştir. Sert kristalli granit ana kayaya sahip bölgelerde buzullar bölgeyi içi su dolu çöküntülerle bırakırken, kıyıda deniz seviyesinin altında kalan ve ana kayanın aşınmasına neden olan buzullar, derin ve kıvrımlı fiyortlar yaratmıştır. Kalan yerlerde ise buzullar, ana kayanın üzerine buzul taşları ve tortul yığınının oluşmasına sebep olmuştur[7].

Yaklaşık 20 milyon kilometrekarelik bir alana karşılık gelen Arktik deniz alanları Baffin Körfezi, Barents Denizi, Beaufort Denizi, Çukçi Denizi, Doğu Sibirya Denizi, Grönland Denizi, Hudson Körfezi, Hudson Boğazı, Kara Denizi, Laptev Denizi ve Beyaz Deniz'i kapsamaktadır. Arktik Okyanusu'ndaki suyun büyük bir kısmını Atlantik Okyanusu'ndan Fram Boğazı ile taşınan su oluşturmaktadır[8]. Dünya ticareti üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahip olan Arktik nakliye yollarının en az Panama Kanalı kadar etkili olduğu düşünülmektedir. Bu nakliye yolları Atlantik'te bulunan başlıca limanlar ve pazarlar ile Asya pazarları ve Pasifik Kıyılarını birbirine bağlamaktadır[9].

Arktik bölgesi oldukça zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarına sahiptir. Bölgede üretilen petrol ve doğal gaz, dünya genelindeki petrol ve doğal gaz üretiminin sırasıyla yaklaşık %10'una ve %25'ine karşılık gelmektedir. Konu ile ilgili yapılan son değerlendirmeler de dünyada keşfedilmemiş petrol rezervlerinin önemli bir kısmının Arktik bölgesinde bulunduğuna işaret etmektedir[10]. Tahminlere göre Arktik bölgesinde keşfedilmemiş yaklaşık 90 milyar varil petrol, 1.669 trilyon fit küp doğal gaz ve 44 milyar varil doğal gaz sıvısı bulunmaktadır[11]. Bununla birlikte, bu tahminleri hesaplamak için belirlenmiş evrensel kriterler bulunmamaktadır. Gerçekten bilinen yalnızca şimdiye kadar üretilmiş olan petrol ve gazın hacmidir[12]. Diğer yandan, bu tahmini verilerin gerçek olması akıllara başka bir soru getirecektir. Bu kaynakları hem ekonomik kar elde ederek hem de Paris İklim Sözleşmesi'nin hedefleri ile ters

---

[6] Andrew J. Hund, "Antarctica And The Arctic Circle", **A Geographic Encyclopedia Of The Earth's Polar Regions**, ABC-Clio, LLC, Santa Barbara, 2014, s. 69.
[7] AMAP, Report, s. 8.
[8] AMAP, Report, s. 10; Wladimir Golitsyn, "The Legal Regime of the Arctic", **The IMLI Manual on International Maritime Law**, (Ed. Malgosia Fitzmaurice, Norman A. Martinez Gutierrez), Cilt: 1, Oxford, 2014, s. 462
[9] Hund, s. 98.
[10] The Arctic, "Natural Resources", **Topics**, https://arctic.ru/resources/, (13.02.2023).
[11] USGS, "Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle", 23.07.2008, https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf, (13.02.2023).
[12] Hanna Lempinen, **Arctic Energy and Social Sustainability**, Palgrave Macmillan, Helsinki, 2019, s. 4.

düşmeyecek şekilde çıkarmak mümkün olacak mıdır? Zira, yapılan çalışmalara göre Paris İklim Sözleşmesi'nin[13] küresel ısınmayı 2°C'nin altında tutma hedefinin gerçekleştirilebilmesi için 2010 ile 2050 yılları arasında dünya petrol rezervlerinin üçte birinin, gaz rezervlerinin yarısının ve mevcut kömür rezervlerinin yüzde 80'inden fazlasının kullanılmaması gerekmektedir[14].

Petrol ve doğal gaz haricindeki doğal kaynaklar açısından incelendiğinde, bölgede birçok maden kaynağının bulunduğu görülmektedir. Özellikle Rusya'nın kuzey kesimi madencilik alanında oldukça gelişmiştir. Rusya'nın Arktik bölgesinde bulunan nikel, bakır, kalay, uranyum ve fosfat üretimi yapan birçok madenin yanı sıra, Sibirya bölgesi gümüş, altın, nikel gibi madenler açısından oldukça zengin kabul edilmektedir. Yakutistan'da ise işlenmemiş elmas bulunmaktadır. Kuzey Amerika açısından incelendiğinde ise Kanada'nın Yukon bölgesinde çıkarılan plaser altın, kömür ve kuvars madenleri ile Alaska'da bulunan Red Dog isimli kurşun-çinko madeni dikkat çekmektedir[15].

Balıkçılık sektörü, neredeyse Arktik bölgesindeki bütün kıyı bölgelerinde ve adalarında devlet ekonomisi için büyük bir rol oynamaktadır. Balıkçılık, uzun bir süredir İzlanda'nın milli ekonomisinin mühim bir parçası olduğu gibi, bu alanda büyük bir çeşitliliğe sahip olan Grönland için de oldukça önlemlidir. Grönland ve İzlanda'nın birincil sektörünün büyük bir kısmını oluşturan balıkçılık, Faroe Adaları'ndaki en önemli sektördür. Rusya ve Norveç'in kuzey bölgeleri ile Alaska'nın ekonomisi için kıyı balıkçılığı oldukça değerlidir. Bunun yanı sıra Arktik bölgesindeki her yerde uygulanabilen göl ve nehir balıkçılığı yerel ekonomilere fayda sağlamaktadır[16].

Arktik bölgesinde yapılan ticari balıkçılık, farklı ekosistemlere ait birden çok türe dayanmaktadır. Bu ekosistemlerin dinamikleri konusunda birtakım belirsizlikler olması nedeniyle balıkçılık ve çevre faktörlerinin, balıkların popülasyon ve biyolojisi üzerinde ne kadar önemli olduğunu belirlemek zorlaşmaktadır. Bunun dışında, balıkların popülasyon ve biyolojisi de geçmişteki ile aynı değildir. Balıkçılığın çeşitli değişkenlere dayalı olması nedeniyle iklim değişikliğinin balık stokları üzerinde nasıl etkileri olacağı ve bu etkilerin Arktik bölgesindeki balıkçılığı nasıl etkileyeceği belirsizdir. Ancak yine de deniz buzunun azalmasının Atlantik Morina balığı, Ringa

[13] Paris İklim Sözleşmesi için bknz: RG, 27.10.2021, Sayı: 31621.
[14] Christophe McGlade ve Paul Ekins, "The geographical distribution of fossil fuels unused when limiting global warming to 2°C", **Nature**, Cilt: 517, 2015, s. 187.
[15] The Arctic, "Natural Resources", **Topics**, https://arctic.ru/resources/, (13.02.2023).
[16] Gérard Duhaime, "Economic Systems", **Arctic Human Development Report**, 2004, https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/51, (14.08.2023), s. 72.

balığı gibi ticari açıdan önemli balık türlerinin stoklarını olumlu yönde etkilemesi beklenebilir[17].

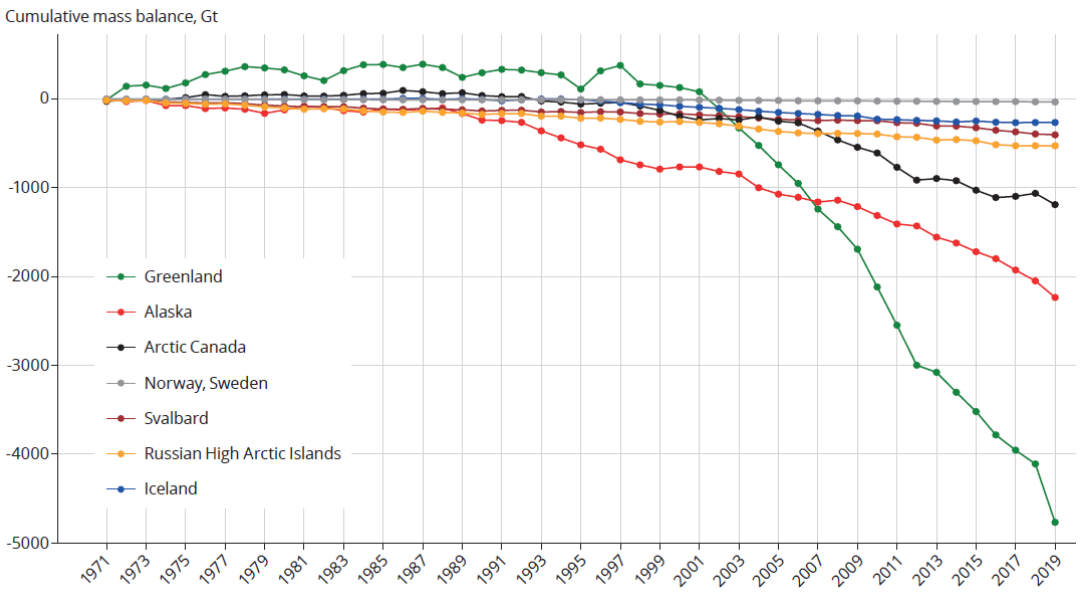
II. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN ARKTİK BÖLGESİNE ETKİLERİ

İklim krizinin etkileri Arktik bölgesinde yoğun biçimde hissedilmektedir. Bölgedeki yerli halkın mevcut sorunları, iklim değişikliğinin etkileriyle birlikte yaşamak zorunda kalmaları nedeniyle daha da ağırlaşmaktadır. Bölgedeki buzun hızla erimesi, Antarktika'daki buz erimesine kıyasla küresel su seviyesi yükselmesini daha fazla artırmaktadır. Bunun yanı sıra bölgede meydana gelen yangınlar atmosfere daha fazla karbon emisyonu salınmasına neden olmaktadır. Yeni ulaşım yollarının elverişliliğinin yanı sıra petrol, gaz ve mineral kaynaklarına erişim ve Arktik balıkçılığında yaşanan değişimin hem bölgede hem de bölge dışında ekonomik sonuçları olmaktadır. İklim değişikliği ayrıca Arktik bölgesi ile güney enlemleri arasında göç eden türler üzerinde de etkilidir[18].

1971 ile 2019 arasında yapılan gözlemler sonucunda elde edilen verilere göre bölgede pek çok değişim gözlenmiştir. Buna göre, bölgedeki hava sıcaklığı 3.1 derece, permafrost sıcaklığı ise 2-3 derece arasında artmıştır. Diğer yandan bölgedeki yıllık yağış %9'dan daha fazla artış göstermiştir. Nehirler sonbaharda daha geç donmuş, buzları ise ilkbaharda daha erken kırılmıştır. Sekiz büyük Arktik nehrinden Arktik Okyanusu'na akan tatlı su hacminde %7,8 artış olmuştur. Eylül ayında deniz buzunun boyutu, %43 oranında azalmış ve Bering Denizi dışındaki bölgede, deniz buzu alanı tüm aylarda azalmaya devam etmiştir. Deniz buzunun yanı sıra, Arktik bölgesindeki bütün kara alanlarında buz kaybı yaşanmıştır[19].

[17] Hjálmar Vilhjálmsson ve Alf Håkon Hoel, "Fisheries and Aquaculture", **Arctic Climate Impact Assessment**, 01.05.2005, https://www.amap.no/documents/doc/arctic-arctic-climate-impact-assessment/796, (14.08.2023), s. 692.
[18] AMAP, "Arctic Climate Change Update 2021: Key Trends and Impacts", **Publications**, 20.05.2021, (Update), https://www.amap.no/documents/doc/arctic-climate-change-update-2021-key-trends-and-impacts.-summary-for-policy-makers/3508, (14.08.2023), s.4.
[19] AMAP, Update, ss. 5-6.

Şekil 2: Arktik Kara Alanlarındaki Buzun 1971-2019 Yılları Arasındaki Kütle Dengesi Değişimi

Kaynak: AMAP, Update, s. 6.

Yerli halklar tarafından doldurulmuş olan Arktik bölgesi sanılanın aksine verimsiz ve çorak bir arazi değildir. Arktik kaynaklarının iklim değişikliğinden etkilenmesi sonucunda artık bölgenin yerli halklar tarafından eskisi gibi kullanımının mümkün olmayacağı düşünülmektedir. Yerli halklar, bölgede meydana gelecek değişiklikler ve bütün yaşam alanlarının yok olması sonucunda duruma uyum sağlamak için yeni yollar aramaya başlayacaktır. Yaşanacak değişiklikler yalnızca maddi kültürü etkilemekle kalmayacaktır. Bölgenin kültürel temeli ve yerlilerin sosyal hayatı tümüyle bu değişiklik ile karşı karşıya kalacaktır. İnsanların zorunlu olarak göç etmesi kültürlerine zarar verecek ve onları uyum sağlamaya zorlayacaktır[20].

İklim değişikliğinin bir diğer olumsuz sonucu da Arktik bölgesinde yaşayan insan dışındaki türler üzerinde görülmektedir. Deniz buzunun azalması bölgedeki kutup ayılarının hayatta kalması için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bununla birlikte, yavrularını büyütmek için deniz buzuna ihtiyaç duyan buz fokları da bu durumdan oldukça olumsuz yönde etkilenmektedir. Dahası, iklim değişikliğinin bitki örtüsünde yarattığı değişimler bölgedeki lemming türlerinin ve dolaylı olarak kutup tilkilerinin

[20] Klemetti Näkkäläjärvi, "Climate Change and Traditional Knowledge", **Arctic Science, In ternational Law and Climate Change**, (Ed. Susanne Wasum-Rainer, Ingo Winkelmann, Katrin Tiroch), Berlin, 2011, ss. 105-106.

popülasyonunu etkileyebilmektedir[21]. Bölgede meydana gelen değişiklikler balina, mors, deniz kuşu, fok ve ren geyiği gibi hayvanları da etkilemektedir. Örneğin, aşırı kar yağışı ve üstüne yağmur olayları, Fennoskandiya ve Rusya'daki ren geyiği sürülerinde büyük kayıplara neden olmuştur. Diğer yandan Alaska, Kuzey Kanada ve Finlandiya'daki topluluklar, meyvelerin bolluğu ve kalitesinde değişiklikler olduğunu; Kanada ve Rusya'daki yerli avcı ve balıkçılar, fokların daha zayıf, yaban hayatının daha sağlıksız ve balıklar ile deniz memelilerindeki solucan yaygınlığının daha fazla olduğunu belirtmişlerdir[22].

Ayrıca iklim değişikliğinden kaynaklı olarak deniz seviyesinin yükselmesinin bölgedeki hassas ekosistemi olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Bu değişimler bölgedeki sulak alanların karaya taşınması; kıyıda meydana gelen taşkınların artması, kıyılardaki açık sularda oluşan fırtınaların daha ciddi sonuçlar yaratması ve fırtınaların dalga aktivitesinin artışıyla bölgedeki bentik kaynaklarının etkilenmesi şeklinde olabilir. Bununla birlikte, kıyı erozyonunun da bölgedeki topluluk altyapısı ve diğer insan aktivitelerini etkileyeceği tahmin edilmektedir[23]. Deniz seviyesinin yükselmesinin uluslararası hukuk açısından da sonuçları olacağı düşünülmektedir. Deniz seviyesinin yükselmesi bir devletin kıyı konfigürasyonunu değiştirebileceğinden, deniz sınırının çizilmesi için kullanılan noktalar da bu durumdan etkilenebilir. Böyle bir durumda yeni bir sınır çizgisinin belirlenmesi söz konusu olursa ilgili deniz alanlarının hukuki statüsü ve hukuki rejimi değişecektir. Takımada devletleri söz konusu olduğunda deniz seviyesinin yükselmesi onların esas hatlarını dahi etkileyebilecektir. Zira deniz seviyesinin yükselmesi, takımada devletinin en dıştaki bir ada ya da resifini sular altına bırakabilir[24].

Önümüzdeki yıllarda sıklığının ve/veya şiddetinin artması beklenen orman yangınları, seller, aşırı sıcaklık ve yağış olaylarının Arktik bölgesini sosyoekonomik açıdan ciddi anlamda etkilemektedir. Alaska'da yerlilerin yaşadığı köylerinin büyük bir bölümünde sel ve erozyon afetleri yaşanmaktadır. Dahası, şiddetli seller, arama ve

---

[21] Michelle Allsopp, David Santillo ve Paul Johnston, "Climate Change Impacts on Arctic Wildlife", **Greenpeace Research Laboratories Technical Report (Review)**, 2012, https://www.greenpeace.org/static/planet4-international-stateless/2012/08/317d2d47-420-arcticwildlife.pdf, (14.08.2023), s. 3.

[22] AMAP, Update, s. 8.

[23] International Arctic Science Committee, Land-Ocean Interactions in the Coastal Zone, AMAP ve International Permafrost Association. "State of the Arctic Coast 2010 Scientific Review and Outlook", 2011, http://library.arcticportal.org/1277/, (14.08.2023), s. 6.

[24] Nilüfer Oral, "UNCLOS and Sea Level Rise", **Marine Policy**, Cilt: 149, 2023, ss. 2-3. Ayrıca, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun, deniz seviyesinin yükselmesi ile ilgili yaptığı çalışmalar için bknz: International Law Commission, "Sea-level rise in relation to international law", **Analytical Guide to the Work of the International Law Commission**, 24.08.2023, https://legal.un.org/ilc/guide/8_9.shtml, (12.09.2023).

kurtarma eylemlerinin kısıtlılığından ötürü uzak topluluklar için de özel riskler yaratabilecektir. Son yıllarda, şiddetli rüzgarlar ile yoğun kar yağışı ve yağmur fırtınalarının bir araya gelmesinin sonucunda, Svalbard Takımadalarında çığ, sulu kar akıntıları ve toprak kayması gibi doğa olayları meydana gelmiştir[25].

İlaveten, iklim değişikliğinin Arktik bölgesindeki güvenliği gıda ve ulaşım açısından tehlikeye attığı görülmektedir. Okyanusun ısınması ve yenilenmesi, zehirli alglerin yaygınlaşması için daha uygun bir ortam hazırlamakta ve bu da gıda güvenliğini ve potansiyel olarak sağlığı riske atmaktadır. Şiddetli yağış ve hızlı kar erimeleri nedeniyle patojenler taşınabilmekte ve içme suyunun güvenliği açısından tehlike oluşturabilmektedir. Permafrostun çözülmesi, su ekosistemlerine girebilecek cıva gibi kirleticileri salma potansiyeline sahiptir. Bunun yanı sıra, bölgedeki birçok alanda kar, buz ve permafrost üzerindeki ulaşım iklim değişikliğinden etkilenmiştir. Örneğin, Kuzeybatı Grönland'daki avcılara göre, deniz buzu üzerinde köpek kızağıyla seyahat etmenin mümkün olduğu süre geçmiştekine kıyasla 2 ay daha azdır. Kimi yerlerde ulaşım seçenekleri sınırlı olduğundan, bazı yerleşim yerlerine erişilebilirliğinin gelecekte azalacağı düşünülmektedir. Bina ve yollar gibi çeşitli altyapıların, permafrostun erimesi ve sonrasında da çökmesi sonucunda zarar gördüğü bilinmektedir[26].

Diğer taraftan, gelecek yıllarda bölgedeki buzsuz alanların artması ve buzsuz dönemlerin uzaması sonucunda yılın bazı dönemlerinde erişilemeyen veya yalnızca yüksek maliyetli buz kırıcılar yardımıyla erişilebilen bölgelere ulaşım kolaylaşacaktır. Böylece hem ulaşım açısından maliyet azalacak hem de açık denizde petrol ve doğal gaz arama ve sondaj faaliyetleri için daha fazla elverişli zaman olacaktır[27]. Ayrıca, Arktik bölgesindeki balık ve deniz memelilerinin, Atlantik ve Pasifik sularının daha sıcak olması ve deniz buzunun azalması ile ilişkili olarak, kuzeye doğru genişlemelerinin bazı bölgelerde ticari balıkçılık fırsatlarını artırabileceği ve kimi kıyı Arktik toplulukları için ekonomik açıdan faydalı olabileceği düşünülmektedir. Kuzeye doğru genişleme durumu Kuzey Atlantik bölgesinin bazı alanlarında su ürünleri yetiştiriciliği için de söz konusudur. Bu durum ekstra fırsatlar yaratması açısından olumlu gözükse de su ürünleri yetiştiriciliğinin toplumsal ve çevresel açıdan maliyetli olduğunu da unutmamak gerekir. Bir diğer beklenti de iklim değişikliğinin Arktik

[25] AMAP, Update, s. 11.
[26] AMAP, Update, ss. 8, 10.
[27] Charles Emmerson ve Glada Lahn, "Arctic Opening: Opportunity and Risk in the High North", **Chatham House**, 12.02.2012, http://library.arcticportal.org/1671/1/Arctic_Opening%2C_opportunity_and_risks_in_the_High_North.pdf , (15.07.2023), s. 15.

bölgesindeki petrol, gaz ve mineraller gibi kaynaklara erişimin artırmasıdır. Ancak, bu endüstrilerin büyüme durumu, Paris İklim Anlaşması kapsamında belirlenen hedeflere ulaşma amacıyla azaltılmaktadır[28].

III. ARKTİK BÖLGESİNİN HUKUKİ STATÜSÜ

Geçmişte Arktik bölgesindeki buzla kaplı alanların deniz olarak kabul edilip edilemeyeceği tartışmalıydı. Buzu kara parçası olarak kabul eden, kıyı devletlerinin egemenlik alanlarını genişletmeye yönelik olan görüşe göre, devletlerin kıyılarındaki buz, onların deniz alanlarının genişliğinin ölçüldüğü *esas hatları*[29] belirlemek için kullanılmalıydı[30]. Günümüzde bu görüşün geçerliliğini yitirmesinin temelinde, deniz buzunun bir kısmının kışın oluşup, yazın erimesi nedeniyle kararlı bir yapıda olmaması vardır[31]. Bugün ise, deniz hukuku genel olarak deniz sularının fiziksel halleri ile ilgilenmediğinden, büyük bir kısmını Arktik Okyanusu oluşturan Arktik bölgesinin hukuki statüsünün ve kıyı devletlerinin Arktik bölgesi üzerindeki iddialarının Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi[32] (BMDHS) ve teamül hukukuna göre değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Zira Arktik Okyanusu, BMDHS'nin 234'üncü maddesi haricinde, tıpkı diğer okyanuslar gibidir[33]. BMDHS'nin 234'üncü maddesi çerçevesinde kıyı devletleri, başta sert iklim koşullarının ve buzla kaplı alanların yılın büyük bir kısmında denizcilik için engel ya da olağanüstü tehlikeler yarattığı ve kirliliğin denize ciddi bir zarar verebileceği ya da deniz ekosistemini telafisi olmayacak şekilde bozabileceği yerlerde olmak üzere, buzla kaplı alanlardaki gemilerden kaynaklanan kirliliği önlemek, azaltmak ve kontrol altına almak için,

---

[28] AMAP, Update, s. 9.

[29] Normal esas hat genel olarak suların en alçak seviyede olduğu zamandaki kıyı çizgisidir. Ancak kimi hallerde sular çekildiğinde ortaya çıkan yükseltiler çok derin girintili çıkıntılı olabilmekte veya kıyıya yakın takımadalar ile karşılaşılabilmektedir. Bu durumdaki kıyı ve körfezlerde düz esas yöntemi uygulanabilir. Daha detaylı bilgi için bknz. Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, 16. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017, s. 244.

[30] Walter E. Block, Stefan K. Slok-Madsen, "Who Should Own the North Pole**," LSU Journal of Energy Law and Resources**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2018, s. 481.

[31] Bedjaoui Mohammed, "Le statut de la glace en Droit International", **El Derecho Internacional en un mundo en trasformación, Liber amicorum en homenaje al profesor Eduardo Jiménez Aréchaga**, Fundación de Cultura Universitaria, Montevideo, 1994, ss. 713–729'dan aktaran Claudia Cinelli, "The Law of the Sea and the Arctic", **Arctic Review on Law and Politics**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2011, s. 8.

[32] 10.12.1982'de kabul edilip 16.11.1994'te yürürlüğe giren ve günümüzde 167 devletin ve Avrupa Birliği'nin taraf olduğu işbu Sözleşme metni için bknz: United Nations, "United Nations Convention on the Law of the Sea", https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, (19.05.2023). Türkiye'nin taraf olmadığı Sözleşmenin Türkçe metni için bknz. Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, 5. Baskı, Beta, İstanbul, 2003, ss. 358-446.

[33] Nele Matz-Lück, "Planting the Flag in Arctic Waters: Russia's Claim to the North Pole", **Göttingen Journal of International Law**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2009, s. 241; Golitsyn, s. 466.

ayrımcı olmaması şartıyla, kendi münhasır ekonomik bölge sınırları içinde kanun ve kurallar koyup uygulatabileceklerdir[34].

Arktik kıyı devletleri açısından bakıldığında ABD haricindeki devletlerin hepsinin BMDHS'ye taraf olduğu görülmektedir. Sözleşmenin kimi hükümleri teamül haline geldiğinden bu hükümler, eğer ısrarlı itirazda[35] bulunmadıysa, ABD için de bağlayıcı olacaktır[36]. Kaldı ki ABD, 11'inci bölümdekiler hariç BMDHS hükümlerinin genel olarak teamül kuralı vasfını kazandığı görüşündedir[37]. Ayrıca Kanada, ABD, Danimarka, Norveç ve Rusya, 2008'de düzenlenen Arktik Okyanusu Konferansı'nda Ilulissat Deklarasyonu'nu kabul ederek, kıta sahanlığının dış sınırlarının çizilmesi; buzla kaplı alanlar da dahil olmak üzere deniz çevresinin korunması; seyrüsefer özgürlüğü ve deniz bilimsel yönden araştırmaları gibi deniz kullanımını ilgilendiren konularda devletlere hak ve yükümlülükler veren deniz hukukuna bağlılıklarını belirtmişlerdir[38].

Arktik kıyı devletlerinin deniz alanlarının dış sınırları BMDHS hükümlerine göre belirlenmiştir. Bununla beraber, kimi durumlarda bu devletler arasında sınırlandırma antlaşmaları yapılması gerekli olmuştur. Günümüzde, Arktik bölgesindeki deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin çoğu sorun çözülmüş olsa da hala süren uyuşmazlıklar da bulunmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, her ne kadar Arktik kıyı devletleri kendi deniz alanları üzerinde birtakım hak ve yetkilere sahip olsa da bu hak ve yetkiler sınırsız değildir. Zira uluslararası deniz hukukuna göre, bütün devletlerin bu deniz alanları üzerinde belirli hakları vardır[39].

---

[34] "Kanada Şartı" olarak da isimlendirilen 234'üncü madde esasen, Kanada'nın kuzey sularını koruması için ona uluslararası alanda destek sağlamayı ve Kuzeybatı Geçidi'ndeki egemenlik iddialarını güçlendirmeyi amaçlamaktaydı. Rob Huebert, "Article 234 and Marine Pollution Jurisdiction in the Arctic", **The Law of the Sea and Polar Maritime Delimitation and Jurisdiction,** Brill, Leiden, 2001, s. 249.

[35] Eğer bir devlet, oluşmakta olan bir teamül kuralına karşı usulüne uygun olarak ısrarlı itirazda bulunursa, bu teamül kuralı ile bağlı olmaktan kurtulabilecektir. Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bknz. Brian D. Lepard, **Customary International Law a New Theory with Practical Applications**, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, ss. 229-242.

[36] Nesrin Singil, "Arktik Bölgesi'nin 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi", **Public and Private International Law Bulletin**, Cilt: 40, Sayı: 2, 2020, s. 1033.

[37] European Commission, "Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries, Legal aspects of Arctic shipping summary report", **Publications Office**, 23.02.2010, https://data.europa.eu/doi/10.2771/51132, (24.12.2022), s.6.

[38] "Deniz hukuku, kıta sahanlığının dış sınırlarının çizilmesi, buzla kaplı alanlar da dahil olmak üzere deniz çevresinin korunması, seyrüsefer serbestliği, deniz bilimsel araştırmaları ve denizin diğer kullanımları ile ilgili önemli haklar ve yükümlülükler sağlar. Bu hukuki çerçeveye ve olası çakışan iddiaların kurallı bir biçimde çözüme kavuşturulmasına bağlı kalmaya devam ediyoruz". Arctic Ocean Conferance, "Ilulissat Declaration", 28.05.2008, https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2017/07/2008-Ilulissat-Declaration.pdf, (16.12.2022).

[39] Erik J. Molenaar, Timo Koivurova, Elizabeth Tedsen, Andrew Reid, ve Kamrul Hossain, "Introduction to the Arctic", **Arctic Marine Governance Opportunities for Transatlantic Cooperation**, (Ed. Elizabeth Tedsen, Sandra Cavalieri ve R. Andreas Kraemer), Springer, 2014, ss. 6, 8.

Ayrıca, Kanada ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tarafından benimsenmiş olan sektör prensibi BMDHS'nin kabul görmesiyle beraber neredeyse uygulanmadığını belirtmekte fayda vardır. Bu prensibe göre Arktik bölgesi, devletlerin ülkelerinin batı ve doğu noktalarından kendisine doğru çizilecek doğrular sonucunda oluşacak üçgen şeklindeki alanlara bölünmelidir[40]. Kanada her ne kadar çeşitli yollarla sektör prensibine dayandığını belli etse de hiçbir zaman sektör prensibine dayalı bir hukuki düzenleme yapmamıştır. Diğer yandan SSCB ise 1916 ve 1924 tarihli diplomatik notaları ve 1926 tarihli Kararnamesi'nde, sektör prensibine dayanarak toprak talebinde bulunmuştur. Norveç, Danimarka ve ABD ise sektör prensibini hiçbir zaman kabul etmemiştir[41].

BMDHS'ye göre, bir kıyı devletinin egemenliği, onun kara ülkesinin ve iç sularının ötesindeki karasularına kadar uzamaktadır (md. 2). Devletlerin kendi karasularının genişliğini tespit etme hakkı olsa da bu genişlik esas hatlardan itibaren en fazla 12 deniz mili uzaklığa kadar olabilmektedir (md. 3). Karasularının genişliğini ölçmek için kullanılan normal esas hat, sözleşmenin başka bir kısmında aksi belirtilmedikçe, kıyı boyunca uzanan alçak su hattıdır (md. 5). Kimi yerlerde kıyı şeridi kesintili ve girintili olabilmekte ya da kıyı şeridinin yakın çevresinde bir dizi ada bulunabilmektedir. Bu hallerde uygun noktalar birleştirilerek düz esas hat çizilebilir (md. 7). Bu çerçevede Kanada, Norveç, Rusya ve ABD karasularını 12 deniz mili, bitişik bölgelerini ise 24 deniz mili olarak, Danimarka (Grönland) ise karasularını 3 deniz mili olarak belirlemiştir[42].

"Münhasır ekonomik bölge" kıyı devletin kara sularının ötesinde yer alan bir deniz alanı olup hem bu devlete birtakım hak ve yetkiler verir hem de bu devlet için bazı yükümlülükler doğurur (md. 55-56). Münhasır ekonomik bölgenin genişliği, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren en fazla 200 deniz mili öteye uzanabilir (md. 57). Münhasır ekonomik bölgede diğer devletlerin de çeşitli hakları vardır. Örneğin bütün devletler, münhasır ekonomik bölgeler üzerinde seyrüsefer yapma, uçuş serbestliği, su altı kabloları ve boru hatları döşeme gibi haklara sahiptir (md. 58). Arktik bölgesinde Kanada, Rusya, ABD, Norveç ve Danimarka 200 deniz miline kadar münhasır ekonomik bölge ilan etmişlerdir[43].

---

[40] Joe D. Walsh, "All but Quiet on the Northern Front: The Sector Principle as a Means of Resolving Arctic Territorial Disputes", **Cornell International Law Journal**, Cilt: 53, Sayı: 4, 2020, s. 859. Ayrıca bknz. Ali Bal, **Uluslararası Hava Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 249.

[41] Donat Pharand, **Canada's Arctic Waters in International Law**, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, (Canada), ss. 76, 78.

[42] Andreas Østhagen ve Clive H. Schofield, "The Arctic Ocean: Boundaries and Disputes", **Arctic Yearbook 2021**, 2021, s. 3.

[43] Østhagen ve Schofield, s. 3.

Uygulamada bazen kıyı devletinin münhasır ekonomik bölge üzerinde sahip olduğu haklar ile diğer devletlerin hakları konusunda uyuşmazlık olabilmektedir. Arctic Sunrise[44] davası bu tür uyuşmazlıklara örnek olarak gösterilebilir. Davaya konu olayda Arctic Sunrise gemisinin Barents Denizi'nin güneydoğusunda ve Rusya'nın münhasır ekonomik bölgesi içinde yer alan Rus petrol platformu Prirazlomnaya'da bir protesto düzenlemek için kullanılması üzerine Rus yetkililer gemiye girmiş ve gemiye el koymuşlardır. Ayrıca gemide bulunan otuz kişi tutuklanmış, idari ve cezai suçlarla itham edilmiş ve gözaltında tutulmuştur[45].

Bu uyuşmazlık için kurulan tahkim mahkemesine göre, Hollanda ve Rusya'nın da taraf olduğu çeşitli uluslararası insan hakları belgelerinde tanınan ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğünden kaynaklanan denizde protesto; seyrüsefer serbestliği ile ilgili olup, denizlerin uluslararası hukuka uygun bir kullanımıdır[46]. Kıyı devletleri, kendi egemenlik hakları ihlal edilmediği sürece, diğer devletlerin gemilerinin protesto yapma haklarına saygı göstermelidir. Bu doğrultuda Mahkeme, Rusya'nın fiillerinin uluslararası hukuka uygun olmadığına ve Arctic Sunrise gemisi üzerinde münhasıran yetkili olan Hollanda'ya karşı BMDHS'den doğan yükümlülüklerini ihlal ettiğine karar vermiştir[47].

Kıta sahanlığı bir kıyı devletinin, kendi karasularının ilerisinden kıta kenarının dış eşiğine kadar uzar ve kendi kara ülkesinin doğal uzantısı olan bölgedeki deniz yatağını ve toprak altını kapsar. Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hat ile bu eşik arasında 200 deniz milinden daha kısa bir mesafe varsa bu mesafe 200 deniz miline kadar genişler (md. 76/1). Eğer bu mesafe 200 deniz milinin ötesine geçerse, ilgili devlet kıta sahanlığının sınırlarına ilişkin bilgileri Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu'na bildirir. Bunun üzerine Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu devlete dış kıta sahanlığının sınırlarını belirlemesi için tavsiyede bulunur. Bu tavsiye üzerine kurulan sınır nihai ve bağlayıcı olur[48] (md. 76/8).

Kıta sahanlığı Arktik bölgesine uzanan devletler açısından bakıldığında, Norveç, Danimarka, Rusya ve Kanada'nın, kıta sahanlıklarını 200 deniz milinin ötesine uzatmak için Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu'na başvurmuş olduğu

[44] Bu dava hakkında ayrıca bknz: Ali Bal, "Devletin Uluslararası Sorumluluğa Ağırlıklı Olarak Diplomatik Himaye Çerçevesinde Başvurması: İç Başvuru Yollarının Tüketilmesi Şartının Uygulanabilirliği", **İstanbul Hukuk Mecmuası**, Cilt: 79, Sayı: 2, 2021, s. 586.
[45] Permanent Court of Arbitration (PCA), "The Arctic Sunrise Arbitration (Netherlands v. Russia)", **Award on the Merits**, 14.08.2015, https://pcacases.com/web/sendAttach/1438, (03.02.2023), s. 1.
[46] PCA, s. 53.
[47] PCA, ss. 82-83.
[48] Kıta sahanlığı 200 deniz milinin ötesine uzanan devletlerin dış kıta sahanlığı BMDHS md. 76/4-6'ya göre belirlenir.

görülmektedir[49]. Arktik devletleri arasında başvuruda bulunan ilk devlet Rusya olmuştur. Rusya'nın başvurusunu dayandırdığı iddiaya göre, Arktik Okyanusu'nun altındaki Lomonosov Dağ Sırtları, Avrasya karasının uzantısıdır[50]. 2014 yılında kıta sahanlığını genişletme başvurusunda bulunan Danimarka, Lomonosov Dağ Sırtları'nın kendi topraklarının (Grönland) uzantısı olduğunu ispat etmeye çalışmıştır[51]. 2019'da ise Kanada kıta sahanlığını genişletmek üzere başvuruda bulunmuş ve Ellesmere Adası'nın kıta sahanlığının 200 deniz milinin üzerine uzandığını iddia etmiştir[52]. Aynı alan üzerinde ileri sürülen 3 farklı iddia bulunmaktadır ve hangi devletin iddiasının geçerli olacağını tespit etmek için daha fazla bilimsel veri gerekmektedir. Ancak bölgenin coğrafi koşulları bu verilerin toplanmasına engel olduğundan, bu konuda bir çözüme ulaşmak zor gözükmektedir[53].

BMDHS'ye göre devletlerin karasuları, münhasır ekonomik bölgeleri, iç suları veya takımada suları dışında kalan deniz alanları açık denizler kapsamındadır[54] ve açık denizlerin serbestliği gereğince bu alanlar bütün devletlere açıktır (md. 86, 87). Sözleşmenin "Bölge" olarak isimlendirdiği alan, devletlerin yetki sınırlarının ötesinde bulunan deniz yataklarını ve bu deniz yataklarının toprak altını ifade etmektedir (md. 1). Devletler, Bölge ve kaynakları ile açık denizler üzerinde egemen olduklarını iddia edemezler (md. 89, 136, 137).

[49] Oceans and Law of the Sea United Nations, "Submissions, through the Secretary-General of the United Nations, to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, pursuant to article 76, paragraph 8, of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982", **Division For Ocean Affairs and The Law of the Sea,** https://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm, (01.03.2023).

[50] Scott G. Borgerson, "Arctic Meltdown: The Economic and Security Implications of Global Warming", **Foreign Affairs**, Cilt: 87, Sayı: 2, 2008, s. 74; Rusya ilk sunumunu 2001 yılında yapmış olsa da 2015 ve 2021 yıllarında başvurusunu revize etmek durumunda kalmıştır. Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu, 6 Şubat 2023'te verdiği tavsiyesinde, yaklaşık 300.000 kilometrekareye denk gelen bir kısım için Rusya'nın hak iddiasını onaylamamıştır. Bunun üzerine Rusya, 14 Şubat 2023'te Komisyon'a daha fazla veri sunmuştur. Bjørn Kunoy, "Recommendations on the Russian Federation's Proposed Outer Continental Shelf in the Arctic Area", **Blog of the European Journal of International Law**, 03.03.2023, https://www.ejiltalk.org/recommendations-on-the-russian-federations-proposed-outer-continental-shelf-in-the-arctic-area/, (09.06.2023).

[51] Rick Noack, "Denmark stakes its claim in the war for the North Pole", **World**, 17.12.2014, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/12/17/denmark-stakes-its-claim-in-the-war-for-the-north-pole/?noredirect=on, (03.03.2023).

[52] The Canadian Press, "Canada makes competing claim to North Pole against Russia, Denmark", **News**, 27.05.2019, https://www.cbc.ca/news/canada/north/north-pole-canada-russia-denmark-1.5151432, (09.06.2023).

[53] Singil, s. 19.

[54] BMDHS md. 86, açık deniz için tam anlamıyla bir tanım getirmemekle birlikte, sözleşmede "Açık Denizler" başlığı altında yer verilen hükümlerin nerede uygulanacağını belirtmektedir.

IV. ARKTİK BÖLGESİNDEKİ ULUSLARARASI SEYRÜSEFER İÇİN KULLANILAN BOĞAZLAR

Bugün Arktik bölgesinde halen devam etmekte olan fikir ayrılıklarının önemli bir kısmı uluslararası seyrüsefer için kullanılan boğazların tanımının belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Zira BMDHS'nin 3'üncü kısmı "uluslararası seyrüsefer için kullanılan boğazlar" için ayrılmışsa da bu tür boğazlara ilişkin herhangi bir tanıma yer verilmemiştir.

Teamül hukukunun başka alanlarında da olduğu gibi uluslararası seyrüsefer için kullanılan boğazların tanımına ilişkin de bazı belirsizlikler bulunmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD), 1949 Korfu Boğazı Davası'nda[55] bu konuyu ele almıştır. UAD'ye göre, uluslararası bir boğazın varlığından söz edebilmek için "açık denizin iki yakasını birbirine bağlayan coğrafi konum" ve "uluslararası seyrüsefer için kullanılma" kriterlerinin esas alınması gerekmektedir[56].

1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Antlaşması[57] ile UAD'nin "açık denizin iki yakasını birbirine bağlayan coğrafi konum" kriteri genişletilmiştir. Antlaşma uyarınca iki açık denizi birbirine bağlayan boğazların yanı sıra, yabancı bir devletin karasularını bir açık denize bağlayan boğazlar da uluslararası seyrüsefer için kullanılan boğazlar olarak kabul edilmiştir.

BMDHS'de 3'üncü bölüm "*uluslararası seyrüsefer için kullanılan boğazlar*" için ayrılmıştır. Bir devletin karasularını tamamen içine alan boğazlar ile seyir ve hidrografik özellikler açısından benzer bir elverişliliğe sahip olmayan bir açık deniz yolu ya da münhasır ekonomik bölgeyi içeren boğazlar 3'üncü bölümünün kapsamındadır (BMDHS md. 36)[58].

Boğazlar, ayrı birer deniz yetki alanı meydana getirmemekle beraber, büyüklükleri ile orantılı olan birden çok deniz yetki alanını kapsarlar[59]. Ayrı deniz yetki alanları oluşturmamalarına rağmen BMDHS'de boğazlara yer verilmesinin nedeni

---

[55] International Court of Justice (ICJ), "The Corfu Channel Case (Merits)", 09.04.1949, https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/1/001-19490409-JUD-01-00-EN.pdf, (11.04.2023), s. 28.
[56] Pharand, Canada, s. 216.
[57] United Nations, "Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone", 29.04.1958, https://www.gc.noaa.gov/documents/8_1_1958_territorial_sea.pdf, md 16/4, (12.09.2023).
[58] Hugo Caminos ve Vincent P. Cogliati-Bantz, **The Legal Regime of Straits : Contemporary Challenges and Solutions**, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, ss. 113-114.
[59] Anıl Çamyamaç, "İtalya'nın Boğazları", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2017, s. 61.

seyrüsefer düzenini ve güvenliği sağlama gayesidir. Başka bir ifade ile, geçiş rejimlerini düzenlemek amacıyla boğazlar da BMDHS kapsamına alınmıştır[60].

Geçiş rejimleri bakımından incelendiğinde, bir açık deniz ya da münhasır ekonomik bölgeyi bir diğerine bağlayan uluslararası boğazlarda transit geçiş (BMDHS md. 37); bir devletin karasuları ile bir açık denizi ya da münhasır ekonomik bölgeyi birbirine bağlayan uluslararası boğazlarda ise zararsız geçiş uygulandığı görülmektedir (BMDHS md. 45).

BMDHS'de temel geçiş rejimi transit geçiş olmakla beraber, bir boğazın, boğaz devletinin ana karası ile bu devlete ait bir ada arasında yer alması ve ada tarafındaki açık deniz ya da münhasır ekonomik bölgede benzer kolaylıkta bir geçiş güzergahı bulunması durumunda bu boğaza transit geçiş rejimi uygulanmayacaktır (BMDHS md. 38/1). Transit geçiş rejiminin bir diğer istisnası ise geçiş rejimi uzun süredir yürürlükte olan bir uluslararası antlaşma ile belirlenmiş boğazlardır (BMDHS md. 35/c). Türk Boğazları'nın geçiş rejimini belirleyen Montrö Boğazlar Sözleşmesi[61] bu durumun örneklerinden birisidir[62].

Uluslararası bir boğazın varlığından söz edebilmek için "uluslararası seyrüsefer için kullanılma" kriterinin bir gereklilik olarak tanımlanmasından, söz konusu kullanım için ilgili boğazın birincil derecede önemde veya elzem olması gerektiği anlamını çıkarmak mümkün değildir. Bir boğazın alternatif bir geçiş yolu olarak kullanılması, bu kriterin karşılanmadığı anlamına gelmemektedir. UAD her ne kadar, bir boğazın bu kriteri sağlamak için hangi sıklıkla ya da nasıl kullanılması gerektiğini belirtmese de boğazın uluslararası deniz trafiği için faydalı olması gerektiğini belirtmiştir[63]. Burada tartışmaya yol açan noktalardan birisi boğazın fiili kullanımının mı yoksa potansiyel kullanımının mı esas alınacağıdır[64].

Arktik Okyanusu üzerinde uluslararası seyrüsefer için kullanılan 7 tane boğaz bulunmaktadır: Bering Boğazı, Kuzeybatı Geçidi, Kuzey Deniz Yolu, Nares Boğazı, Davis Boğazı, Fram Boğazı ve Danimarka Boğazı. Bu kısımda yalnızca Nares, Davis, Fram ve Danimarka boğazları incelenecek olup kalan Arktik boğazları "Bölge Devletleri Arasındaki Uyuşmazlıklar" bölümünde ele alınacaktır.

---

[60] Anıl Çamyamaç, "Japon Boğazları", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Özel Sayı, 2015, (Japon), s. 4416.
[61] RG, 05.08.1936, Sayı: 3374.
[62] Detaylı bilgi için bknz: Çamyamaç, Japon, ss. 4418-4423.
[63] Caminos ve Cogliati-Bantz, ss. 127-128.
[64] R. Douglas Brubaker, "Straits in the Russian Arctic", **Ocean Development & International Law**, Cilt:32, Sayı: 3, 2001, s. 267.

Hem Kanada hem de Danimarka'nın karasularında bulunan Nares Boğazı, Kanada'nın Ellesmere Adası ile Grönland arasında yer almaktadır. Arktik Okyanusu'ndaki Lincoln Denizi ile Baffin Körfezi'ni birbirine bağlaması nedeniyle uluslararası boğaz olmanın coğrafi kriterini karşılamaktadır. Ancak geçiş sayısının çok düşük seviyede olması, Nares Boğazı'nın uluslararası seyrüsefer için kullanılan bir boğaz olmanın işlevsel kriterlerini karşılayıp karşılamadığına dair sorular yaratmaktadır[65]. Kuzeybatı Geçidi, Bering Boğazı ve Kuzey Amerika'nın doğusu arasındaki seferler için zaman ve mesafe tasarrufu sunarken Nares Boğazı'nın böyle bir işlevi yoktur. Yine de gelecekte, deniz buzu eridikçe, Orta Arktik Okyanusu'na giden yolcu gemileri ve belki de balıkçılık ve petrol arama gemileri için işlek bir ulaşım yolu olabileceği düşülmektedir. Kanada ve Danimarka, Nares Boğazı'nı uluslararası bir boğaz ya da iç sular statüsünde değerlendirmese de boğazın kendi karasularından geçmesi nedeniyle uygulanacak geçiş rejiminin "zararsız geçiş" olması gerektiği görüşündedir[66].

Bu kısımda, Kanada ve Danimarka arasında uzun bir zaman boyunca devam etmiş olan Hans Adası uyuşmazlığından da söz etmek gerekir. Nares Boğazı'nın Kennedy Kanalı üzerinde bulunan Hans Adası, küçük, çorak ve ıssız bir bölgedir. Devletler uzun bir süre boyunca Hans Adası'nın mülkiyetinin kime ait olduğu konusunda uzlaşma sağlayamamıştır, zira bu süreçte her iki devlet de adanın kendisine ait olduğunu iddia etmiştir[67]. Yaklaşık 50 yıl boyunca devam eden bu anlaşmazlık sonucunda taraflar 14 Haziran 2022'de, adayı yaklaşık olarak ortadan ikiye bölme kararı almışlardır[68].

Bir başka Arktik boğazı olan Davis Boğazı, Kanada'nın Baffin Adası, Grönland, Baffin Koyu ve Labrador Denizi ile çevirilidir. Nares Boğazı'na ve Kuzeybatı Geçidi'ne giriş ve çıkış imkânı verdiğinden oldukça önemli bir boğazdır. Genişliği 160 ile 510 deniz mili arasında değişmekte olan Davis Boğazı, önemli bir açık deniz koridoruna sahip olması nedeniyle transit geçiş rejimine tabii olmayan, açık deniz seyrüsefer serbestisinin geçerli olduğu bir boğazdır[69].

---

[65] Donald R. Rothwell, "International Straits and Trans-Arctic Navigation", **Ocean Development & International Law**, Cilt: 43 Sayı: 3, 2012, (Trans-Arctic), s. 274.
[66] Michael Byers, **International Law and the Arctic**, Cambridge University Press, Cambridge, 2013, (Arctic), s. 162.
[67] Hund, s. 329. Hans Adası meselesiyle ilgili olarak bknz: Dilara Sülün, Uğur Burç Yıldız ve Anıl Çamyamaç, "European Union-Canada Relations: Cooperation, Disputes and Prospects", **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: Toplum&Siyaset, 2021.
[68] Ashley Burke ve Richard Raycraft, "Canada and Denmark sign deal to divide uninhabited Arctic island", **Politics**, 15.06.2022, https://www.cbc.ca/news/politics/canada-denmark-reach-hans-island-deal-after-50-year-dispute-1.6487325, (18.02.2023).
[69] Rothwell, Trans-Arctic, s. 275.

Fram Boğazı ise, Grönland ile Svalbard arasında uzanır ve Atlantik Okyanusu'ndan Arktik Okyanusu'na erişim sağlar. En dar noktası yaklaşık 253 deniz mili olan Fram boğazı, önemli bir açık deniz koridoruna sahip olduğundan, boğazdan geçen gemilerin Norveç ya da Danimarka'nın karasularına girmeye ihtiyacı olmayacaktır. Devletlerin karasularına girmemesi ve içinde önemli bir açık deniz koridoru bulundurması nedeniyle transit geçiş yerine açık deniz seyrüsefer serbestisi geçerlidir[70].

Grönland ve İzlanda arasında yer alan Danimarka Boğazı[71], Arktik Okyanusu'na doğrudan erişim sağlamamaktadır. Danimarka Boğazı'nda en az 137 deniz mili uzunluğunda geniş bir açık deniz koridoruna bulunup, deniz taşımacılığı esnasında gemilerin düzenli olarak kıyı şeridine yaklaşmasını ve karasularına girmesini gerektirecek derecede önemli bir seyir kısıtlaması yoktur. Bu nedenle Danimarka Boğazı'nda da açık denizlerde seyrüsefer serbestisi geçerlidir[72].

V. BÖLGE DEVLETLERİ ARASINDAKİ UYUŞMAZLIKLAR

A. Norveç ve Rusya Arasındaki Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı

Bölgede yaşanan uyuşmazlıklardan birisi, Norveç ve Rusya arasında ve Barents Denizi'nin sınırlandırılması konusunda olmuştur. Avrupa'daki son büyük, temiz ve nispeten bozulmamış deniz ekosistemlerinden birine sahip olan Barents Denizi yaklaşık 1,6 milyon kilometrekarelik bir alana denk gelmektedir[73].

Norveç ve Sovyetler Birliği'nin kıyılarına bitişik olan deniz yatağı üzerinde hak iddia etmesiyle, taraflar arasında ikili bir sınırlandırma ihtiyacı doğmuştur. Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin müzakerelerin hareket noktası olan 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin[74] 6. maddesine göre, böyle bir durumda devletlerin arasında yapılmış bir antlaşma yoksa ve özel koşullar başka bir sınır çizgisi haklı göstermiyorsa, sınır orta çizgidir. Norveç, özel koşulların oluşmadığını bu nedenle

---

[70] Rothwell, Trans-Arctic, s. 276.
[71] Bu boğaz, Baltık Denizi ile Kuzey Denizini birbirine bağlayan "Danish Straits" ile karıştırılmamalıdır. Konu ile ilgili daha detaylı bilgi için bknz: Caminos ve Cogliati-Bantz, ss. 89-98.
[72] Rothwell, Trans-Arctic, s. 276.
[73] Barentsinfo, "The Barents Sea", **Environment and Nature**, https://www.barentsinfo.org/barents-region/Nature/Barents-Sea, (05.02.2023).
[74] Sözleşme metni için bknz: United Nations Treaty Series, "Convention on the Continental Shelf", New York, 1965, https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20499/v499.pdf, (22.05.2023); Türkçe metin için bknz: Gündüz, ss. 339-341.
BMDHS, böyle bir durumda taraflar arasında bir anlaşmaya varılamaması halinde uyuşmazlığın BMDHS'nin XV. Kısmında öngörüldüğü şekilde çözüleceğini belirtmiştir (md. 83).

sınırlandırmanın orta çizgiye göre yapılması gerektiğini iddia ederken Rusya, bölgenin kendisi için stratejik önemini özel koşullar olarak değerlendirdiğinden sınırlandırmanın, yukarıda açıklanan sektör prensibine göre yapılması gerektiğini savunmuştur[75].

1976 yılında Norveç ve SSCB, münhasır ekonomik bölgelerini genişlettiklerini ilan etmişlerdir. Her iki devlet de münhasır ekonomik bölgelerinin sınırlarının kıta sahanlığı sınırlandırması için iddia ettikleri sınır çizgileri olduğunu düşünerek hareket etmiştir. Devletlerin münhasır ekonomik bölgelerini ilan etmeleri sonucunda bölgede 60.700 kilometrekarelik bir alanın üst üste gelmesi yeni bir ihtilafa neden olmuştur[76]. Bu soruna anında bir çözüm bulmanın imkânsız olduğunu bilen Norveç ve SSCB, tartışmalı bölgenin bazı kısımları için geçici bir düzenleme yapma kararı almışlardır[77].

Nihayetinde 15 Eylül 2010 tarihinde yapılan Norveç Krallığı ile Rusya Federasyonu Arasında Barents Denizi ve Arktik Okyanusunda Deniz Sınırlandırmasına ve İşbirliğine İlişkin Antlaşma[78] ile bölgenin sınırlandırılması sorunu çözülmüştür. Yapılan antlaşmanın 1'inci maddesinde taraflar arasındaki sınırlandırma çizgisi belirtilmiş, 3'üncü maddesinde ise tarafların münhasır ekonomik bölgelerine ilişkin durum düzenlenmiştir. Buna göre, belirlenen sınırlandırma çizgisinin Rusya tarafında ancak Rusya'nın münhasır ekonomik bölgesinin sınırlarının dışında kalan ve Norveç'in münhasır ekonomik bölgesinin sınırlarının içinde bulunan alan özel alan olarak belirlenmiştir. Yapılan bu antlaşma uyarınca, antlaşmanın yürürlüğe girdiği günden itibaren, bu antlaşma yapılmamış olsaydı Norveç'in bu özel alan üzerinde sahip olacağı münhasır ekonomik bölgesinden kaynaklanan egemen hak ve yetkilerini Rusya kullanabilecektir. İlgili maddenin devamında bunun Rusya'nın münhasır ekonomik bölgesinin sınırlarını genişletmeye yaramadığı belirtilmiştir.

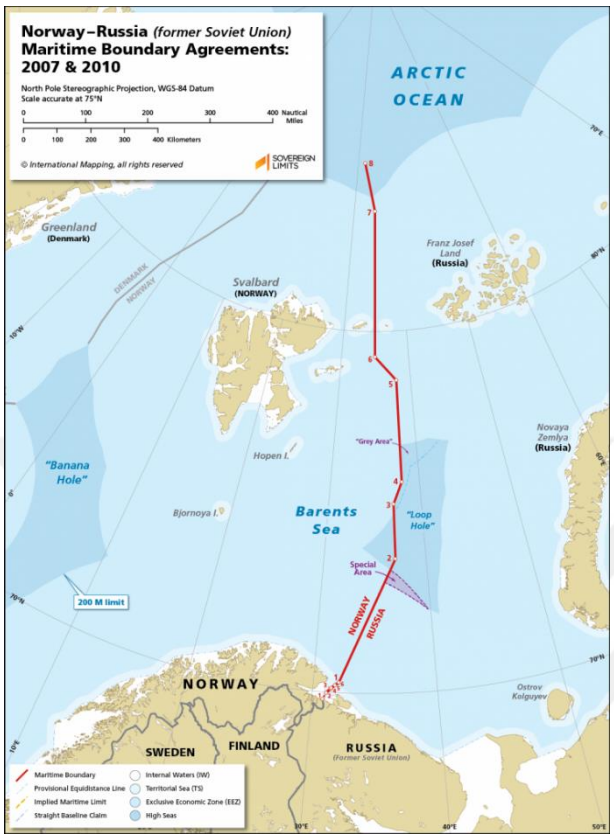
[75] Geir Hønneland, "Jurisdiction and Fisheries Management in the Barents Sea", **Arctic Politics, the Law of the Sea and Russian Identity: The Barents Sea Delimitation Agreement in Russian Public Debate**, Palgrave Macmillan, Londra, 2014, s. 14.

[76] Kristoffer Stabrun, "The Grey Zone Agreement of 1978 Fishery Concerns, Security Challenges and Territorial Interests", **Fridtjof Nansens Institutt**, 2009, https://www.fni.no/getfile.php/132053-1469870055/Filer/Publikasjoner/FNI-R1309.pdf, (05.02.2023), ss. 2-3.

[77] Hønneland, s. 14.

[78] Norveç ve Rusya, "Treaty between the Kingdom of Norway and the Russian Federation concerning Maritime Delimitation and Cooperation in the Barents Sea and the Arctic Ocean", 15.09.2010, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/NOR-RUS2010.PDF, (25.12.2022).

Şekil 3: Norveç ve Rusya Arasında Yapılan Antlaşma Sonucunda Belirlenen Sınırların Harita Üzerinde Gösterimi

Kaynak: Sovereign Limits, "Norway-Russia", https://sovereignlimits.com/boundaries/norway-russia-maritime, (17.01.2023).

B. Danimarka ve Kanada Arasındaki Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı

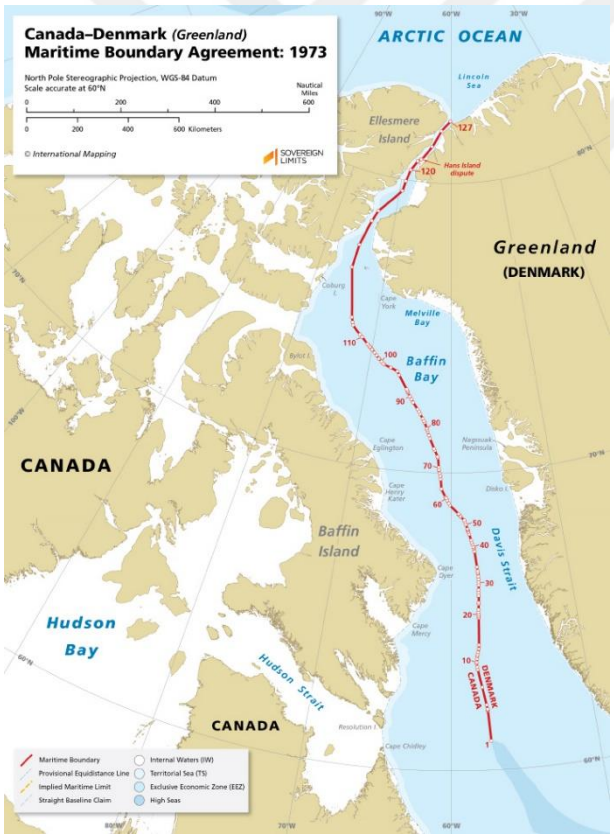
Kapsamı Davis Boğazı'nın güneyinden Nares Boğazı'nın kuzeyine ve Lincoln Denizi'nin girişine kadar uzanan 1973 tarihli Grönland ile Kanada Arasındaki Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasına İlişkin Antlaşma[79] sonucunda Danimarka ve Kanada'nın kıta sahanlığı sınırları orta çizgi olarak belirlenmiştir. Taraflar arasında belirlenen bu sınırlandırma çizgisi sayesinde devletler, sınırın kendi taraflarında kalan kısmında doğal kaynak araştırması ve işletmesi yapabileceklerdir (md. 1). Ancak kimi

[79] Danimarka ve Kanada, "Agreement between the Government of the Kingdom of Denmark and the Government of Canada relating to the Delimitation of the Continental Shelf between Greenland and Canada", 17.12.1973, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/DNK-CAN1973CS.PDF, (25.12.2022).

alanlar için hidrografi çizgileri yetersiz kalmış ve Grönland kıyıları ve Kanada Arktik Adaları'nın doğu kıyılarında alçak su hattı net bir biçimde belirlenememiştir. Bu nedenle taraflardan hiçbiri, bu belirsizlikleri netleştirmek üzere diğer taraf ile anlaşmadan sınırlandırma çizgisini çevreleyen alanlarda maden kaynaklarının işletilmesi için ruhsat vermeyecektir (md. 3).

Herhangi bir jeolojik yapı, petrol sahası veya bir maden yatağı alanı, sınırlandırma çizgisi boyunca uzanıyorsa ve bu yapı veya alanın sınırlandırma çizgisinin bir tarafında yer alan kısmı, çizginin diğer tarafından işletilebilir durumdaysa, taraflar bu yapının veya alanın kullanılması konusunda anlaşmaya çalışacaktır (md. 5).

Şekil 4: Kanada ve Danimarka Arasında Yapılan Antlaşma Sonucunda Belirlenen Sınırların Harita Üzerinde Gösterimi

Kaynak: Sovereign Limits, "Canada-Denmark(Greenland)", https://sovereignlimits.com/boundaries/canada-denmark-greenland-maritime, (17.01.2023).

1973 tarihli bu sınır antlaşmasının Kanada ve Danimarka arasında kalan Hans Adası'nı kapsamadığını belirtmek gerekir. Hans Adası'nın mülkiyeti hususunda fikir ayrılığına düşen taraflar yalnızca adanın kıyıları için sınır belirleyip adadaki kara sınırı konusunda bir çözüm üretmemişlerdir. Hans Adası'nın kara sınırı konusundaki uyuşmazlık, yukarıda yer verildiği gibi, bu antlaşmanın yapılmasından yıllar sonra çözüme kavuşmuştur.

C. Norveç ve Danimarka Arasındaki Kıta Sahanlığı Uyuşmazlıkları

Jan Mayen uyuşmazlığına konu olan bölge, Atlantik Okyanusu üzerinde ve doğu Grönland ile Jan Mayen adası arasında, İzlanda'nın ve Danimarka Boğazı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Jan Mayen ile doğu Grönland arasındaki mesafe 250 deniz mili kadardır. 16 Ağustos 1988 tarihinde Danimarka, Norveç ile aralarında kalan bu bölgenin sınırının belirlenmesi için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmuştur[80].

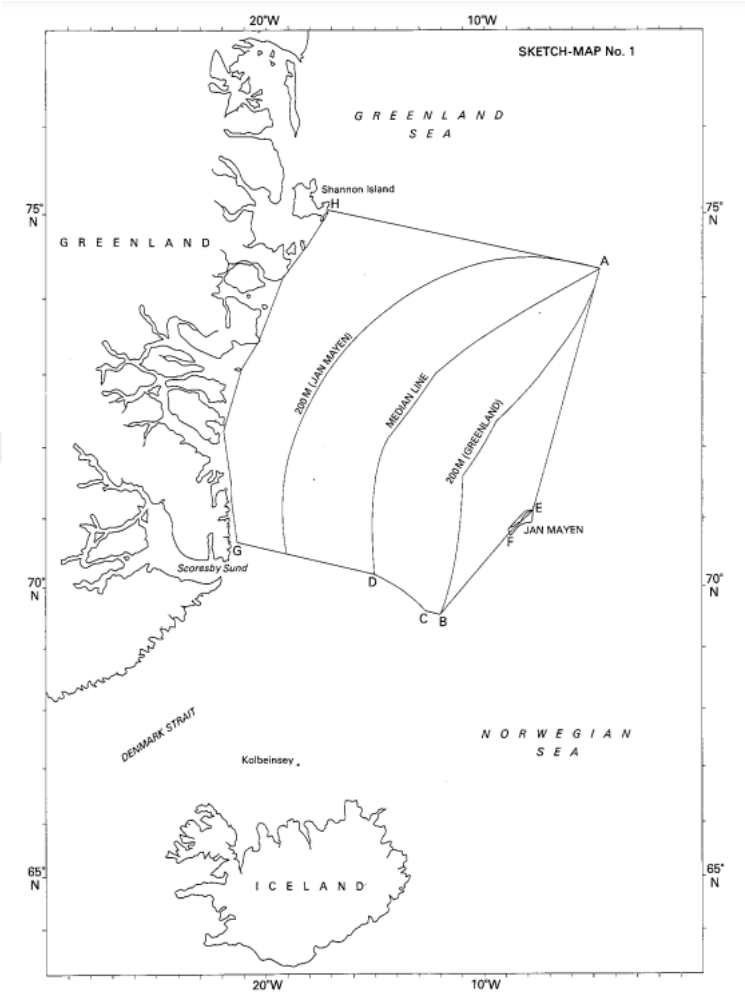
Uluslararası Adalet Divanı, yaptığı değerlendirme sonucunda söz konusu adalar arasındaki kıyı uzunluklarının farklılığı ile bölgedeki kaynaklara erişim olanaklarının özel koşullar olduğuna karar kılmıştır. Bu nedenle, taraflar arasındaki sınırlandırma çizgisinin, 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne ve uluslararası teamül hukukuna uygun olarak, orta çizgi ile doğu Grönland'ın esas hatlarının 200 deniz mili ötesindeki çizgi arasında ve Jan Meyen'e yakın bir yerde olacağını belirtmiştir. Ayrıca balıkçılık kaynaklarına erişimin hakkaniyetli olması için, üst üste gelen alanı da 3 parçaya ayırmıştır[81].

Uluslararası Adalet Divanı, taraflar arasındaki sınırı bir harita üzerinde çizmiş ve göstermiştir (Şekil 5). Bölge 1, başlıca balıkçılık alanına karşılık gelmektedir ve iki taraf da bu bölgenin balıkçılık kaynaklarına eşit erişim hakkına sahip olmalıdır. Bu nedenle Bölge 1'i eşit alanlı iki parçaya bölmek için, B ve D noktaları arasındaki çizgiyi eşit şekilde bölen M noktasından, J ve L noktası arasındaki çizgiyi N noktasında kesecek şekilde bir çizgi çizilmiştir. Bölge 2 ve 3 için ise I ve K noktalarının arasındaki çizgi üzerinde ve K noktasına olan uzaklığı I noktasına olan uzaklığının yarısı olacak şekilde bir O noktası belirlenmiştir. En sonunda da N ve O noktaları ile O ve A noktaları arasına çizilen düz çizgiler ile Bölge 2 ve Bölge 3 belirlenmiştir[82].

---

[80] ICJ, "Case concerning Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen", 14.06.1993, (Jan Mayen), https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/78/078-19930614-JUD-01-00-EN.pdf, (25.12.2022), parag. 1, 11.
[81] ICJ, Jan Mayen, parag. 69-76, 91.
[82] ICJ, Jan Mayen, parag. 92.

Şekil 5: Uluslararası Adalet Divanı'nın Norveç ve Danimarka Arasındaki Sınırı Belirlemek ve Göstermek İçin Kullandığı Harita

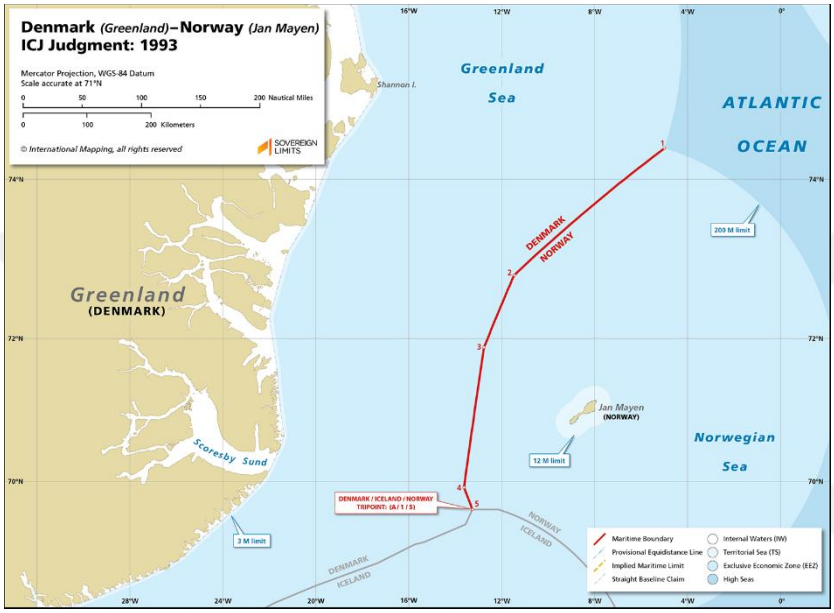
Kaynak: ICJ, Jan Mayen, s. 45.

Taraflar Uluslararası Adalet Divanı'nın bu kararı doğrultusunda, Jan Mayen ve Grönland Arasındaki Bölgede Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasına ve Bölgedeki Balıkçılık Bölgeleri Arasındaki Sınıra İlişkin Antlaşma'yı[83] yapmışlardır. Antlaşmaya göre sınırlandırma çizgisi, ilk maddede verilen koordinatlardaki noktaların birleşimi sonucunda ortaya çıkan çizgidir. Bunun yanı sıra, taraflardan birinin kıta sahanlığında doğal kaynakların var olduğunun saptanması ve diğer tarafın da söz konusu doğal

[83] Danimarka ve Norveç, "Agreement between the Kingdom of Denmark and the Kingdom of Norway concerning the Delimitation of the Continental Shelf in the Area between Jan Mayen and Greenland and concerning the Boundary between the Fishery Zones in the Area", 18.12.1995, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/DNK-NOR1995CS.PDF, (13.07.2023).

kaynakların kendi kıta sahanlığına uzandığı görüşünde olması durumunda, bu görüşteki tarafın bu durumu gerekçeleriyle birlikte karşı tarafa bildirebileceği belirtilmiştir (md. 2).

Şekil 6: Danimarka ve Norveç Arasında Yapılan Jan Mayen Bölgesinin Sınırlandırılmasına İlişkin Antlaşma Sonucunda Belirlenen Sınırların Harita Üzerinde Gösterimi

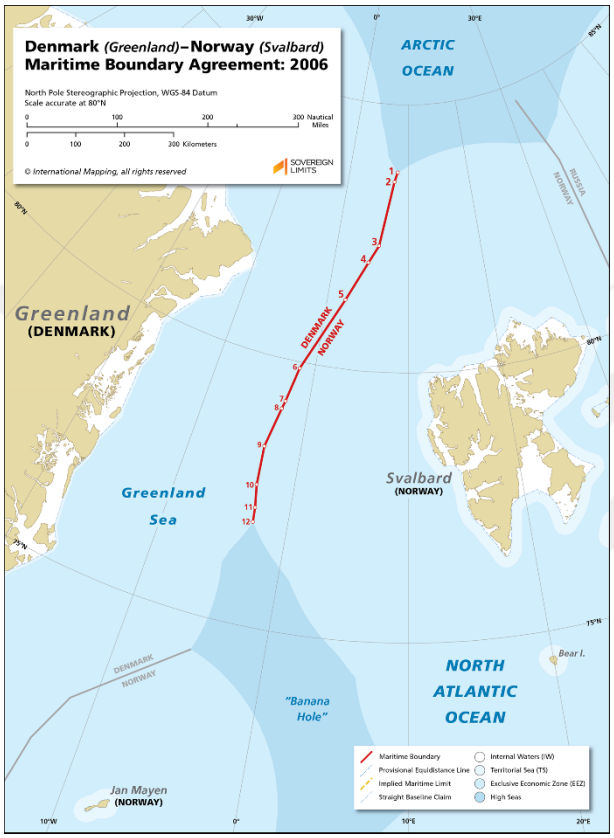
Kaynak: Sovereign Limits, "Denmark (Greenland)–Norway (Jan Mayen)", https://sovereignlimits.com/boundaries/denmark-greenland-norway-jan-mayen-maritime, (17.01.2023).

Danimarka ve Norveç arasında yapılan bir diğer sınır antlaşması da Grönland ile Svalbard Arasındaki Bölgede Kıta Sahanlığı ve Balıkçılık Bölgelerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Antlaşma'dır[84]. Bu antlaşmanın ilk maddesinde verilen koordinatlardaki noktaların birleştirilmesiyle oluşan çizgi, hem Grönland ve Svalbard arasındaki bölgedeki kıta sahanlığı için hem de Grönland'ın münhasır ekonomik bölgesi ile Svalbard çevresindeki Balıkçılık Koruma Bölgesi'nin arasındaki alan için sınırlandırma çizgisi olmaktadır (md.1). Ayrıca, taraflardan birinin kıta sahanlığında bir maden yatağı olduğu tespit edilirse ve diğer taraf da söz konusu maden yatağının

[84] Danimarka ve Norveç, "Agreement between the Government of the Kingdom of Norway on the one hand, and the Government of the Kingdom of Denmark together with the Home Rule Government of Greenland on the other hand, concerning the delimitation of the continental shelf and the fisheries zones in the area between Greenland and Svalbard", 20.02.2006, https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%202378/v2378.pdf, (25.12.2022), s. 30.

kendi kıta sahanlığına uzandığı kanaatinde olursa, bu kanaatini gerekçeleriyle birlikte karşı tarafa bildirebilecektir (md. 2).

Şekil 7: Danimarka ve Norveç Arasında Yapılan Svalbard Bölgesinin Sınırlandırılmasına İlişkin Antlaşma Sonucunda Belirlenen Sınırların Harita Üzerinde Gösterimi

Kaynak: Sovereign Limits, "Denmark (Greenland)–Norway (Svalbard)", https://sovereignlimits.com/boundaries/denmark-greenland-norway-svalbard-maritime, (17.01.2023).

D. Kuzeybatı Geçidi Uyuşmazlığı

1969 yılında küçük bir petrol kargosu taşımakta olan Manhattan isimli Amerikan gemisi Kuzeybatı Geçidi'nden geçmiştir. Bu sefer, geminin sahipleri tarafından kasıtlı olarak yapılmıştı. Geminin sahiplerinin amacı Manhattan'ın Alaska ile ABD'nin doğu kıyısı arasında yıl boyunca sefer yapabildiğini göstermekti. Bu geçiş, hem Kuzeybatı Geçidi'nin on birinci tam geçişi ve hem de II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana hükümet dışı bir gemi tarafından yapılan ilk geçişti. Her ne kadar

zararsız bir amaçla yapılmışsa da geminin geçtiği suları kendi geleneksel suları olarak kabul etmesinden ötürü bu geçişin Kanada üzerinde ciddi etkileri olmuştur[85]. Bu yolculuk, Kuzeybatı Geçidi'nde düzenli olarak ticari geçişlerin olmasına yol açabilir ve bu da ABD'nin Kuzeybatı Geçidi'nin uluslararası bir boğaz olduğu yönündeki iddiasını güçlendirebilirdi. Ayrıca Arktik bölgesinde petrol sızıntısı olma olasılığını artırabilirdi[86].

Manhattan gemisinin Kuzeybatı Geçidi'ni kullanmasından sonra Arktik Sularının Kirliliğini Önleme Yasası'nı uygulamaya koyan Kanada, bu yasa ile Arktik sularını kullanan gemilere belirli çevre standartlarını uygulatmak için bu sularda sahip olduğu yetki alanını 100 deniz miline çıkarmıştır. Bunun dışında, karasularını 3 deniz milinden 12 deniz miline çıkararak Kuzeybatı Geçidi'ni kendi karasuları içine almıştır. Böylelikle Kuzeybatı Geçidi'nden geçen gemiler Kanada'nın yargı yetkisi altına daha sık girmek zorunda kalmıştır[87]. Ek olarak Kanada, Uluslararası Adalet Divanı'nın zorunlu yargı yetkisine ilişkin kabulünü değiştirerek Kanada'nın Arktik Sularının Kirliliğini Önleme Yasası'ndan kaynaklanan sorunlarla ilgili olarak mahkemenin yargı yetkisini kabul etmeyeceğini belirtmiştir[88].

Manhattan gemisinin sahibi olan şirket, geminin ikinci yolculuğu için Kanadalı bir buz kırıcıdan yardım talep etmiştir. Şirket, Kanadalı bir hükümet temsilcisini gemide bulunmaya davet etmiş ve Kanada'nın belirttiği standartları karşılayarak Kanada'nın yeni yasasına uyum sağlamıştır. Ayrıca şirket ilerleyen günlerde, Kanada'ya Manhattan'ın yolculuğu üzerinde nihai kontrolü vermeyi de kabul etmiştir[89]. ABD ise bu mevzuatın, uluslararası hukuka uygun olmadığını ve Kanada'nın 12 millik bitişik bölgesinin ötesinde bir kirlilik kontrol bölgesine sahip olduğu iddiasının, açık deniz alanlarını çevreleyen münhasır balıkçılık bölgeleri kurma arzusunun ve Arktik Takımadaları'nın[90] suları üzerindeki egemenlik iddiasının uluslararası hukukta temeli olmadığını ifade etmiştir[91].

---

[85] Donald R. Rothwell, "The Canadian-U.S. Northwest Passage Dispute: A Reassessment", **Cornell International Law Journal**, Cilt: 26, Sayı: 2, 1993, (Reassessment), s. 337.
[86] John Kirton ve Don Munton, "Protecting the Canadian Arctic: The Manhattan Voyages 1969-1970", **Canadian Foreign Policy**, Prentice-Hall, Toronto, 1992, s. 207.
[87] Heather Exner Pirot, "Canada's Arctic Foreign Policy", **The Palgrave Handbook of Canada in International Affairs. Canada and International Affairs**, (Ed. R. W. Murray, P. Gecelovsky), Palgrave Macmillan, 2021, s. 437.
[88] Lois Henkin, "Arctic Anti-Pollution: Does Canada Make--or Break--International Law?", **The American Journal of International Law**, Cilt: 65, Sayı: 1,1971, s. 131.
[89] Kirton ve Munton, s. 221.
[90] 36.500 adadan oluşan ve 550.000 mil karelik bir alanı kaplayan Arktik Takımadaları, Arktik'te bulunan en büyük ikinci kara parçası olarak kabul edilmektedir. Bununla beraber, Kanada anakarası, Arktik Okyanusu, Beaufort Denizi, Baffin Körfezi, Davis Boğazı, Grönland ve Hudson Körfezi tarafından çevrelenmektedir. Hund, s. 163.
[91] Departmant of State, "Information Memorandum for Mr. Kissinger The White House", **Historical Documents**, 12.03.1970, https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve01/d367, (31.01.2023).

Kanada, 17 Aralık 1973 tarihli yazısında Arktik Takımada sularının tarihsel olarak kendi iç sularına dahil olduğunu iddia etse de onun bu iddiasını destekleyen herhangi bir antlaşma veya mevzuat bulunmamaktadır[92]. 17 Eylül 1980 tarihli açıklamasında da Kuzeybatı Geçidi'nin uluslararası bir boğaz olmadığını, geçidi oluşturan suların kendi iç suları olduğunu ve geçitteki herhangi bir seyrüseferin güvenlik ve çevresel amaçlarla Kanada kontrolüne ve düzenlemesine tabi olacağını yinelemiştir[93].

1985 yılında ABD'nin buzkıran Polar Sea gemisinin Kuzeybatı Geçidi'ni kullanması üzerine Kanada, ABD'ye Kuzeybatı Geçidi de dahil olmak üzere Arktik takımada sularının kendi iç sularının içinde olduğunu ve geçiş için önceden izin talep edilmesi gerektiğini bildirmiştir ancak ABD Kuzeybatı Geçidi'nin uluslararası bir boğaz olduğunu ileri sürerek Kanada'nın bu beklentisini karşılamayacağını belirtmiştir[94].

Aralarındaki fikir ayrılıklarını çözmek için, ABD, Kuzeybatı Geçidi sularının statüsü konusunda Kanada ile ikili görüşmek istediğini belirtmiştir[95]. İki yıl süren müzakerelerin ardından ABD ve Kanada, Arktik bölgesini, sakinlerinin refahını ve buzla kaplı deniz alanlarını korumanın önemini kabul eden Arktik İşbirliği Antlaşması'nı[96] imzalamışlardır. Antlaşma, buz kıranların Arktik bölgesindeki kullanımı, seyrüseferi ve çevre üzerindeki etkileri konusunda özel bir ikili rejim oluştursa da Manhattan tipi gemilerin Kuzeybatı Geçidi üzerindeki seyrüseferlerine ilişkin hükümler içermemektedir. Kaldı ki antlaşmanın buz kıranlarla sınırlı olduğunun bir göstergesi de tarafların bölgeyi etkileyen diğer deniz hukuku meselelerinde kendi tutumlarını saklı tutması olmuştur. Bu durumda bu antlaşma, seyrüseferlere ilişkin sorunların bütünüyle çözümünü öngörmeyip, bölgedeki özel bir mesele üzerinde işbirliği yapılması olarak, ancak bölgedeki başka bir sorun üzerinde işbirliği yapılması olarak değerlendirilebilir[97].

---

[92] Edward G. Lee, "Canadian Practice in International Law during 1973 as Reflected Mainly in Public Correspondence and Statements of the Department of External Affairs", **Canadian Yearbook of International Law**, Cilt: 12, 1974, s. 279

[93] L. H. Legault, "Canadian Practice in International Law during 1980 as Reflected Mainly in Public Correspondence and Statements of the Department of External Affairs", **Canadian Yearbook of International Law**, Cilt: 19, 1981, s. 322.

[94] Donat Pharand, "The Arctic Waters and the Northwest Passage: A Final Revisit", **Ocean Development & International Law,** Cilt: 38, Sayı:1-2, 2007, s. 4.

[95] Ted L. McDorman, "In the Wake of the Polar Sea: Canadian Jurisdiction and the Northwest Passage", **Les Cahiers de Droit**, Cilt: 27, Sayı: 3, 1986, s. 640.

[96] Kanada ve ABD, "Agreement Between the Government of Canada and the Government of the United States of America on Arctic Cooperation", 11.01.1988, https://www.treaty-accord.gc.ca/text-texte.aspx?id=101701, (03.03.2023).

[97] Rothwell, Reassessment, ss. 345-346.

E. Kuzey Deniz Yolu Uyuşmazlığı

Rusya ve ABD arasında uyuşmazlığa neden olan Kuzey Deniz Yolu, Atlantik Okyanusu ile Pasifik Okyanusu arasında uzanan bir nakliye şeridir. Bu yolun Rusya'nın Murmansk bölgesinden Arktik kıyıları boyunca Bering Denizi'ne uzandığını belirtmek gerekir. Yılın 10 ayı boyunca buzlu olan bu güzergahın küresel ısınma ile daha aktif kullanılır hale gelebileceği düşünülmektedir. Zira normal zamanda kullanılan Süveyş Kanalı'na kıyasla Kuzey Deniz Yolu'nu kullanmak yaklaşık %30-40 civarında enerji ve zaman tasarrufu sağlamaktadır[98].

Rusya ve ABD arasındaki Kuzey Deniz Yolu'nun hukuki statüsü konusundaki anlaşmazlık 1960'lı yıllardan bu yana devam etmektedir. Rusya, Kuzey Deniz Yolu'nun tarihsel gerekçelerle kendi ulusal mevzuatına tabi olan, ulusal bir ulaşım yolu olduğunu iddia ederken ABD, Kuzey Deniz Yolu'nda yer alan kimi boğazları uluslararası boğazlar olarak değerlendirmekte ve bu boğazlar üzerinde seyrüsefer serbestisinin geçerli olduğunu savunmaktadır[99].

BMDHS'nin kıyı devletine buzla kaplı alanlarda seyrüseferi düzenlemesi için tek taraflı yetki veren 234'üncü maddesi Rusya için önemli bir dayanak noktasıdır. Bir görüşe göre, Rusya'nın iddiasını 234'üncü maddeye dayandırması, tarihi haklara dayandırmasından daha destekleyici olacaktır. Zira Kuzey Deniz Yolu'nun 234'üncü maddenin "sert iklim şartları" ve "bölgelerin yılın büyük bir bölümünde buzlarla kaplı olması" kriterlerini karşıladığı konusunda çok az şüphe vardır. Bu hüküm uyarınca ilgili güzergahı kullanacak gemilerin bu sulara giriş ve seyrüsefer için kıyı devletinin ön iznini alması gerektiği dahi öne sürülebilmektedir[100]. Bu iddianın dayanağı, BMDHS'nin 234'üncü maddesinin, sözleşmenin uluslararası seyrüsefere ilişkin diğer maddelerinden ayrılması nedeniyle *sui generis*, yani kendi has bir rejim getirdiği düşüncesidir[101]. Karşıt görüş ise, böyle bir ön izin şartının BMDHS'nin seyrüsefer özgürlüğüne ilişkin genel hükümlerine uygun olmayacağını ve aksi ispat edilene kadar seyrüsefer özgürlüğünün bir hak olduğunu savunmaktadır[102].

---

[98] Barentsinfo, "The Northern Sea Route", https://www.barentsinfo.org/barents-region/Transport/Northern-Sea-Route, (26.02.2023).

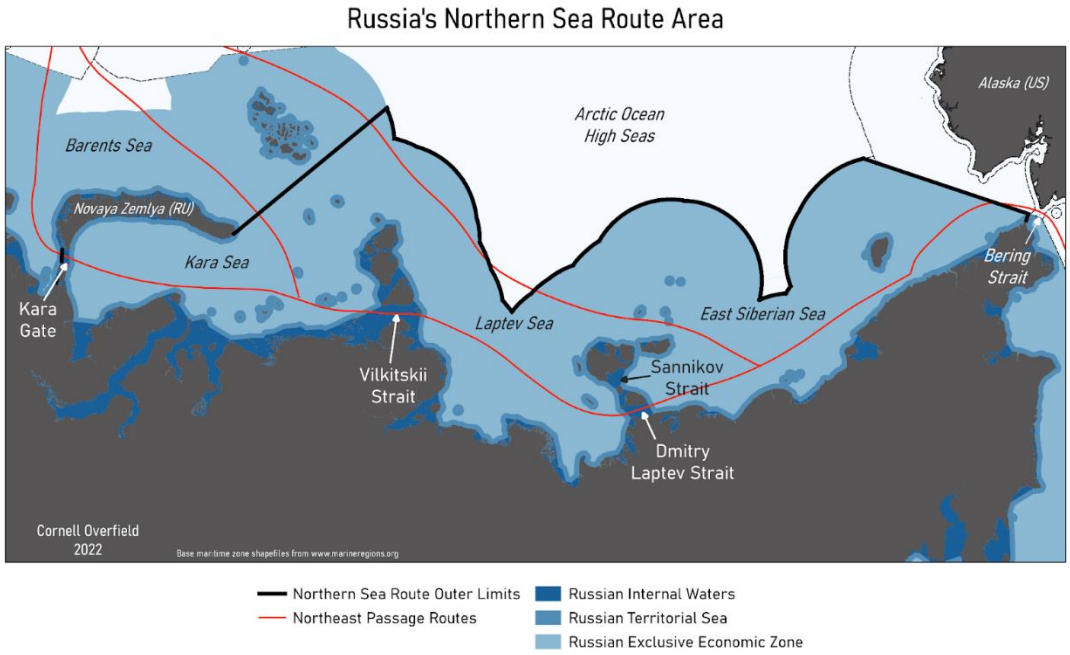
[99] Andrey A. Todorov, "The Russia-USA legal dispute over the straits of the Northern Sea Route and similar case of the Northwest Passage", **Arctic and North**, Sayı: 29, 2017, ss. 1-2.

[100] Jan J. Solski, "Russia", **Governance of Arctic Shipping Balancing Rights and Interests of Arctic States and User States**, (Ed. Robert C. Beckman, Tore Henriksen, Kristine Dalaker Kraabel, Erik J. Molenaar ve J. Ashley Roach), Brill, Leiden, 2017, (Russia), ss. 185-186.

[101] Kristin Bartenstein, "The "Arctic Exception" in the Law of the Sea Convention: A Contribution to Safer Navigation in the Northwest Passage?", **Ocean Development & International Law**, Cilt: 42, Sayı: 1-2, 2011, s. 45.

[102] Jan Jakub Solski, "Northern Sea Route Permit Scheme: Does Article 234 of UNCLOS Allow Prior Authorization?", **Ocean Yearbook**, Cilt: 35, Sayı: 1, 2021, ss. 464-465.

Şekil 8: Rusya'nın Deniz Yetki Alanları Üzerinden Geçen Kuzey Deniz Yolu'nun Harita Üzerindeki Gösterimi

Kaynak: Cornell Overfield, "Wrangling Warships: Russia's Proposed Law on Northern Sea Route Navigation", **Lawfare**, 17.10.2022, https://www.lawfareblog.com/wrangling-warships-russias-proposed-law-northern-sea-route-navigation, (02.03.2023).

1963 yılında ABD gemisi USS Burton Island'ın izinsiz olarak Doğu Sibirya Denizi'nden geçmesi üzerine SSCB, Kuzey Deniz Yolu'nun bazı noktalarının kendi karasularından ve iç sularından geçmekte olduğunu bu nedenle yabancı askeri gemilerin, SSCB'nin karasularından geçmek ve iç sularına girmek için kendisinden izin alması gerektiğini belirtmiştir. ABD ise güzergahın Rusya'nın karasularından geçmesinin bu suların hukuki statüsünü değiştirmeyeceği ve gemilerin uluslararası boğazlardan zararsız geçiş hakkını ortadan kaldırmayacağı ifade etmiştir. 1967 yılında ABD Sahil Güvenlik buzkıranları, planladıkları rotadaki buzlanma nedeniyle Karsky Denizi'ne girerek Vilkitsky Boğazı'ndan geçmek istemiştir. SSCB ise bu boğazın kendi sularının dahilinde olduğunu ve ABD'nin söz konusu geçiş hakkında devlet yetkililerine usulüne uygun biçimde bilgi vermediğini, bu nedenle bu geçişinin SSCB düzenlemelerine aykırı olacağını belirtmiştir[103].

[103] U.S. Department of State, "United States Responses to Excessive National Maritime Claims", 09.03.1992, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/12/LIS-112.pdf, (04.02.2023), s. 71.

1991 yılında Rusya, Kuzey Deniz Yolu'nu oldukça sıkı kurallar çerçevesinde uluslararası taşımacılığa resmi olarak açmıştır. İlerleyen yıllarda bu kurallar üzerinde değişiklikler yapılmıştır[104]. Bugün, devletlerin gemilerinin Kuzey Deniz Yolu'nda seyrüsefer yapabilmesi için Rusya'nın Federal Deniz ve Nehir Taşımacılığı Ajansı'ndan veya genel merkez ile anlaşmalı alt kuruluşundan, usulüne uygun biçimde izin almaları gerekmektedir[105].

F. Bering Boğazı Uyuşmazlığı

Kuzeyinde Çukçi Denizi ve Arktik Okyanusu; güneyinde ise Bering Denizi ve Kuzey Pasifik Okyanusu bulunan Bering Boğazı, yılın belli zamanları buzla örtülü olan, dar bir geçittir[106]. Bering Denizi ve Çukçi Denizi'ni birbirine bağlaması ve uluslararası seyrüsefer için kullanılabilen bir güzergâh oluşturması sebebiyle Bering Boğazı uluslararası bir boğazdır. Bering Boğazı bir açık deniz ile bir münhasır ekonomik bölgeyi birbirine bağladığından BMDHS'nin 37'nci maddesi uyarınca transit geçit rejimi uygulanmalıdır[107].

ABD ve SSCB'nin arasında yapılan 1867 Antlaşması Alaska'nın ABD'ye satılmasını konu almasının yanı sıra iki devlet arasındaki deniz sınırını da belirtmektedir. 1.800 deniz milini aşan bu sınır çizgisi dünyanın en uzun sınırını oluşturmaktadır. Bu antlaşmanın taraflarca farklı yorumlanması sonucunda, bölgede yaklaşık 15.000 deniz miline karşılık gelen bir alan tartışma konusu olmuştur. 1980'lerin başında taraflar aralarındaki anlaşmazlıkları gidermek üzere müzakerelere başlamıştır[108]. 1990 yılında, ABD ve SSCB, aralarındaki deniz alanının sınırını belirlemeye yönelik bir antlaşma hazırlamıştır[109]. Yapılan antlaşmanın 3'üncü maddesinde iki özel bölge belirlenmiştir. Buna göre, belirlenen sınır çizgisinin ABD

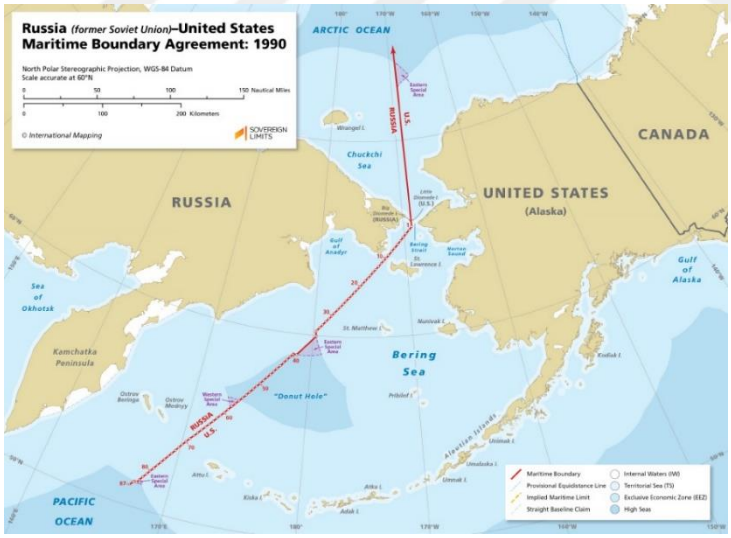
---

[104] Solski, Russia, s. 180.
[105] Russian Federation Government, "Rules of navigation in the water area of the Northern Sea Route", 18.09.2020, http://www.nsra.ru/files/fileslist/137-en5894-2020-11-19_rules.pdf, (04.02.2023).
[106] Rebecca Pincus, "The History of USA-Russia Relations in the Bering Strait", **The Palgrave Handbook of Arctic Policy**, (Ed. Ken S. Coates, Carin Holroyd), Palgrave Macmillan Cham, Londra, 2020, s. 334.
[107] Nabi Berkut, **Küresel Isınmanın Etkisi Bağlamında Arktik (Kuzey Kutbu) Bölgesinin Hukuki Rejimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 139.
[108] Vlad M. Kaczynski, "US-Russian Bering Sea Marine Border Dispute: Conflict over Strategic Assets, Fisheries and Energy Resources", **Russian Analytical Digest**, Sayı: 20, 2007, ss. 2-4; Camille M. Antinori, "The Bering Sea: A Maritime Delimitation Dispute between the United States and the Soviet Union", **Ocean Development and International Law**, Cilt: 18, Sayı: 1, 1987, s. 2.
[109] ABD ve SSCB, "Agreement between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the maritime boundary", 01.06.1990, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/USA-RUS1990MB.PDF, (25.12.2022).

tarafında ancak ABD'nin karasularının 200 deniz mili ötesinde kalan ve Rusya'nın karasularının bitiminden itibaren ölçüldüğünde 200 deniz mili içinde kalan bölgeye doğu özel bölgesi; sınır çizgisinin Rusya tarafında ancak Rusya'nın karasularının 200 deniz mili ötesinde kalan ve ABD'nin karasularının bitiminden itibaren ölçüldüğünde 200 deniz mili içinde kalan bölgeye batı özel bölgesi denmektedir. Ayrıca, bu antlaşma yapılmamış olsaydı bu alanlarda yetkili olacak olan devletin, yetkisiz olacak olan devlete egemenlik ve münhasır ekonomik bölgeye ilişkin hak ve yetkilerini devretmesini öngörülmüştür. Başka bir ifadeyle, ilgili madde uyarınca, Rusya doğu özel bölgesindeki hak ve yetkilerini ABD'ye; ABD de batı özel bölgesindeki hak ve yetkilerini Rusya'ya devredecektir.

ABD antlaşmayı onaylamış olmasına rağmen SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya antlaşmayı onaylamayı reddetmiştir[110]. Diğer yandan, taraflar aralarında yaptıkları nota değişimi ile işbu antlaşma yürürlüğe girene kadar, 15 Haziran 1990 tarihinden itibaren antlaşmanın şartlarına uymayı kabul etmiştir[111].

Şekil 9: SSCB ve ABD Arasında Yapılan Antlaşma Sonucunda Belirlenen Sınırların Harita Üzerinde Gösterimi

Kaynak: Sovereign Limits, "Russia-United States", https://sovereignlimits.com/boundaries/russia-united-states-maritime, (17.10.2023).

[110] Kaczynski, ss. 2-4.
[111] Alex G. Oude Elferink, "The 1990 USSR–USA Maritime Boundary Agreement", **International Journal of Estuarine and Coastal Law** Cilt: 41, Sayı: 6, 1991, Annexes 2 and 3'ten aktaran Byers, Arctic, s. 34.

G. Beaufort Denizi Uyuşmazlığı

Beaufort Denizi, Mackenzie Nehri deltasının hemen kuzeyinde, Kanada ve ABD'nin Yüksek Arktik Adaları arasında kalan Arktik Okyanusu'nun dar kısmında yer almaktadır[112]. Kanada ve ABD arasında, Beaufort Denizi üzerindeki deniz alanlarının sınırına ilişkin uzun süredir bir anlaşmazlık bulunmaktadır. Bu konu iklim krizi ile beraber daha da karışık hale gelmektedir. Zira artan sıcaklıklar ile beraber buz tabakları da azalmaktadır. Böylece Beaufort Denizi'nde gizli kaynaklar ve ulaşım yolları belirgin olmaktadır[113].

Taraflar arasındaki kıta sahanlığı uyuşmazlığı özünde, 1825 Sınır Antlaşması'nın[114] farklı yorumlanmasına dayanmaktadır. Antlaşmanın uyuşmazlık yaratan maddesine göre "…*141. derece meridyen çizgisinin donmuş okyanusa kadar olan uzantısı, … sınırı oluşturacaktır* (Madde III)". Bu madde uyarınca Kanada, deniz sınırının 141. Kuzey meridyenini takip etmesi gerektiğini iddia ederken, ABD, "donmuş okyanusa kadar" tabiri nedeniyle yalnızca karadaki sınırın 141. meridyeni takip ettiğini; açık denizde ise sınır çizgisinin bütün noktalarının iki bitişik kıyıdan da eşit uzaklıkta belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır[115].

ABD'nin savunduğu sınır çizgisi, Kanada'nın savunduğu çizginin giderek daha da doğusuna doğru ilerlemektedir[116]. Sonuç olarak, tarafların iddia ettikleri sınır çizgileri çizildiğinde yaklaşık 6.250 deniz miline karşılık gelen bir bölgede çakışma olduğu görülmektedir. Devletler bu konuda bir uzlaşma sağlayamadığından, ihtilaflı bölgede petrol keşfi konusunda moratoryum ilan etmişlerdir[117].

---

[112] Byers, Arctic, s. 57.
[113] Simone Lewis-Koskinen, "U.S. - Canada Dispute Over Offshore Territory", **ICE Case Studies**, 2010, http://mandalaprojects.com/ice/ice-cases/beaucanus.htm, (24.12.2022).
[114] Büyük Britanya ve Rusya, "Convention Between Great Britain and Russia", 1825, https://explorenorth.com/library/history/bl-ruseng1825.htm, (22.01.2023).
[115] Michael Byers, "We can settle this: Let's trade oil for fish", **The Globe and Mail**, 11.03.2005, https://www.theglobeandmail.com/opinion/we-can-settle-this-lets-trade-oil-for-fish/article1115879/, (22.01.2023).
[116] Byers, Arctic, s. 59.
[117] David H. Gray, "Canada's Unresolved Maritime Boundaries", **IBRU Boundary and Security Bulletin**, 1997, s. 64.

Şekil 10: Beaufort Denizi Üzerinde Uyuşmazlığa Konu Olan Alanın Harita Üzerinde Gösterimi

Kaynak: The Arctic Institute, "An old problem, a new opportunity: A case for solving the Beaufort Sea boundary dispute", 17.06.2016, https://www.thearcticinstitute.org/an-old-problem-a-new-opportunity-a-case-for-solving-the-beaufort-sea-boundary-dispute/, (13.09.2023).

H. Svalbard Uyuşmazlığı

Fiyortlar ve buzlarla kaplı dağlardan oluşan 62.000 kilometrekarelik bir toprak parçası olan Svalbard önceleri terra nullius olarak kabul edildiğinden herkese açık durumdaydı. Bölgedeki zengin kömür yataklarının çeşitli şirketler tarafından kullanılması bölgede bir yönetim rejiminin oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Bunun için 1919 Paris Barış Konferansı'nda alınan karar doğrultusunda 1920 yılında Svalbard Antlaşması imzalanmıştır. İmzalanan antlaşma sonucunda Svalbard bölgesinde Norveç'in egemenliği tanınmıştır. Bunun yanında, antlaşmanın kimi maddeleri ile diğer devletler, ayrımcı olmayan ve Svalbard karasularına kadar uzanan ekonomik erişim haklarına sahip olmuştur[118].

Svalbard bölgesi ile ilgili uyuşmazlık ayrımcı olmayan ekonomik erişim haklarının hangi alanlarda uygulanacağı ile ilgilidir. Norveç'in iddiasına göre bu haklar

[118] Byers, Arctic, ss. 17-19.

yalnızca adalar ve karasuları üzerinde geçerlidir, bu nedenle münhasır ekonomik bölge üzerinde uygulanması beklenemez. Ayrıca, Svalbard'ı çevreleyen kıta sahanlığının kendi ana ülkesinin kıta sahanlığının bir uzantısı olması nedeniyle bu hakların uygulanacağı alanlardan birisi olmadığını kabul etmektedir[119].

Devletler birtakım sebeplere dayanarak Norveç'in bu iddialarına karşı çıkmışlardır. Rusya ve İzlanda, Svalbard Antlaşması'nın Norveç'in egemenliğinin ve yetkisinin coğrafi sınırlarını da belirlediğini, bu nedenle Norveç'in münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığına sahip olmadığını savunmaktadır. Diğer yandan Birleşik Krallık, bu antlaşma yapılırken söz konusu ayrımcı olmayan hakların Norveç'in egemenliğinin tanındığı alan üzerinde geçerli olması amaçlandığından, Norveç'in bölgedeki egemenliğine bağlı olarak münhasır ekonomik bölgeye ve kıta sahanlığına sahip olması durumunda bu hakların uygulama alanının da genişleyeceğini iddia etmektedir. Birleşik Krallık, bu iddiasının yanı sıra münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının karasularının bir bakıma uzantısı olması sebebiyle Norveç'in bu bölgelerde daha fazla hakkının olmasının tuhaf bir durum olacağını, dahası Norveç'in Danimarka ile sınır uyuşmazlığı yaşadıkları sırada veya kıta sahanlığının genişletilmesi için başvuru yaptığı süreçte Svalbard'ın kıta sahanlığını kendi ana ülkesinin kıta sahanlığının bir uzantısı olarak göstermemiş olduğunu belirtmektedir[120].

VI. BÖLGE DEVLETLERİNİN ARKTİK POLİTİKALARI

A. Rusya'nın Arktik Politikası

Rusya, çeşitli açılardan potansiyel faydaları olacağına inandığı için Arktik bölgesine oldukça önem vermektedir. Sahip olduğuna inanılan doğal kaynakları ve gelecekte kullanıma elverişli olacağı düşünülen ulaşım yolları nedeniyle Arktik bölgesi uluslararası alanda ilgi gördüğünden Rusya için de daha dikkat çekici hale gelmiştir[121]. 2008 yılında, Rusya'nın Arktik bölgesindeki politikasını belirleyen ilk stratejik metin olan "2020 ve Ötesine Kadar Arktik'te Rusya Federasyonu Devlet Politikasının Temel İlkeleri" onaylanmıştır[122]. Bu politikanın zamanının dolmasıyla, 5 Mart 2020 tarihinde,

[119] Byers, Arctic, s. 19.
[120] Byers, Arctic, s. 20.
[121] Gail Fondahl, Aileen A. Espiritu ve Aytalina Ivanova, "Russia's Arctic Regions and Policies", **The Palgrave Handbook of Arctic Policy and Politics**, (Ed. Ken S. Coates, Carin Holroyd), Palgrave Macmillan Cham, Londra, 2020, s. 195.
[122] Maria Lagutina, "Russia's Arctic policies: concepts, domestic and international priorities", **The Polar Journal**, Cilt:11, Sayı:1, 2021, s.118.

Rusya'nın 2035'e kadarki Arktik politikasının temel ilkelerini belirten, devletin ulusal güvenliğini ve çıkarlarını korumayı amaçlayan, günümüzde uyguladığı Arktik politikası yayınlanmıştır. Yayınlanan belgede devletin ulusal çıkarları şu şekilde verilmiştir[123]:

- Rusya'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü sağlamak,
- Arktik bölgesini barışçıl, istikrarlı ve karşılıklı yarar sağlayacak biçimde bir ortaklık bölgesi olarak korumak,
- Bölgede yaşayan Rusya nüfusuna yüksek yaşam standartlarını ve refahı garanti etmek,
- Bölgeyi stratejik bir kaynak olarak geliştirmek ve onu ulusal ekonominin yararına kullanmak,
- Kuzey Deniz Yolu'nu küresel ve rekabetçi bir ulusal ulaşım geçidi olarak geliştirmek,
- Arktik bölgesinde çevreyi, ilkel habitatı ve yerli azınlıkların geleneksel yaşam biçimini korumak.

Aynı sene, bu temel ilkelerin nasıl uygulanacağını gösteren başka bir stratejik planlama belgesi yayınlanmıştır[124]. Bu belge, Arktik bölgesinde gelişme kaydedilmesi ve devletin ulusal güvenliğinin sağlanması için gerekli olan önlemleri belirtmektedir (md. 1). Alınacak önlemler sosyal, ekonomik, altyapı gelişimi, bilim ve teknoloji, çevre koruma ve çevre güvenliği, uluslararası işbirliği, Arktik bölgesinin ve nüfusunun tehlikelerden korunması, Arktik bölgesindeki kamu güvenliğinin sağlanması ve devletin Arktik bölgesindeki sınırının askeri güvenliğinin, korunmasının ve savunmasının sağlanması olarak 9 ayrı kategoride verilmiştir (md. 11-19). Metnin 4'üncü bölümünde Rusya'nın bazı bölge ve belediyelerinde uygulanması planlanan başlıca konulara da yer verilmiştir[125].

---

[123] President of Russia, "Vladimir Putin approved basic principles of state policy in the Arctic", **News**, 05.03.2020, http://en.kremlin.ru/acts/news/62947, (19.12.2022).

[124] President of Russia, "Strategy for Developing the Russian Arctic Zone and Ensuring National Security until 2035 approved", **News**, 26.10.2020, http://en.kremlin.ru/acts/news/64274, (19.12.2022).

[125] President of Russia, "О Стратегии развития Арктической зоны Российской Федерации и обеспечения национальной безопасности на период до 2035 года", çev. Anna Davis ve Ryan Vest, **Russia Maritime Studies Institutes**, https://dnnlgwick.blob.core.windows.net/portals/0/NWCDepartments/Russia%20Maritime%20Studies%20Institute/20201026_ENG_RUS_Arctic%20Strategy2035_final.pdf?sv=2017-04-17&sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=JPiKWVeEv99KKXlrD599Z4zzdhZLpt2omVYXicVPvI0%3D, (19.12.2022).

B. Danimarka'nın Arktik Politikası

Arktik bölgesinde yer alan Danimarka Krallığı'nın birer parçası olan Danimarka, Grönland ve Faroe Adaları'nın, Arktik bölgesi üzerinde birtakım değerleri ve çıkarları olduğu gibi bölgeye karşı sorumlulukları da vardır. Danimarka Krallığı, yayınlamış olduğu strateji metni ile 2011-2020 yılları arasında uygulayacağı Arktik politikasını sunmuştur. Hükümetler 2021-2030 arasında uygulanacak politika üzerinde halen çalışmaktadır[126]. Hükümetlerin ortak hedefi, Arktik bölgesinin sürdürülebilir büyüme ve sosyalliği teşvik edecek ve özellikle Arktik sakinlerinin yararına olacak şekilde geliştirilmesidir[127].

Danimarka'nın birinci hedefi Arktik bölgesinin barış içinde, güvenli ve emniyetli olmasıdır. Uluslararası hukuk ve işbirliği forumları, Arktik bölgesinin gelişiminde etkili işbirliği ve anlaşmazlık çözümü konularında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle Danimarka Krallığı bölgedeki ortak sorunlar ve yeni fırsatlar için yapılan işbirliğine yön vermek niyetindedir. Danimarka için deniz güvenliği öncelikli bir konu olup, bölgedeki ekstrem koşullar nedeniyle, eğitim ve gemi güvenliği konusunda önlemlerin alınması ve arama kurtarma faaliyetlerinde bölgesel işbirliği yapılması gerekmektedir. Bölgeye olan ilginin de artmasıyla birlikte Danimarka'nın devamlı olarak egemenliğini güçlendirmek için çalışması gerekmektedir. Bu doğrultuda Danimarka Silahlı Kuvvetleri çalışmalarını sürdürecektir[128].

Danimarka'nın ikinci hedefi, kendi kendine sürdürülebilir büyüme ve kalkınma sağlamaktır. Bu hedef doğrultusunda uygulanması planlananlar arasında maden kaynaklarının verimli, şeffaf ve güvenli biçimde işletilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması ve canlı kaynakların sürdürülebilir ve bilimsel biçimde hasadı yer almaktadır. Bölge üzerinde yaptığı araştırmalar ile hem uluslararası alanda ön planda olmayı hem de bu çalışmalar ile Arktik bölgesindeki endüstri ve toplumun gelişimine faydalı olmayı amaçlayan Danimarka, sağlık ve sosyal sürdürülebilirlik alanlarında da bölgesel işbirliğini destekleyecektir. Bunun haricinde, bölgede oluşan yeni fırsatların değerlendirilmesi sanayi ile işbirliği

[126] Ministry of Foreign Affairs of Denmark, "The Arctic", **Foreign Policy**, https://um.dk/en/foreign-policy/the-arctic, (20.12.2022).
[127] The Kingdom of Denmark, "Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011– 2020", 20.12.2022, http://library.arcticportal.org/1890/1/DENMARK.pdf, (15.07.2023), s. 7.
[128] The Kingdom of Denmark, s. 13.

çerçevesinde değerlendirilecek, ihracat ve yatırım faaliyetleri için düzenlemeler getirilecektir[129].

İklim değişikliğinin neden olacağı değişiklikler sonucunda oluşan yeni düzene uyum sağlamak için iklim değişikliğini ve onun sonuçlarını bilmek gereklidir. Bu nedenle bu konuda faydalı bilgilerin toplanması gerekmektedir. Arktik doğası, mümkün olan en iyi bilimsel bilgi ve koruma standartları ışığında yönetilmelidir ve bunun için uluslararası işbirliği yöntemine başvurulmalıdır[130].

Danimarka, uluslararası partnerler ile yakın ilişkiler kurulması hedefi çerçevesinde iklim değişikliği, çevrenin korunması, küresel denizcilik kuralları konuları başta olmak üzere, Arktik bölgesini ilgilendiren meseleler için küresel işbirliği yapılmasına öncelik verilecektir. Bölgedeki yerli halkların hakları yüksek öncelikli statüsünü koruyacaktır. Arktik Konseyi'ndeki işbirliğinin gelişimi ve Avrupa Birliği ile işbirliğinin teşviki planlanmaktadır. Ayrıca Danimarka, çıkarlarını muhafaza etmek adına mevcut ikili ilişkilerini sürdürecek ve yeni ortaklar da edinecektir[131].

Ayrıca Danimarka, hem Arktik politikasının etkili biçimde uygulanması için hem de Arktik bölgesinde güçlendirilmiş dış politika koordinasyonu ve işbirliği ile yoğunlaştırılmış kamu diplomasisi için yol gösterici bir komite kuracaktır[132].

C. ABD’nin Arktik Politikası

2022 yılında yayınlamış olduğu son Arktik politikasına göre ABD, huzurlu, dengeli, zengin ve işbirlikçi bir Arktik bölgesi istemektedir. Bu plan, 2013’te yayınlamış olan politikanın güncellenmiş hali olup, sonraki 10 yıl için hazırlanmıştır. Buna göre ABD’nin ilgilendiği temel konular güvenlik, iklim değişikliği ve çevrenin korunması, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve uluslararası işbirliği ve yönetimidir. Sayılan konularda çalışma yaparken Alaska hükümetinin yanı sıra bölgedeki yerli halklara, topluluklara ve şirketlere danışılmasının ve koordinasyon ve yönetime bu kişilerin de dahil edilmesinin planlandığı ve müttefik ve partnerler ile olan işbirlikleri derinleştirilmesinin, uzun süreli yatırım planları yapılmasının, sektörler arası

[129] The Kingdom of Denmark, s. 23.
[130] The Kingdom of Denmark, s. 43.
[131] The Kingdom of Denmark, s. 49.
[132] The Kingdom of Denmark, s. 57.

koalisyonlar ve yenilikçi fikirler geliştirilmesinin ve delile dayalı karar alınmasının gerektiği belirtilmiştir[133].

ABD, Arktik bölgesindeki zorluklara karşı kendi çıkarlarını korumak için hem askeri hem de sivil yeteneklerini geliştirecek ve kullanacaktır. Bölgeyi daha iyi anlamak ve büyüyen faaliyetleri desteklemek için çalışmalar yapılacaktır. Hem bu hedefler doğrultusunda hem de istenmeyen çatışmaların doğma ihtimalini engellemek üzere, işbirlikleri geliştirilecektir[134]. Zamanla daha da ilgi çekici hale gelen Arktik bölgesindeki liderliğin korunması hedeflenmektedir. Bölgede meydana gelen ortak problemleri çözmeye odaklanan forumlar ve hukuki çerçeveler sürdürülecektir. Eğer gerekirse, bölgedeki bilimsel işbirliğini ve ABD'nin diğer çıkarlarını geliştirmeye yönelik yeni ortaklık ilişkileri de kurulabilecektir[135].

Arktik bölgesindeki iklim krizi kaynaklı değişikliklere karşı Alaska topluluklarının dayanıklılığını artırma çabaları desteklenecektir. Arktik bölgesinden kaynaklanan sera gazı emisyonları azaltılacak, bilimsel araştırmalar maddi olarak desteklenecek ve bölgedeki ekosistemlerin korunması sağlanacaktır. Bu süreçte yalnızca Alaska eyaleti ile değil aynı zamanda Alaska yerlileri, şirketleri ve kuruluşları ile birlikte çalışılacaktır. Ayrıca gerekli bilgi ve kaynaklara erişim için çeşitli sektörler ile ortaklık ilişkileri kurulacaktır[136].

Arktik bölgesindeki deniz buzunun erimesi ile ortaya çıkacak ekonomik fırsatlar sıkı bir şekilde takip edilecektir. Bölgede yüksek standartlara sahip yatırımların yapılması ve sürdürülebilir kalkınma desteklenecektir. Bu doğrultuda yakın işbirlikleri yürütülecektir. Arktik bölgesinin ekosisteminin hassasiyetini göz ardı etmemek kaydıyla, kontrollü, kapsamlı ve şeffaf ekonomik kalkınmanın yaratılmasına yardım edilecektir. Bu çalışmalar yürütülürken yerli halk ile iletişim halinde olunacaktır. Ekonomik olarak hala hidrokarbona bağımlı olan Alaska'nın, ekonomisinde çeşitlilik yaratma, farklı enerji kaynaklarına yönelme ve bu süreçte enerji güvenliği ile satın alınabilirliği sağlama çalışmalarında destek olunacaktır[137].

[133] The White House, "National Strategy for the Arctic Region", 07.10.2022, https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf, (21.12.2022), ss. 3-4.
[134] The White House, ss. 8-9.
[135] The White House, ss. 13-14.
[136] The White House, s. 10.
[137] The White House, ss. 11-12.

D. Kanada'nın Arktik Politikası

10 Eylül 2019'da Arktik politikasını yayınlayan Kanada hükümeti, bu uzun vadeli planı tanımlamak ve geliştirmek için ilk kez yerli temsilciler ve 6 bölge ve eyalet hükümeti ile birlikte çalışmıştır. Kanada hükümeti yayınladığı plan kapsamında çeşitli hedefler belirlemiş ve hedefledikleri için çalışırken uygulayacağı ilkeleri belirtmiştir[138].

Bakıldığında, Kanada'nın Arktik ve Kuzey bölgeleri ile diğer bölgeleri arasında sağlık ve sosyal konularda maruz görülemeyecek kadar fark vardır. Konut sıkıntısı, eğitime erişim seviyesinin düşük olması ve yüksek oranlarda mahkûmiyet ve işsizlik durumu da dahil olmak üzere, yetersiz tedavi imkanları ve ciddi sosyal problemler ile zayıf halk sağlığı doğrudan bağlantılıdır. Kanada hükümetinin belirlediği hedeflerden birisi bu sorunu çözmektir[139].

Bölgedeki ulaşım altyapısının zayıf olması taşımayı zorlaştırdığı gibi pahalı ve zaman alıcıdır. Bu altyapı problemi ticaret için bir kısıtlama teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra birçok topluluk ekonomik büyüme, eğitim, sağlık ve araştırma için gerekli olan hızlı, yüksek kaliteli ve emniyetli telekomünikasyon ağına erişememektedir. Bu sorunlardan ötürü, Kanada'nın hedeflerinden bir diğeri, bölge halkına ekonomik imkanlar ve refah yaratmak ve Kanada'nın diğer bölgeleri ile aralarındaki açığı kapamalarını daha iyi bir şekilde sağlamaktır[140].

Özellikle yerli halklar için örgün ve yüksek öğretime erişimin kısıtlı olması işgücüne yerel katılım için engel oluşturmaktadır. Bu durum, eğitim ve istihdamı desteklemek amacıyla hareketlilik artışını destekleyen politikalara olan ihtiyacı göstermektedir. Başka bir sorun da küçük işletmelerin, bankacılık ve hukuki hizmetler gibi profesyonel desteklere erişiminin sınırlı olmasıdır. Bu doğrultuda Kanada, yerel ekonomileri (balıkçılık, avcılık ve el sanatları gibi) destekleyeceğini belirtmiş ve yenilikçiliği, çeşitliliği ve iç ve dış pazarlara erişimi teşvik etmeyi hedeflemiştir. Sürdürülebilir bir ekonominin sağlanması için hem bölge halkının karar alım süreçlerine dahil edilmesinin hem de onlara istihdam sağlanmasının gerektiğini belirten Kanada, kaynak ve altyapı projelerinin karar alma süreçlerine yerli halkları da dahil edecektir[141].

---

[138] Crown-Indigenous Relations and Northern Affairs Canada, "Canada's Arctic and Northern Policy Framework", 2019, https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1560523306861/1560523330587, (14.08.2023).
[139] Crown-Indigenous Relations and Northern Affairs Canada, s. 42.
[140] Crown-Indigenous Relations and Northern Affairs Canada, s. 44.
[141] Crown-Indigenous Relations and Northern Affairs Canada, s. 45.

Mevcut bilgi eksikleri, bölgedeki araştırma ve gözlemler aracılığıyla giderilmeye çalışılmaktadır. Bölge halkları bu bilgi eksikliklerinin giderilmesi taleplerinin yanı sıra bilginin toplanma, oluşturulma ve paylaşılma şeklinde de değişiklik yapılmasını istemektedir. Bu nedenle Kanada hükümeti, bölge halkı ile yerlilerin araştırma sürecine daha verimli biçimde katılımlarını sağlamayı, araştırma konusundaki uluslararası işbirliğini güçlendirmeyi ve yerli toplulukların geleneksel bilgilerini teşvik etme ve destekleme taahhüdünü güçlendirmeyi hedeflemiştir[142].

Bölge sakinleri için tecrübe edilmiş bir gerçeklik olan iklim değişikliği nedeniyle Arktik bölgesindeki sıcaklık, küresel ortalamanın 2 ila 3 katı oranında artmıştır. Bu durum sonucunda bölgedeki topluluklar, ekosistem ve altyapı üzerinde ciddi bir baskı oluşmuştur. Bu sıcaklık artışı kara ve deniz ekosistemleri üzerinde yaygın etkilere neden olduğu gibi biyolojik çeşitliliğe yönelik mevcut tehditleri de artırmaktadır. Bu nedenle Kanada, iklim değişikliğini hafifletmeyi, onun mevcut ve gelecekteki etkilerine uyum sağlamayı ve ona olan dayanıklılığı desteklemeyi amaçlamaktadır[143].

Bölgenin hızlı bir şekilde değişmesinden ötürü uluslararası düzen de bölgedeki yeni zorluklara ve fırsatlara yanıt verecek şekilde gelişecektir. Kanada bu doğrultuda, uluslararası düzenin kendi çıkarlarını ve değerlerini koruyacak ve destekleyecek şekilde şekillenmesini sağlamak için yerli halklarla işbirliği içinde uluslararası liderliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Kanada'nın bu hedefi, bölge halkının yaşam şartlarını geliştirmeyi ve sesini yükseltmesini sağlamak ile Arktik çevresini korumayı da kapsamaktadır[144].

İklim değişikliği, gıda güvenliği ve temel malların taşınması için tehdit oluşturmakla kalmayıp hassas ekosistemler ve kritik altyapının düzenini de tehlikeye sokarak bölgedekilerin yaşamlarını ve refahını ciddi biçimde etkilemektedir. Bu nedenle acil durumlara ve doğal afetlere karşı toplumu dayanıklı ve güçlü hale getirmek için, yerli temsilcilerin de katılımını içeren güçlendirilmiş bir acil durum yönetimi elzemdir. Bu çerçevede Kanada bölgenin korunması ve güvenliği için gerekli önlemleri alacaktır[145].

Son yıllarda, Kanada hükümeti, geçmişteki politikalarının yerli halklar üzerindeki olumsuz etkilerini açıkça kabul etmiş ve geçmişteki hatalarını düzeltmeye, zararları kabul etmeye ve farkındalığı artırmaya devam edeceğini belirtmiştir. Kanada ayrıca, yerli halklarla ilişkilerini geliştirmeyi ve birlikte çalışmanın yeni yollarını

[142] Crown-Indigenous Relations and Northern Affairs Canada, ss. 46-47.
[143] Crown-Indigenous Relations and Northern Affairs Canada, s. 48.
[144] Crown-Indigenous Relations and Northern Affairs Canada, ss. 49-50.
[145] Government of Canada, ss. 50-51.

keşfetmeyi taahhüt etmiştir. Bölgede yaşayan yerli halkın kendi yaşamları üzerinde daha fazla kontrole sahip olmaları Kanada tarafından desteklenecektir[146].

E. Norveç'in Arktik Politikası

Norveç, Arktik bölgesindeki çıkarlarını korumanın en iyi yolunun Kuzey Norveç'in gelişimini sağlamak olduğuna inanmaktadır. Bölgede yer alan doğal kaynaklar devletin ekonomik ve sosyal anlamda gelişimi için önemli bir konumda yer almaktadır. Norveç'in topraklarının %35'ini oluşturan Kuzey Norveç'te deniz araştırmaları, balıkçılık ve doğal kaynak yönetimi, iklim değişikliği ve çevre araştırmaları, Arktik yeniliği ve sürdürülebilir okyanus temelli endüstriler gibi alanlarda pek çok önemli akademik ve araştırma kurumu bulunmaktadır. Arktik bölgesi birçok Norveçlinin yaşam alanı olmasının yanı sıra onlar için geçim kaynağı olmaktadır[147].

Norveç dış ve güvenlik politikası için, tutarlı ve öngörülebilir bir bakış açısı benimseyerek, müttefikleri ve partnerleri ile güçlü ve güvenilir bir savunma sürdürmek niyetindedir. Zira bölgede güvenlik ve savunma konuları daha önemli hale gelmektedir. Ayrıca Norveç'teki bilgi sağlayıcı kurumlar, bölgeye ilişkin güvenilir bilgiler vermeye devam ederek Norveç'e Arktik bölgesindeki çıkarları konusunda destek olacaktır[148].

Arktik bölgesinin, çoğunlukla sera gazı emisyonlarına bağlı olarak, hızla ısınması bölgede yaşayan canlılar için tehdit oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Norveç hükümeti kendi karbon emisyonlarını azaltmak için çalışacağı gibi diğer devletlere de bu konuda destek olacağını belirtmiştir. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri[149] ve Avrupa Yeşil Mutabakatı, Norveç'in politikası için önemli kaynaklardır[150].

Norveç hükümeti bölgede ilgi çekici iş imkanları yaratmak için çeşitli sektörleri daha yakın işbirliği kurmaya teşvik edecek, Kuzey ülkeleri ile işbirliğinin daha da genişletilmesini sağlayacaktır. Kuzey Norveç nüfusunun azalması sorununa çözümler üretilecek, ülke halkının iyi yaşam standartlarına sahip olması ve işletmelerin iyi koşullarda çalışması için çevre dostu kasaba ve şehirler planlanacaktır. Kuzey Norveç'in daha yaşanılabilir bir hal alması adına çeşitli spor ve kültürlerin gelişimi

[146] Government of Canada, ss. 52-53.
[147] The Norwegian Government, "The Norwegian Government's Arctic Policy People, opportunities and Norwegian interests in the Arctic Abstract", **White Papers**, 26.01.2021, https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/arctic_policy/id2830120/, (14.08.2023), ss. 6-7.
[148] The Norwegian Government, s. 8.
[149] Detaylı bilgi için bknz: United Nations, "The 17 Goals", https://sdgs.un.org/goals, (03.03.2023).
[150] The Norwegian Government, s. 8.

desteklenecektir. Norveç, bölgedeki en kritik hedeflerinden birisi olarak gösterdiği teknolojik gelişimin, yukarıda sayılan diğer hedeflere ulaşmak için de oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Yeni teknolojileri sağlık, enerji, petrol, denizcilik endüstrileri ve kamu sektörü gibi halihazırda çok başarılı olduğu alanlarda kullanmak isteyen Norveç, bu teknolojilerin gerekli verilere daha iyi erişim sağlamak, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını yaygınlaştırmak ve değer yaratmayı artırmak açısından faydalı olacağı inancındadır[151].

Norveç, bölgede yaşayan yerli halkın sorunlarına öncelik verdiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda bölgede yaşayan Sami halkının kültürünü, kültürel endüstrilerini ve turizmini sağlamlaştırmak için çalışacak ve Arktik bölgesinin tarihsel gelişiminde rol oynayan Kven/Norveç Fin toplumu ve kültürünün korunmasına yardım edecektir[152].

F. İsveç'in Arktik Politikası

İsveç'in temel ilgi alanlarından biri, bölgedekilerle etkili biçimde uluslararası işbirliği sağlayarak bölgenin barışçıl, kontrollü ve sürdürülebilir biçimde kalkınmasına katkı sağlamaya çalışmaktır. Böyle bir kalkınmaya destek olmak ve etkin uluslararası işbirliğine katkıda bulunmak İsveç'in çıkarları ile örtüştüğü gibi aynı zamanda onun için bir sorumluluktur. İsveç, 2011'de Arktik politikasını yayınlamış olmasına rağmen bölgede meydana gelen değişiklikler nedeniyle yeni bir yaklaşım benimsemiştir ve 2020 yılında yeni bir strateji planı yayınlayarak bölgedeki temel amaç ve önceliklerini belirtmiştir[153].

Tüm Arktik devletleri Arktik bölgesini, etkili işbirliğinin sağlandığı, uluslararası hukuka saygı duyulan ve tutarlı bir alan olarak muhafaza etmek istemektedir. İsveç, bu amaç doğrultusunda, Arktik bölgesinde etkili uluslararası işbirliği çalışacak ve bölgedeki küresel zorluklarla mücadele etmek için diğer devletlerle de işbirliğini güçlendirecektir. İşbirlikleri süresince insan hakları, demokrasi, cinsiyet eşitliği gibi kavramlar İsveç için yol gösterici olacaktır[154].

İklim değişikliğinin doğal kaynakların ve nakliyat yollarını daha erişilebilir hale getireceği beklentisi, bölgenin stratejik ve ekonomik önemini artıracağından,

---

[151] The Norwegian Government, s. 9.
[152] The Norwegian Government, s. 10.
[153] Government Offices of Sweden, "Sweden's strategy for the Arctic Region", 06.11.2020, https://www.government.se/contentassets/85de9103bbbe4373b55eddd7f71608da/swedens-strategy-for-the-arctic-region-2020.pdf, (19.12.2022).
[154] Government Offices of Sweden, s. 12.

bölgedeki gerilimlerin de artabileceği düşünülmektedir. Arktik bölgesinin değişmesi ve yeni zorlukların ortaya çıkması nedeniyle bu alanda etkili bir uluslararası işbirliğini sürdürmek önemlidir. Bu doğrultuda İsveç, Arktik bölgesinin barışçıl ve kontrollü bir bölge olarak korunması için çalışmalar sürdürecek ve bölgedeki güven ve güvenliği artırıcı önlemler alınmasını sağlayacaktır[155].

İsveç, Paris İklim Antlaşması ile uyumlu olacak şekilde bölgedeki ısınmayı sınırlandırmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda İsveç, sera gazı emisyonlarını azaltmaya ve bölgedeki biyolojik çeşitliliği korumaya odaklanacak ve toksik olmayan küresel bir döngüsel ekonomi üzerinde çalışacaktır. Bu politikanın temelinde, canlıların iklim değişikliğinin etkileriyle mücadele etme konusundaki dayanıklılıklarını artırma isteği yatmaktadır[156]. Ayrıca, yeşile geçiş konusunda öncü devlet olmak isteyen İsveç için bölgedeki bütün ekonomik faaliyetlerin uzun vadeli sürdürülebilir olacak şekilde yürütülmesi ve geliştirilmesi önemlidir. Bu amaçla İsveç, küresel ticaretin serbest, adil ve sürdürülebilirliği sürdürmek ve geliştirmek için çalışacaktır[157].

İsveç, yıl boyunca keşif gezileri yapabilmeyi ve kutup araştırması alanında dünya lideri olmayı hedeflemektedir. Hem iklim değişikliğinin etkilerini anlamak ve yeni koşullara uyum sağlayabilmek için hem de küresel iklim modellerindeki belirsizliği azaltmak için Arktik Okyanusu'ndan gelen verilere de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum, Arktik bölgesinde araştırma yapmanın ve çevresel izlemenin önemini daha belirgin hale getirmektedir. Bu doğrultuda İsveç, Arktik bölgesinde ve çevresinde kullandığı araştırma, çevresel izleme ve gözlem sistemlerini geliştirecek vekutup araştırmalarına ilişkin işbirliklerini güçlendirecektir. Ayrıca İsveç, Arktik araştırmacıları ile yerli halklar arasındaki karşılıklı veri akışının elverişli hale gelmesini amaçlamaktadır[158].

Arktik bölgesinde yaşayan insanların iyi yaşam standartlarına ve iyi iletişim imkanlarına sahip olmasına önem veren İsveç, bölgedeki zorluklar için rasyonel çözümlerin bulacak ve gelişmiş ve güçlü bir altyapı sağlayacaktır. Ayrıca, bölge halkının çeşitli sebeplerden ötürü bölgeyi terk ettiği gözlemlenmektedir. Bu göçlerin önüne geçmek, göç edenlerin geri gelmesini sağlamak veya bölgeye taşınılmasını sağlamak amacıyla çalışmalar yapılmalıdır. Bu doğrultuda İsveç, bölgede bulunan yerli halkların kimliklerini, kültürlerini ve geleneksel geçim kaynaklarını korumaları ve

[155] Government Offices of Sweden, s. 22.
[156] Government Offices of Sweden, s. 30.
[157] Government Offices of Sweden, s. 43.
[158] Government Offices of Sweden, s. 37.

muhafaza etmeleri için çabalayacak; Arktik Konseyi ve Barents Avrupa Arktik Konseyi gibi Arktik ile alakalı işbirliklerinin cinsiyet eşitliğine ilişkin çalışmalarına katılım sağlayacak ve bölgedeki gençlerin refahı ile gençlerin kendi hayatlarına ve toplum gelişimine yön vermeleri çalışacaktır[159].

G. Finlandiya'nın Arktik Politikası

Bir önceki Arktik politikasını 2013 yılında yayınlamış olan Finlandiya, 2021 yılında yeni Arktik politikasını yayınlamış ve bu politikanın 2030 yılına kadar uzandığını belirtmiştir. Arktik bölgesinde bulunan sekiz devletten birisi olan Finlandiya, Arktik Konseyi'nin de daimi üyelerindendir. Finlandiya'nın politikasının temelinde, etkili işbirlikleri aracılığıyla barışçıl bir Arktik düzeni sağlamayı hedefi yatmaktadır[160].

Finlandiya'nın Arktik politikasında yer verdiği önceliklerinden birisi bölgedeki kontrol, refah ve güvenliği güçlendirmektir. Finlandiya, iklim değişikliğinin hafifletilmesi, iklim bilinciyle yapılan altyapı yatırımları, bölgedeki farkındalığın artırılması, döngüsel ekonomi ve biyoekonomi, katma değeri daha yüksek ürünler, biyolojik çeşitlilik kaybının durdurulması ve doğaya dayalı olarak üretilen çözümler sayesinde geçim ve istihdam konularında yeni imkanlar doğacağını belirtmiştir. Arktik bölgesinin sürdürülebilir bir geleceğe sahip olması için insanların verebileceği çevresel ve sosyal zararların önüne geçilmelidir. Vatandaşların iklim değişikliğinin etkilerine ilişkin bilgi ve farkındalıkları artırılmalı ve katılımları güçlendirilmelidir[161].

Finlandiya'nın Arktik bölgesinde sağlık, sosyal ve diğer refah hizmetlerine cinsiyet, yaş, dil vb. konularda ayrım yapılmaksızın herkes için eşit olarak erişim sağlanacaktır. Gelişmiş teknoloji ürünleri sağlık ve eğitim alanlarında etkili olarak kullanılacaktır. Kişilerin ruh sağlıkları ile ilgili hizmetler ile intiharı önleyici hizmetlere ekstra önem verilecektir. Diğer yandan Finlandiya, bölge halkı için sağlanan iyi yaşam standartları ve bölgedeki işbirliği ile karar alma süreçlerine katılım imkanları devam ettirilmesi gerektiği belirtmiştir. Özellikle de insanların sivil toplum kuruluşları ile iletişimleri ve işbirlikleri desteklenmelidir. Bölgedeki yerli halkların kültürlerini koruma

[159] Government Offices of Sweden, ss. 53-54.
[160] Working group of public officials responsible for Arctic issues ve Steering group of Finland's Arctic policy strategy, "Finland's Strategy for Arctic Policy", 18.06.2021, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163247/VN_2021_55.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (14.08.2023), ss. 11, 15.
[161] Working group of public officials responsible for Arctic issues and Steering group of Finland's Arctic policy strategy, ss. 29-30.

ve geliştirme konusunda sorun yaşamaması ve bölgeyi etkileyen değişikliklerin yarattığı zorluklara uyum sağlamak için gerekli imkanlara erişimi sağlanacaktır. Kültür ve sanat, Arktik bölgesinin sosyal ve ekonomik kalkınması ile bütünleştirilecektir[162].

Finlandiya'nın bir diğer önceliği de sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uyum sağlamaktır. Bu doğrultuda çalışmalarını sürdürürken, bölge ekonomisi geliştirilirken doğanın taşıma kapasitesi, iklimin korunması ve yerli halkların haklarını dikkate alacaktır. Olası anlaşmazlıkları önlemek ve zararları hafifletmek için, Sami halkının sahip olduğu haklar ve bölgede gerçekleştirilen farklı aktivitelerin Sami kültürü üzerindeki etkileri daha iyi belirlenecek; büyüyen Arktik turizmini desteklerken çevre, sosyal, kültür ve ekonomi konuları da kapsamlı biçimde ele alınacak; turist sayısını artırmaktansa, kaliteli ve sürdürülebilir ürün ve hizmetler sağlayarak turistlerin seyahat sürelerini ve harcamalarını artırmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bu konuda yapılan çalışmalarda Sami halkı ve bölgede yaşayan diğer insanlarla işbirliği yapılmalıdır. Madencilik faaliyetleri sürdürülürken bölge halkının yaşamı ve çevre faktörleri göz ardı edilmemeli ve bu faaliyetler için en iyi bilgi ve uzmanlık sağlanmalıdır. Ayrıca, AB Uzay Programı gibi çeşitli uzay programlarının, Arktik bölgesindeki telekomünikasyon, çevresel izleme ve taşımacılık gibi konular açısından önemi nedeniyle bu alanda çalışmalar yapmak hedeflenmektedir[163].

Bunlara ek olarak Finlandiya, ulusal ulaşım sisteminin ülkenin tüm bölgelerine erişimini sağlanmayı ve halkın sanayi, ulaşım ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasını hedeflemektedir. Pazara dayalı toplu taşıma hizmetlerinde rekabete uygun, iyileştirilmiş ön koşullar sağlanacak ve ticari hizmetlerin ulaştırılamadığı alanlarda mümkün olan en düşük maliyetle temel hizmetler sunulacaktır. Bölgedeki altyapı ve lojistik, sürdürülebilir ve düşük emisyonlu yöntemler ve ulaşım yolları aracılığıyla işletmelere ve bölge nüfusunun ihtiyaçlarına hizmet edecek şekilde geliştirilecektir[164].

H. İzlanda'nın Arktik Politikası

2040 yılına kadar karbon nötr olmayı hedefleyen İzlanda, sera gazı emisyonlarını azaltmak amacıyla kendisine bu konuda açık ve net hedefler belirlemiştir. 2050 yılına kadar sürdürülebilir enerji üretimi ve enerji geçişi konusunda

[162] Working group of public officials responsible for Arctic issues and Steering group of Finland's Arctic policy strategy, ss. 15, 38.
[163] [163] Working group of public officials responsible for Arctic issues and Steering group of Finland's Arctic policy strategy, ss. 50-52.
[164] Working group of public officials responsible for Arctic issues and Steering group of Finland's Arctic policy strategy, s. 15.

öncü olmak isteyen İzlanda, küresel ısınma ve kirlilik nedeniyle deniz ve kara ekosistemleri ile biyoçeşitliliğin tehdit altında olduğunu ve bütün bu olumsuz etkileri durdurmak için sera gazlarını azaltmanın elzem olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bölgede uygulanacak politikaların en iyi bilgilerin kullanılarak yapılması için eskisinden daha iyi izleme ve bilimsel araştırma yapılmalı[165] ve bölge halkının iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarına sürdürülebilirlik ilkesi ile uyumlu olarak adapte olması için çalışılmalıdır[166].

Arktik bölgesindeki buzların erimesi ile ulaşım yollarının ve doğal kaynakların daha erişilebilir hale gelmesi beklendiğinden İzlanda, bölgede kendi çıkarları ile örtüşebilecek fırsatları değerlendirmek istemektedir. Diğer yandan bölgeye olan ilginin artması ile beraber artacak yoğunluğun ne tür riskleri olabileceğini hesaba katmak ve çevre koruma ve sürdürülebilirlik ilkelerinden sapmamak gerektiği belirtilmiştir. Bölgede artan trafik, kirliliği de beraberinde getireceğinden arama kurtarma ve kirliliğe müdahale faaliyetleri konusunda daha fazla çalışılmalıdır. Petrol sızıntıları, zehirli maddeler, radyoaktif maddeler ve plastik atıklar gibi kirliliklerle mücadele edebilmek için önlemler alınmalı, çevreye duyarlı bir enerji kullanımının gerekliliği vurgulanmalıdır[167]. Ordusu olmayan bir devlet olarak İzlanda, güvenlik ve savunmasını diğer devletler ve uluslararası örgütlerle işbirliği yaparak sağlamaktadır ve bölgedeki güvenliğe ilişkin konuların iyileştirilmesi için sıkı işbirliğini sürdürmeye devam etmelidir[168].

VII. ULUSLARARASI İŞBİRLİKLERİ

A. Genel Olarak

Sekiz devleti içine alan Arktik bölgesi, hassas doğası ve ekosistemi ile güçlü bir jeopolitik konuma sahip olması nedeniyle yıllardır çeşitli alanlarda yapılan çalışmalara konu olmaktadır. Hukuki statü ve deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıkları çözmek için yapılan çalışmaların yanı sıra, bölgeyi ve bölge halkını doğrudan ilgilendiren konularda da birçok işbirliği yapılmıştır. Bu işbirlikleri iki

[165] Government of Iceland, "Iceland's Policy on Matters Concerning the Arctic Region Parliamentary Resolution 25/151", **The Ministry for Foreign Affairs of Iceland**, 19.05.2021, https://www.government.is/library/01-Ministries/Ministry-for-Foreign-Affairs/PDF-skjol/Arctic%20Policy_WEB.pdf, (28.02.2023), ss. 14-16.
[166] Government of Iceland, s. 24.
[167] Government of Iceland, ss. 16-18.
[168] Government of Iceland, s. 22.

devlet arasında kurulmuş olabileceği gibi[169], uluslararası örgütler ve organizasyonlar önderliğinde de sürdürülebilmektedir. Yapılan işbirliklerinin bir kısmı doğrudan Arktik bölgesini ilgilendiren konular üzerine kurulurken, bir kısmı da daha kapsamlı amaçlara sahip olup Arktik bölgesini de ilgilendiren konular ile ilgilidir. Arktik Konseyi, Arktik Ekonomik Konseyi, Barents Avrupa Arktik Konseyi gibi kuruluşlar tamamen Arktik bölgesinin çıkarları doğrultusunda kurulan işbirliklerine örnek olarak gösterilebilir.

Bu kısımda, söz konusu işbirlikleri arasından, bütün Arktik devletlerinin üye olması sebebiyle, yalnızca Birleşmiş Milletler, Arktik Konseyi ve Arktik Ekonomik Konseyi incelenecektir.

B. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler, uluslararası deniz hukuku başta olmak üzere Arktik bölgesini yakından ilgilendiren çeşitli uluslararası hukuk dallarına yön vermesi nedeniyle bölgede büyük bir rol oynamaktadır. Yukarıda da anlatılmaya çalışıldığı gibi, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Arktik bölgesine de büyük ölçüde uygulanabilir. Bunun dışında, Birleşmiş Milletler uzmanlık kurumlarından biri olan Uluslararası Denizcilik Örgütü tarafından yayınlanan *Kutup Kodu*[170], bölgedeki gemiler için yol gösterici bir kaynaktır.

Yerli Halkların Hakları Bildirgesi[171] ve Yerli Halklara ve Kabile Halklarına Dair Sözleşme[172] gibi Arktik bölgesinde yaşayan yerli halkları doğrudan ilgilendiren uluslararası belgeler Birleşmiş Milletler çatısı altında yapılmıştır. Diğer yandan, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin bir alt birimi olan Yerli Halkların Haklarına İlişkin Uzmanlık Mekanizması, yerli halkları desteklemek ve onların haklarını korumak için çalışmalarını sürdürmektedir. Uzmanlık Mekanizması, üye devletlere Yerli Halkların Hakları Bildirgesi'nde hedeflenenleri gerçekleştirmeleri konusunda yol göstericidir. Ayrıca yerli halkların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza ve kendi kaderini tayin etme gibi temel prensipleri açıkça anlamalarına yardımcı olmak; onların

---

[169] Arktik devletleri arasındaki ikili işbirlikleri için bknz: Berkut, ss. 77-85.

[170] Daha detaylı bilgi için bknz: International Maritime Organization, "Polar Code", https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/MediaCentre/HotTopics/Documents/POLAR%20CODE%20TEXT%20AS%20ADOPTED.pdf, (20.05.2023).

[171] Daha detaylı bilgi için bknz: Birleşmiş Milletler, "Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Hakları Bildirgesi", 13.09.2007, https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_Turkish.pdf, (02.03.2023).

[172] Daha detaylı bilgi için bknz: International Labour Organization, "Indigenous and Tribal Peoples Convention", 27.06.1989, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C169, (02.03.2023).

haklarına olumlu yönde etki eden faaliyetler ile güçlükleri tetkik etmek ve ilgili kişilere önerilerini sunmak gibi görevleri vardır[173].

Birleşmiş Milletler, yoksulluk seviyesini düşürmek ve insanların yaşam standartlarını daha iyi hale getirmek için nesiller boyu devam edecek bir sürdürülebilir kalkınma modelinin ihtiyaç duyulmasıyla, Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni kabul etmiştir. Küresel ekonominin daha sürdürülebilir olması, sera gazı emisyonlarının da azalmasına neden olacağından Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin ve Paris İklim Sözleşmesi'nin hedeflerinin uygulanması gereklidir[174]. İklim değişikliği ile mücadele ederken uluslararası işbirliklerinin etkin biçimde yürütülmesi amaca ulaşılması açısından oldukça önemlidir. Zira bunun küresel bir sorun olması nedeniyle, Arktik bölgesindeki sera gazı emisyonlarını azaltmak gibi bölgesel tedbirler çözüme ulaşmak için yeterli olmayacaktır. Bu nedenle, Arktik bölgesinin ve bölge halkının iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarından gördükleri zararın mümkün olan en düşük seviyede olması için, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Paris İklim Sözleşmesi hedefleri doğrultusunda uluslararası işbirliği sürdürmek şarttır.

C. Arktik Konseyi

1980'li yıllarda Arktik devletlerinin Arktik bölgesinin çıkarları için işbirliği yapılması konusundaki beklentileri artmaya başlamıştır. 1983 yılında ABD[175], 1987 yılında ise Kanada[176] bu konudaki beklentilerini ortaya koymuştur. Bununla birlikte dönemin SSCB lideri Mikhail Gorbachev, 1987 yılında Murmansk'ta yaptığı konuşmasında Arktik bölgesindeki askeri çatışma seviyesinin ciddi düzeyde düşürülmesini ve bölgenin bir barış bölgesi haline gelmesini istediğini belirtmiştir[177]. Bu gelişmelerle beraber Arktik devletleri 14 Temmuz 1991 tarihinde, Arktik bölgesinde çevrenin korunmasına ilişkin meseleleri ele almak üzere Arktik Çevre Koruma

[173] United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, "Purpose of the mandate", **Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples**, https://www.ohchr.org/en/hrc-subsidiaries/expert-mechanism-on-indigenous-peoples, (02.03.2023).
[174] United Nations, "Support Sustainable Development and Climate Action", **Our Work**, https://www.un.org/en/our-work/support-sustainable-development-and-climate-action, (02.03.2023).
[175] Federation of American Scientists, "National Security Decision", 14.04.1983, https://irp.fas.org/offdocs/nsdd/nsdd-090.htm, (17.05.2023).
[176] Ottawa Department of External Affairs, "Joe Clark, secretary of state for external affairs (Speech delivered at the Norway-Canada Conference on Circumpolar Issues, Tromso, Norway, December 1987", **The Disarmament Bulletin**, Sayı: 7, 1988, ss. 22-24'ten aktaran Oran Young, **Arctic Politics: Conflict and Cooperation in the Circumpolar North**, University Press of New England, Hannover, 1992, s. 180.
[177] Barentsinfo, "Mikhail Gorbachev's speech in Murmansk at the ceremonial meeting on the occasion of the presentation of the Order of Lenin and the Gold Star to the City of Murmansk", 01.10.1987, https://www.barentsinfo.fi/docs/Gorbachev_speech.pdf, (17.05.2023).

Stratejisini imzalamıştır[178]. 1995 yılında ise Kanada, mevcut stratejinin daha kapsamlı bir hale getirilmesi ve bir uluslararası örgüte dönüştürülmesi gerektiğini savunmaya başlamışsa da ABD, mevcut stratejinin bir uluslararası örgüte dönüştürülmesine sıcak bakmamıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda Ottova Deklarasyonu imzalanmış ve 19 Eylül 1996'da Arktik Konseyi kurulmuştur[179].

Arktik Konseyi bölge devletleri arasında işbirliği, koordinasyon ve etkileşim sağlamayı amaçlayan üst düzey bir forumdur. Bölgede yaşayan yerli toplulukların ve diğer bölge sakinlerinin de Arktik bölgesindeki ortak sorunlar konusunda katılım sağlaması amaçlanmıştır. Ayrıca Arktik Konseyi, Arktik Çevre Koruma Stratejisi çatısı altında kurulmuş olan programlarının yanı sıra görev tanımlarını belirlemiş olduğu sürdürülebilir kalkınma programını denetlemek ve koordine etmekle görevlidir. Arktik Konseyi'nin bir diğer görevi ise, Arktik bölgesini ilgilendiren konularda bilgi yayılmasını sağlamak, insanları bu konuda eğitime teşvik etmek ve bu konuya olan ilgiyi artırmak için çalışmaktır (Ottova Deklarasyonu md. 1).

Arktik bölgesinde yer alan 8 devlet de Arktik Konseyi'nin üyesidir. Arktik Konseyi'nde üye devletler haricinde, bölgedeki yerlilerin temsilcilerine de yer verilmiştir. Bu temsilcilerin katılımı ve istişaresi için "daimi katılımcılar" kategorisi oluşturulmuştur (Ottova Deklarasyonu md. 2). Arktik bölgesinde bulunmayan devletler, hükümetler arası ve parlamentolar arası kuruluşlar ve Arktik Konseyi tarafından yararlı olabileceğine inanılan sivil toplum kuruluşları için de "gözlemci statüsü" bulunmaktadır (Ottova Deklarasyonu md. 3).

Arktik Konseyi'nin kurumsal yapısı bakanlık, kıdemli Arktik yetkilileri ve çalışma grupları olarak 3 düzeyden oluşmaktadır. Genel olarak Arktik devletlerinin dışişleri bakanlarının katılım sağladığı bakanlık düzeyindeki toplantılar her iki yılda bir düzenlenmektedir. Toplantı süresince bakanlar hem Arktik Konseyi'nin yan kuruluşlarından rapor ve tavsiyeler alırlar hem de yeni önceliklere karar verirler. Ayrıca bir sonraki başkanlık döneminde uygulanacak olan çalışma planını onaylayıp, geçmişteki ve mevcut çalışmalara dair dikkat çekici unsurları not alırlar. Genelde büyükelçilerin katıldığı Kıdemli Arktik yetkilileri toplantıları ise, yılda en az 2 kere,

[178] Selçuk Demirkılınç ve Ragıp Pehlivanlı, "Kuzey Kutup Bölgesi'ndeki İşbirliğinde Arktika Konseyi'nin Rolü", **2. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi Kongre Kitabı**, İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği Yayınları, Adıyaman, 2016, s. 250.
[179] Evan T. Bloom, "Establishment of the Arctic Council", **The American Journal of International Law**, Cilt: 93, Sayı: 3, 1999, s. 714.

Arktik Konseyi'nin çalışmalarını izlemek ve yönlendirmek amacıyla düzenlenmektedir[180].

Arktik Konseyi'nin bünyesinde 6 adet çalışma grubu faaliyet göstermektedir. Bunlar, Arktik Kirleticileri Eylem Programı, Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı, Arktik Florasının ve Faunasının Korunması, Acil Durum Önleme, Hazırlık ve Müdahale, Arktik Deniz Çevresinin Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu'dur. Bu çalışma grupları ve Siyah Karbon ve Metan Konusunda Uzman Grup, Konsey'in işleyişi açısından oldukça önemlidir. Bu gruplar geniş ve bilimsel bir bilgi havuzu oluşturmalarının yanı sıra Arktik bölgesindeki faaliyetlerin emniyetli ve sürdürülebilir olması için çalışmalar yaparlar[181].

1991 yılında Arktik Çevre Koruma Stratejisi çatısı altında kurulan Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı (AMAP) günümüzde faaliyetlerine Arktik Konseyi bünyesinde devam etmektedir. Geniş bir sekreterya ve diğer çalışma gruplarına kıyasla daha fazla bütçeye sahip olan Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı, genelde çalışma grupları arasındaki en önemli grup olarak kabul edilmektedir. AMAP'ın temel görevleri Arktik bölgesini, ekosistemini ve popülasyonunu takip etmek ve kirlilik ve iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ile nasıl mücadele edileceği hususunda karar verici birimlere bilimsel öneriler sunmaktır[182]. Arktik bölgesindeki biyoçeşitliliğinin korunmasını üzerinde çalışan Arktik Florasının ve Faunasının Korunması (CAFF) grubu, çalışmaları sonucunda edindiği bulguları Arktik bölgesindeki hükümetler ve bölge sakinleri ile paylaşarak bölgedeki canlı kaynakların sürdürülebilirliğini sağlayan faaliyetlere yönelimi artırmayı amaçlamaktadır[183]. Temel çalışma alanı Arktik deniz ortamının korunması ve sürdürülebilir kullanımı olan Arktik Deniz Ekosisteminin Korunması (PAME), AMAP ve CAFF gruplarının aksine Arktik bölgesini izleyen teknik bir çalışma grubu değildir. Bu çalışma grubu daha çok kuzeyde oluşan yeni zorluklar ile mücadele etmeye yönelik politikaların tartışılması için bir forum niteliğindedir[184]. Kurulduğu yıldan beri Arktik bölgesindeki acil durumlara odaklı olan Acil Durumu Önleme, Hazırlık ve Müdahale (EPPR) grubu, bu alanda yapılan işbirliğinin, bilgi paylaşımının ve toplanan verilerin gelişimi için çalışır ve

[180] Magnús Jóhannesson, "Arctic Council: Structure, Work and Achievements", **Journal**, 12.12.2022, https://www.arcticcircle.org/journal/arctic-council-structure-work-and-achievements, (09.06.2023).
[181] Arctic Council, "About the Arctic Council", https://arctic-council.org/about/, (21.02.2023); Çalışma grupları hakkında daha detaylı bilgi için bknz: Svein Vigeland Rottem, **The Arctic Council Between Environmental Protection and Geopolitics**, Palgrave Macmillan, Lysaker, 2020, ss. 22-26.
[182] Rottem, ss. 22-23.
[183] CAFF, "About CAFF", https://caff.is/about-caff, (22.02.2023).
[184] Rottem, ss. 24-25.

mevcut eksikliklerin altını çizer[185]. Arktik Kirleticileri Eylem Programı (ACAP), hem kirleticilerin ortaya çıkardığı emisyonların ve salımların seviyesini düşürmek hem de çevre, insan sağlığı ve sosyoekonomik bakımdan mevcut riskleri azaltmayı amaçlayan ulusal eylem planlarını teşvik etmekle görevlidir. ACAP, devletlerin ulusal otoriteleri ile işbirliği yaparak bu amaçlar doğrultusunda projeler hazırlar[186]. İsminden de anlaşılabileceği üzere sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu (SDWG) çevrenin ve Arktik bölgesindeki yerli halkların ve toplulukların ekonomilerinin, kültürlerinin ve sağlıklarının korunması ve gelişimi için mevcut fırsatları takip ederek Arktik devletlerine öneriler sunar[187].

D. Arktik Ekonomik Konseyi

Arktik Ekonomik Konseyi, 2013-2015 yılları arasında Arktik Konseyi tarafından kurulmuştur[188]. Arktik bölgesinin ve bölgede yaşayan toplulukların ticaret ve ekonomi alanlarında kontrollü biçimde büyümeleri için çalışmalar yapan Arktik Ekonomik Konseyi, pazara ulaşımı kolaylaştırmayı; en iyi uygulamaları, teknolojik çözümleri ve standartları sunmayı; Arktik Konseyi'nin çalışmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır[189]. Arktik Ekonomik Konseyi'nin, isimleri Deniz Ulaştırması, Yatırımlar ve Altyapı, Kontrollü Kaynak Geliştirme, Bağlantı ve Mavi Ekonomi olan 5 ayrı çalışma grubu bulunmaktadır.

Arktik Ekonomik Konseyi, yayınlamış olduğu Strateji Planı'nda 2022- 2025 yılları arasında uygulayacağı politikaya yer vermiştir. Bu politika doğrultusunda serbest ticaret ve sınır ötesi işbirliğinin önemine dikkat çekmek, uluslararası alanda önemli bir aktör olarak yer almak, yerli bilgisini benimsemenin yanı sıra kobilerine destek olmak ve Arktik bölgesindeki iş sektörünün sesi olmak için güçlü bir organizasyon ve sisteme sahip olmak hedeflenmektedir[190].

---

[185] EPPR, "About", https://eppr.org/about/, (22.02.2023).
[186] Arctic Council, "Arctic Contaminants Action Program", https://arctic-council.org/about/working-groups/acap/home/, (22.02.2023).
[187] SDWG, "About Us", https://sdwg.org/about/, (22.02.2023).
[188] Arctic Economic Council, "About", https://arcticeconomiccouncil.com/about/, (19.05.2023).
[189] Arctic Economic Council, "Rules of Procedure", 15.09.2020, https://arcticeconomiccouncil.com/wp-content/uploads/2020/10/AEC_-Rules-of-Procedure_FINAL.pdf, (01.03.2023).
[190] Arctic Economic Council, "AEC Strategic Plan 2022-2025", 2022, https://arcticeconomiccouncil.com/wp-content/uploads/2022/04/220419-aec-strategic-development-plan-2022-2025.pdf, (01.03.2023).

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ARKTİK POLİTİKASI

I. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ARKTİK POLİTİKASININ GELİŞİMİ

Arktik bölgesi ile coğrafi, hukuki, ekonomik gibi çeşitli alanlarda ilişkili olan Avrupa Birliği'nin, birçok Arktik devletine göre, coğrafi ve hukuki açıdan bölge dışında kalması, onun Arktik bölgesindeki statüsüne sınır getirmektedir. Arktik Okyanusu'na kıyısı olmayan Avrupa Birliği'nin hukuku yalnızca üye Arktik devletleri olan Danimarka[191], Finlandiya ve İsveç ile Avrupa Ekonomik Alanı (AEA)[192] üyesi İzlanda ve Norveç'te uygulanmaktadır. Bu nedenle Avrupa Birliği'nin Arktik bölgesinde sesini duyurması için dış politika önemli bir araçtır. Güçlü ve çok boyutlu bir varlığa sahip olan Avrupa Birliği, Arktik Avrupası'ndaki insan aktiviteleri konusunda bir düzenleyici rolü üstlendiği gibi, Arktik araştırmalarına da destek olmaktadır. Ayrıca Arktik Konseyi gibi bölgesel rejimlerin de katılımcısıdır. Dahası, Avrupa Birliği'nin ekonomisi, nüfusu ve pazarı da Arktik bölgesinin çevre ve iklimi üzerinde etkilidir. İklim değişikliğini azaltma, temiz hava veya ham madde stratejileri gibi çeşitli Avrupa Birliği politikaları da çevresel ve ekonomik açıdan etkili olmaktadır[193].

Gerek bölgede yaşanan iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle, gerekse bölgede bulunan kaynaklar ve ticari imkanlar nedeniyle Arktik bölgesi Avrupa Birliği için önem arz etmektedir. Bununla beraber, İsveç ve Finlandiya'da yaşayan yerli halklar ve onların haklarının korunması da Avrupa Birliği'ni yakından ilgilendirmektedir[194].

---

[191] Danimarka Krallığı'na bağlı özerk bir devlet olan Grönland, 1985 yılında Avrupa Birliği'nden çekilmiştir. Bunun üzerine Avrupa Birliği ile Grönland ilişkilerini düzenleyen bir antlaşma yapılmıştır. Günümüzde Grönland, Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın 198'inci maddesi uyarınca, *denizaşırı ülke ve toprak* olarak değerlendirilmektedir. Bununla beraber, 2015 yılında Avrupa Birliği ile Grönland arasında Balıkçılık Ortaklık Antlaşması imzalanmıştır. Emre Ataç, "Grönland ve Faroe Adaları (Greenland and the Faroes)", **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2021, s. 588. Ek olarak, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 34 No'lu Protokolü uyarınca, Avrupa Birliği'nin Grönland'ın balıkçılık bölgesine yeterli derecede erişebilmesi koşuluyla, Grönland menşeili balıkçılık ürünleri, Avrupa Birliği'ne ithalat sırasında gümrük vergisi ve eş etkili vergilerden muaf tutulacaktır.

[192] 1992 yılında imzalanan Avrupa Ekonomik Alanı Antlaşması ile kurulan AEA, Avrupa Birliği'nin iç pazarını Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'ne genişletmeyi amaçlamaktadır. Avrupa Ekonomik Alanı Antlaşması yalnızca Avrupa Birliği'nin dört temel iç pazar özgürlüğünü kapsamakla kalmayıp, iç pazar ile ilgili diğer politikaları da içine almaktadır. María Álvarez López ve Algirdas Razauskas, "The European Economic Area (EEA), Switzerland and The North", **Fact Sheets on the European Union**, 2023, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/169/the-european-economic-area-eea-switzerland-and-the-north, (14.08.2023).

[193] Svalbard Takımadaları bu uygulamanın dışında tutulmuştur. Andreas Raspotnik ve Adam Stepien, "The European Union and the Arctic: A Decade into Finding Its Arcticness", **Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic**, (Ed. J. Weber), Springer Cham, New York, 2020, ss. 131-132.

[194] Kamrul Hossain, "EU Engagement in the Arctic: Do the Policy Responses from the Arctic States Recognise the EU as a Legitimate Stakeholder?", **Arctic Review on Law and Politics**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2015, ss. 89-90.

Arktik bölgesindeki ekonomik kalkınma ve enerji güvenliği açısından önemli fırsatların göze çarpması ile bölge daha dikkat çekici hale gelmeye başlamıştır. Bununla birlikte, sınırları belirsiz bu enerji kaynakları, bölge üzerinde oluşacak rekabete işaret etmiştir. Bu süreçte Arktik bölgesinin Avrupa Birliği'nin de dikkatini çekmeye başlaması ile Avrupa Birliği, 2007 ve 2008 yılları arasında bölgedeki stratejisini geliştirmek üzere çalışmalara başlamıştır. Avrupa Birliği'nin Arktik devletleri olan Danimarka, Finlandiya ve İsveç'in yanı sıra, Avrupa Komisyonu da Arktik politikasının belirlenmesi konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa Birliği'nin Arktik politikasının belirlenmesi sürecinin başında konu ile ilgili bilgi sağlamak için çalışılmıştır. Bu durum, Norveç gibi bölgede uzun süredir tecrübesi olan dış aktörlerin önemini artırmıştır. 2007 yılından önce Avrupa Birliği için bir Arktik politikasının geliştirilmesi gerekli görülmemiş, hatta Norveç, Avrupa Birliği'nin bölge ile ilgili meseleler ile ilgilenmesi için çabalamıştır[195].

2007 yılında Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan ve iklim değişikliğinin jeopolitik etkilerini vurgulayan "*Avrupa Birliği İçin Entegre Bir Denizcilik Politikası*", bir sonraki yıl, Arktik Okyanusu'ndaki stratejik meselelere ilişkin bir rapor sunulacağını belirtmiştir[196]. 14 Mart 2008'de yayınlanan "*İklim Değişikliği ve Uluslararası Güvenlik*" raporu, Arktik bölgesindeki ısınmanın bir sonucu olarak su yolları ve uluslararası ticaret yollarının daha belirgin olmasının ve doğal kaynakların daha erişilebilir hale gelmesinin, bölgenin jeo-stratejik dinamiklerini ve Avrupa'nın güvenlik çıkarlarını değiştirdiğini kabul etmiştir. Rapora göre, bölge üzerindeki iddialar ve yeni ticaret yollarına erişim konusundaki tartışmaların değerlendirilmesi gereklidir. Ayrıca, Arktik bölgesinin jeo-stratejisini temel alan bir Arktik politikası geliştirilmesi önerilmiştir[197].

Bölgedeki yerli halkların yaşamlarının sürdürülebilirliğinin iklim değişikliği nedeniyle etkilenmesi Avrupa Birliği için endişe oluşturmuştur. "*Arktik yönetişimine ilişkin 9 Ekim 2008 tarihli Avrupa Parlamentosu kararı*"nda, bu konuda yapılan uluslararası politikalarda bölge halklarının ve uluslarının da dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Kararın devamında bölgedeki türlerin ve toplumların iklim değişikliği ile meydana gelen değişikliklere karşı savunmasız oldukları ve çeşitli ihtiyaçları için deniz buzu kullanmak zorunda olan mors, kutup ayısı, fok gibi deniz memelileri için endişe

[195] Kristine Offerdal, "The EU in the Arctic: In pursuit of legitimacy and influence", **International Journal**, 2011, Cilt: 66, Sayı: 4, ss. 864-865.
[196] Eur-Lex, "An Integrated Maritime Policy for the European Union", **COM(2007) 575 final**, 10.10.2007, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52007DC0575, (14.08.2023).
[197] High Representative and the European Commission, "Climate Change and International Security", 14.03.2008, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/99387.pdf, (29.03.2023).

yarattığı dile getirilmiştir. Dahası, bağımsız bir Avrupa Birliği Arktik politikasının geliştirilmesi ile bölgenin önemine ilişkin küresel bir farkındalık yaratmanın gerekliliğinin altını çizilmiştir. Bu doğrultuda Avrupa Komisyonu'na, Avrupa Birliği'nin Arktik politikasının temellerini atacak nitelikte bir bildiri hazırlaması için çağırı yapılmıştır[198].

20 Kasım 2008 tarihinde yayınladığı bildiri ile Avrupa Birliği'nin çıkarlarını belirten Avrupa Komisyonu, üye devletleri ve kurumları, kendisinin belirlemiş olduğu 3 temel politika hedefini uygulamaya çağırmıştır. Avrupa Komisyonu'nun uygulanmasını öngördüğü bu politika, Arktik bölgesini nüfusu ile uyumlu olarak korumayı ve muhafaza etmeyi; kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik etmeyi ve Arktik bölgesindeki geliştirilmiş ve çok taraflı olan yönetişime destek olmayı amaçlamaktadır[199].

Avrupa Komisyonu, 26 Haziran 2012'de yeni bir bildiri yayınlayarak 2008'den beri Avrupa Birliği'nin Arktik bölgesinde gerçekleştirdiği çalışmaları ortaya koymuştur. Ayrıca, Avrupa Birliği'nin güçlü yönlerini esas alan ve hem kontrollü kalkınmayı teşvik eden hem de Arktik bölgesindeki devletler ile iletişim ve işbirliğini genişletecek nitelikte, istikrarlı bir Arktik politikasına duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır. Bu çerçevede, Arktik bölgesinde iklime ve çevreye bağlı olarak yaşanan zorlukları değerlendirmek için araştırmalara destek olmak ve elde edilen bilgilerin iletilmesini sağlamak; Arktik bölgesindeki ekonomik kalkınmanın, kaynakların sürdürülebilir kullanımına ve çevresel uzmanlığa dayalı olmasına destek olmayı bir sorumluluk olarak benimsemek ve Arktik bölgesindeki devletlerin, yerli halkların ve diğer ortakların yapıcı katılımını ve iletişimini pekiştirmek hedeflenmiştir[200].

Avrupa Parlamentosu, 12 Mart 2014 tarihli kararı ile, gerekli gördüğü hususlarda Arktik politikasını şekillendirmesi için Avrupa Komisyonu'na çağırıda bulunmuştur[201]. Bu doğrultuda Avrupa Komisyonu, 27 Nisan 2016 tarihinde yayınladığı bildirisi ile yeni bir Avrupa Birliği Arktik politikası önermiştir. Sunulan yeni Arktik politikasında, iklim değişikliği ve Arktik çevresinin korunması; Arktik çevresinde

---

198 European Parliament, "Arctic Governance", 09.10.2008, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2008-0474_EN.pdf, (29.03.2023).

199 Eur-Lex, "The European Union and the Arctic Region", **COM(2008) 763 final**, 20.11.2008, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52008DC0763, (14.08.2023).

200 Eur-Lex, "Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps", **JOIN(2012) 19 final**, 26.06.2012, (JOIN(2012) 19 final) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52012JC0019, (14.08.2023).

201 European Parliament, "EU strategy for the Arctic", 12.03.2014, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2014-0236_EN.pdf, (10.04.2023).

sürdürülebilir kalkınma ve Arktik bölgesine ilişkin konularda uluslararası işbirliği olmak üzere üç alana odaklanılmıştır[202].

Nihayetinde Avrupa Komisyonu, 13 Ekim 2021 tarihinde, güncel Arktik politikasını gösteren, "*Barışçıl, sürdürülebilir ve zengin bir Arktik için daha güçlü bir AB katılımı*" isimli bildirisini yayınlamıştır. Bu kapsamda, Arktik bölgesini güvenli ve dengede tutmak için barışçı ve yapıcı iletişim ve işbirliğinin sürdürülmesine destek olmak; iklim değişikliği ile beraber ortaya çıkan ekolojik, sosyal, ekonomik ve politik zorlukları vurgulamak ve Arktik bölgesini daha dayanıklı hale getirerek iklim değişikliği ve çevresel bozulmaya karşı güçlü adımlar atmak; ve hem yerli halkların, kadınların ve gençlerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak hem de gelecekteki işlere ve mavi ekonomiye yatırım yaparak, şimdiki ve gelecekteki bölge sakinlerinin yararına olacak şekilde Arktik bölgesinin kapsayıcı ve sürdürülebilir biçimde gelişmesine destek olmak hedeflenmektedir[203]. Şimdi Avrupa Birliği'nin Arktik politikasını en güncel haliyle bu başlıklar altında inceleyeceğiz.

II. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ARKTİK POLİTİKASI

A. Arktik Bölgesini Barışçı Bir İşbirliği Bölgesi Olarak Korumak

1. Stratejik Öngörünün Geliştirilmesi

Daha önce de bahsedildiği gibi, iklim değişikliğiyle beraber buzların erimesi, Arktik bölgesindeki rekabet potansiyelini artırmaktadır. Bölgeye olan ilginin giderek artması, güvenlik açısından kimi zaman için endişeye neden olabilmektedir. Arktik bölgesindeki rekabet nedeniyle gerilimler oluşması halinde Avrupa Birliği'nin güvenliği de tehlikeye girebilecektir. Bu nedenle Avrupa Birliği, Arktik bölgesindeki iklime bağlı değişimlerin güvenlik üzerindeki etkilerini ve bunların küresel güvenliğe nasıl yansıdığını daha iyi anlamak amacıyla stratejik öngörü yeteneklerini geliştirecektir. Bu konuda diğer Arktik devletleri ile birlikte yapacağı çalışmaların yanında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile işbirliği içinde olacaktır. Avrupa Birliği Uydu

[202] Eur-Lex, "An integrated European Union policy for the Arctic", **JOIN(2016) 21 final**, 27.04.2016, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016JC0021, (14.08.2023).
[203] Eur-Lex, "A stronger EU engagement for a peaceful, sustainable and prosperous Arctic", **JOIN(2021) 27 final,** 13.10.2021, (JOIN(2021) 27 final), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021JC0027, (14.08.2023).

Merkezi'nin[204] yaptığı çalışmalar ile Arktik bölgesindeki güvenlik durumunu takip edecek ve gerekli önlemlerin alınmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte, sınırsız ve kesintisiz navigasyon hizmeti için, halihazırda zaten arama kurtarma hizmeti sunmakta olan Galileo'yu kullanacaktır[205].

2. Arktik Bölgesini İlgilendiren Konuları Dış Diplomasi Gündeminin Temeline Almak ve Bölgesel İşbirliğini Geliştirmek

Avrupa Birliği, Arktik politikasını belirlerken BMDHS, Birleşmiş Milletler 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile katılım sağladığı Arktik Konseyi, Barents Avrupa Arktik Konseyi ve Kuzey Boyutu çalışmalarını esas almıştır[206].

1980-1990 yılları arasında Finlandiya, Norveç, Rusya ve İsveç'in kuzey bölgelerinde yaşayan insanlar arasındaki iletişim ve işbirliği artışı üzerine, 11 Ocak 1993 tarihinde Norveç dışişleri bakanı Thorvald Stoltenberg girişimi ile "Kirkenes Deklarasyonu" imzalanarak Barents Avrupa Arktik Konseyi (BEAC) kurulmuştur[207]. BEAC; İsveç, Norveç, Finlandiya, İzlanda, Danimarka ve Avrupa Komisyonu'nun üye olduğu hükümetler arası bir forumdur[208]. İskandinavya'nın en kuzey kısmında bulunan Barents bölgesini ilgilendiren konularda işbirliği yaparak bölgenin istikrarını ve refahını korumayı amaçlamaktadır. Bakanlık düzeyinden ve yerel düzeylerde uzmanlardan oluşan bir ekip ile yürütülmektedir. BEAC bünyesinde bulunan ve onun motoru olarak kabul edilen Barents Bölge Konseyi, bölgede yaşayan yerli halkın temsilcilerinden oluşmaktadır[209]. Bu forum, Avrupa Birliği'nin bölgedeki konumu ile politika ve fonlarının etkisini güçlendirmesi için bir araç olarak değerlendirilebilir. Zira

---

[204] Avrupa Birliği Uydu Merkezi, uzay kaynaklarını kullanarak ulaştığı verilerle Avrupa Birliği'nin ortak dış ve güvenlik politikasının karar alma sürecine ve eylemlerine yardımcı olur. Daha detaylı bilgi için bknz: European Union Satellite Centre, "Mission, Users and Partners", https://www.satcen.europa.eu/who-we-are/our-mission, (26.05.2023).

[205] Eur-Lex, "Strategic Foresight Report The EU's capacity and freedom to act", **COM(2021) 750 final**, 08.09.2021, (COM(2021) 750 final), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2021:750:FIN, (14.08.2023); Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

[206] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

[207] Mark Nuttall (Ed.), **Encyclopedia of the Arctic**, Routledge, New York, 2005, s. 197.

[208] 18 Eylül 2023'te Rusya, Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı açıklama ile Barents Avrupa Arktik Konseyi'nden çekildiğini duyurmuştur. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, "Foreign Ministry statement on Russia's withdrawal from the Barents Euro-Arctic Council", **Foreign Policy**, 18.09.2023, https://mid.ru/en/foreign_policy/rso/1904899/, (16.10.2023).

[209] Alyson J.K. Bailes ve Kristmundur Þ. Ólafsson, "The EU Crossing Arctic Frontiers: The Barents Euro-Arctic Council, Northern Dimension, and EU-West Nordic Relations", **The European Union and the Arctic**, (Ed. Nengye Liu, Elizabeth A. Kirk ve Tore Henriksen), Brill, Leiden, 2017, s. 46; Paul Arthur Berkman, Alexander N. Vylegzhanin ve Oran R. Young, **Baseline of Russian Arctic Law**, Springer Polar Sciences, Cham, 2019, ss. 540, 584.

gerektiğinde önemli konuların bölgesel düzeyde incelenmesini sağlayabileceği gibi, çeşitli zorluklar ve fırsatlar karşısında kalan yerel topluluklar için etkili olabilecektir[210].

1999 yılında Avrupa Birliği'nin dış politikası kapsamında kurulan Kuzey Boyutu, Kuzey Avrupa'daki işbirliğini geliştirmeyi ve güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Başta çalışmalarını enerji, çevre ve sağlık sektörlerinde sürdüren Kuzey Boyutu, sonrasında diğer sektörlerde de çalışmalara başlamıştır. 2006 yılındaki yenilenmesinin ardından Avrupa Birliği, Rusya, Norveç ve İzlanda'nın ortak politikası haline gelmiştir. Siyasi diyalog ve pratik işbirliği için bir çerçeve sunan Kuzey Boyutu'nda günümüzde 4 sektörde ortaklık yürütmektedir: Halk sağlığı ve sosyal refah; Çevre; Ulaşım ve nakliyat; Kültür. Bununla birlikte Kuzey Boyutu Enstitüsü, Kuzey Boyutu İş Konseyi ve Kuzey Boyutu Parlamento Forumu olmak üzere üç adet destekleyici yapıya sahiptir[211].

Avrupa Birliği'nin yanı sıra Rusya ve İskandinav devletlerinin de katıldığı Kuzey Boyutu ile BEAC, tüm Arktik bölgesi için önemlidir. Bu kuruluşların çalışmaları Baltık ve Barents bölgelerinde kesiştiğinden, politikaları arasındaki tutarlılığın ve bağlantıların artması bölgede çeşitli fırsatlar yaratacaktır[212].

Arktik araştırmasını diplomatik bir araç olarak gören Avrupa Birliği için bu alanda güçlü işbirlikleri kurmak önemlidir. Bu nedenle, 2016 yılından beri, Arktik Bilim Bakanları toplantılarında bilim diplomasisi desteklenmektedir. Bununla birlikte, Avrupa Dış Eylem Servisi'nde çalışan Arktik Özel Temsilcisi de Arktik diplomasisinde önemli bir role sahiptir. Atlantik Okyanusu boyunca Arktik ve Antarktika arasında deniz araştırmalarını ve inovasyon konusundaki işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan Tüm Atlantik Okyanusu Araştırma Birliği bilim diplomasisi ile kurulmuştur. Avrupa Birliği de kutuptan kutba uzanan bir Atlantik Okyanusu araştırma ittifakı sağlanması için çalışacaktır. Ayrıca hem ABD, Kanada, Norveç, İzlanda, Rusya, Çin, Japonya, Kore Cumhuriyeti ve Hindistan hem de bölgesel kuruluşlar ile arasındaki uluslararası diyaloglarında Arktik ile ilgili meseleleri görüşmelerin temeline koyacaktır[213].

Avrupa Birliği, Danimarka Krallığı'na bağlı olmaları nedeniyle Faroe Adaları ve Grönland ile arasındaki ilişkilere oldukça önem vermektedir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu Nuuk'ta, Grönland ile arasındaki ilişkiyi geliştirmek amacıyla, Avrupa

---

[210] Bailes ve Ólafsson, ss. 48, 50.
[211] Northern Dimension, "Exploring the Northern Dimension", 2020, https://northerndimension.info/wp-content/uploads/2021/06/Fact_Sheet-Exploring_the_Northern_Dimension.pdf, (29.05.2023).
[212] Berkman, Vylegzhanin ve Young, s. 562.
[213] Eur-Lex, COM(2021) 750 final; JPI Oeans, "All-Atlantic Ocean Research Alliance", https://www.jpi-oceans.eu/en/all-atlantic-ocean-research-alliance, (30.05.2023).

Birliği'nin Grönland'a olan desteğini idare edecek ve aralarındaki partnerliği güçlendirip derinleştirecek bir ofis kurmayı planlamaktadır.

Avrupa Birliği'nin Arktik Okyanusu'na doğrudan bağlantısı bulunmamaktadır. İsveç ve Finlandiya'nın Arktik bölgesine uzantısı olmasına rağmen Arktik Okyanusu'na kıyısı yoktur. Norveç'in Arktik Okyanusu'na kıyısı vardır ancak Avrupa Birliği üyesi değildir. Avrupa Birliği'nin Arktik Okyanusu ile tek bağlantısı Danimarka'ya olan bağımlılığı nedeniyle Grönland'dır[214]. Avrupa'nın Arktik Okyanusu'na açılan kapısı olan Grönland, Kuzeybatı Geçidi'nin bir kavşağında yer almaktadır. Stratejik konumu bakımından değerlendirildiğinde Grönland, limanları, deniz gözetim sistemleri ve deniz kurtarma kapasiteleri ile Arktik Okyanusu'ndaki ulaşım altyapısının gelişimi için ideal bir alana sahiptir. Bununla birlikte gelecekte Grönland'ın petrol ve doğal gaz gibi doğal kaynaklara sahip olabileceği düşülmektedir. Bölgede yapılan arama faaliyetleri ile bir sonuç elde edilememesine rağmen uzmanlar Arktik bölgesinin en zengin petrol ve doğal gaz yataklarından birinin Grönland'ın doğu kıyısında bulunduğuna inanmaktadır. Bu durumda, gelecekte Grönland petrol ve gaz tedarikinde önemli bir rol sahip olabilecek ve Avrupa'nın enerji güvenliğine katkıda bulunabilecektir[215]. Ayrıca Grönland, maden kaynakları açısından oldukça şanslı bir konuma sahip olduğundan, hammadde konusunda dışa bağımlı olan Avrupa devletlerinin sanayisi için oldukça önemlidir. Diğer yandan, küresel ısınmaya ilişkin sorunlar ile çevre, yerli halkların hakları ve kaynakların korunması gibi çeşitli küresel konular nedeniyle bölgede Avrupa Birliği gibi dışarıdan bir desteğe ihtiyaç duyulması muhtemeldir[216].

3. Arktik Bölgesindeki Sivil Koruma, Sivil Güvenlik ve Güvenlik Konularında İşbirliği Yapılması

Arktik bölgesindeki balıkçılık, petrol ve doğal gaz arama, deniz madenciliği gibi çevresel etkili faaliyetler, deniz trafiğinin artmasına neden olarak petrol kirliliği, kronik kirlilik, gürültü gibi sorunlarla sonuçlanabilmektedir. Bu tarz faaliyetler sonucunda

[214] Magdalena Tomala, "The European Union's Relations with Greenland", **International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2017, s. 33.
[215] Carsten Schymik, "Greenland on the Way to Independence? Grounds for Enhanced EU – Greenland Partnership", **German Institute for International and Security Affairs**, 2009, https://www.files.ethz.ch/isn/117452/2009_Greenland_E.pdf, (14.08.2023), s. 2.
[216] Tomala, s. 34.

oluşan deniz trafiğinin sonuçlarını en iyi şekilde idare edebilmek için yerel, ulusal ve uluslararası alanda işbirliği yapılması gereklidir[217].

Bu nedenle Avrupa Birliği, afet durumlarında kriz yönetimi için kullandığı araçları ve deneyimleri Arktik bölgesinin Avrupa kısmına ve ötesine taşımayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, Birlik Sivil Koruma Mekanizması ve Acil Müdahale Koordinasyon Merkezi'nin yardımıyla gerekli işbirlikleri yapılacaktır. Birlik Sivil Koruma Mekanizması zaten Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda ve Norveç için mevcuttur ancak bununla beraber diğer Arktik devletleri ile de benzeri işbirlikleri yapmak istemektedir. Bunlara ek olarak, permafrost erimesinin uzun vadedeki potansiyel olumsuz etkilerinin ve bunlara karşı alınabilecek önlemlerin araştırılmasına destek olacak, sağlığa yönelik tehditleri öngörebilmek için Sağlık Acil Durum Hazırlık ve Müdahale Gücü'nü kullanacaktır[218].

Birlik Uzay Programı kapsamında çalışan bir dünya gözlem sistemi olan Copernicus, coğrafi bilgi ve hizmetlere erişim sağlamaktadır. Copernicus sistemi birden fazla uydu ile veri ve bilgi işleme tesisine sahiptir. Ayrıca yer ve dağıtım altyapıları bulunmaktadır. Ücretsiz, tam ve açık bir veri politikasına sahip Copernicus uygun olduğunda güvenlik konusundaki ihtiyaç ve gereklilikleri entegre edebilir[219]. Arktik bölgesinde, deniz buzu, deniz seviyesi, deniz sıcaklığı gibi değişkenlerin düzenli olarak takibinin yapılması için kullanılmaktadır. Bölgedeki değişiklikleri gözlemlemek ve öngörmek için, bölgeyi yerinde gözleme ve uydu kullanımı gibi yöntemlerle beraber deniz verilerini, zaman içindeki değişimi ve okyanusa ilişkin tahminler sunan teknikler kullanmaktadır[220]. Copernicus'un bir parçası olan ARCOS servisi, uzaydan sağlanan verileri, diğer türde kaynakları ve Copernicus servisinden elde edilen verileri entegre eder. Bu servis ile Arktik bölgesini devamlı olarak takip etmeyi mümkün kılan bir erken uyarı sisteminin geliştirilmesi beklenmektedir[221].

Bölgenin ağır iklim koşulları, belirsiz hava durumu ve uzun mesafeleri nedeniyle arama kurtarma faaliyetlerinin etkili biçimde işlemesi elzemdir. Böyle durumlarda, Birlik Uzay Programı'nın kapsamında olan Galileo sisteminden

---

[217] Joan Mileski, Amir Gharehgozli, Lawrence Ghoram ve Ryan Swaney, "Cooperation in developing a disaster prevention and response plan for Arctic shipping", **Marine Policy**, Cilt: 92, 2018, s. 131.
[218] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.
[219] Eur-Lex, "Regulation (EU) 2021/696 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing the Union Space Programme and the European Union Agency for the Space Programme", **Regulation (EU) 2021/696**, 12.05.2021, (Regulation (EU) 2021/696), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2021.170.01.0069.01.ENG, (14.08.2023), md. 3/1-c.
[220] Copernicus Marine Service, "Copernicus for EU Arctic Policy", **News**, 27.05.2019, https://marine.copernicus.eu/news/copernicus-eu-arctic-policy, (27.04.2023).
[221] European Commission, "Earth observation and AI-driven early-warning system in the Arctic region", https://cordis.europa.eu/project/id/101004372, (28.04.2023); Arcos, "Aims & Objectives", https://arcos-project.eu/aims-objectives, (28.04.2023).

yararlanılacaktır. Küresel bir navigasyon uydu sistemi olan Galileo, uydular, merkezler ve dünyadaki istasyonların ağından oluşur. Bu sistem, konum, navigasyon ve zamanlama hizmetleri sağlamasının yanı sıra, güvenlik konusundaki ihtiyaç ve gereklilikleri entegre eder. Galileo Arama ve Kurtarma Servisi'nin desteği ile, denizdeki kurtarma operasyonlarında zamandan kazanılmaktadır[222].

Bu doğrultuda Avrupa Birliği, Küresel Afet Uyarı ve Koordinasyon Sistemi'nin ani ve büyük etkili afetlerden sonra verdiği uyarılar ile koordinasyon yeteneğini geliştirecektir. Bunun yanı sıra, ekstrem hava olaylarının Arktik üzerindeki etkilerini daha iyi öngörmek amacıyla Copernicus'un ve Avrupa Deniz Gözlem ve Veri Ağı'nın[223] etkinliğini artıracaktır. Gelecekteki Galileo Acil Durum Uyarı Servisi, bir afet sonucunda tehlike altındaki insanlara doğrudan ulaşmak ve onları uyarmak amacıyla kullanılacaktır. Ayrıca, AB Deniz Güvenliği Stratejisi Eylem Planı'na uygun olarak, sahil güvenlik birimleri arasında işbirliği yapılması desteklenecek ve bunun için Arktik Sahil Güvenlik Forumu'ndan yardım alınacaktır[224].

B. İklim Değişikliği ve Çevresel Bozulmaya Karşı Dayanıklılık

Avrupa Birliği kapsamlı bir çevre politikasına sahiptir. Bu kapsamındaki mevzuatın genelinde doğrudan Arktik bölgesine yer verilmemesine rağmen kimilerinin dolaylı olarak Arktik bölgesini etkilediği sonucuna varılabilmektedir. Daha önce de söz edildiği üzere, Arktik bölgesi, küresel iklim değişikliğinden en çok etkilenen yerlerden biridir. Bu nedenle Avrupa Birliği'nin küresel iklim değişikliği ile mücadele amacıyla öngördüğü politikalar, Arktik bölgesi ismen zikredilmese dahi, bölge üzerinde etkili olacaktır. Örneğin, plastik kirliliği küresel bir çevre sorunudur ve bu kirliliği önlemek ve ortadan kaldırmak amacıyla Avrupa Birliği birçok çalışma yapmaktadır. Bu çalışmalara ilişkin mevzuatın tamamında doğrudan Arktik bölgesine yer verilmese de, mevzuatın uygulama alanı Avrupa Birliği olduğu için Avrupa Arktik bölgesi de bu çalışmalardan etkilenecektir.

Bunlara ek olarak, Avrupa Birliği'nin güncel Arktik politikasında da iklim değişikliği ve çevrenin korunması konularına yer verilmiştir. Çalışmanın bu kısmında

[222] Eur-Lex, Regulation (EU) 2021/696, md. 3/1-a; Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.
[223] Deniz verileri ile meta verilerini bir araya getirerek bu kaynakları daha erişilebilir ve kullanışlı hale getirmeyi amaçlayan bir ortaklıktır. Eur-Lex, "Regulation (EU) 2021/1139 of the European Parliament and of the Council of 7 July 2021 establishing the European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund", **Regulation (EU) 2021/1139**, 13.07.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1139, (14.08.2023), md. 2/2.
[224] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

ilk olarak, Avrupa Birliği'nin çevre mevzuatının ilgili genel hükümlerine yer verilecek, ardından Arktik bölgesi özelinde belirlediği politika detaylı olarak incelenecektir.

1. İklim Değişikliği ile Mücadele Etmek ve Biyoçeşitliliği Korumak

a. İklim Değişikliği ile Mücadele

Avrupa Birliği'nin iklim değişikliği ile mücadele çalışmalarına Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın yön verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın temel amacı, 2050 yılına kadar Avrupa Birliği'nin net sera gazı emisyonlarının sıfırlanması ve toplumun adil ve refah bir düzende yaşayıp, ekonomik büyümenin kaynak kullanımından ayrıldığı, modern, verimli kaynaklara sahip ve rekabetçi bir ekonomiye sahip olmasıdır. Bununla birlikte, hem Avrupa Birliği'nin doğal sermayesini muhafaza edip geliştirmeyi, hem de vatandaşların sağlığını ve refahını çevresel risklerden ve etkilerden korumayı hedeflemektedir[225].

Bugün Avrupa Birliği'nin çevre mevzuatı, Avrupa Yeşil Mutakabatı'nda sayılan hedefler doğrultusunda hazırlanan ya da uyarlanan birçok Avrupa Birliği düzenlemesini içine almaktadır. Avrupa Yeşil Mutabakatı, doğrudan Arktik bölgesindeki iklim değişikliği ile mücadele ya da Arktik çevresinin korunmasına ilişkin bir hükme yer vermemiştir. Ancak, belirlediği genel hedefler doğrultusunda oluşturulan politikalar Arktik bölgesini etkilemektedir.

Avrupa Birliği, 2008'de yayınladığı Arktik politikasından bu yana çevrenin korunması ve iklim değişikliği ile mücadele konusunda birçok çalışma yapmıştır. Uluslararası antlaşmalardan doğan çeşitli yükümlülüklerini yerine getirmek için çalışmalarına devam etmektedir. Örneğin, Kyoto Protokolü'nün ikinci taahhüt döneminde sera gazı emisyonlarını 2020 yılında 1990 yılına kıyasla %20 oranında azaltmayı taahhüt eden Avrupa Birliği[226] 1990-2018 yılları arasında sera gazı emisyonlarını %23 oranında azaltmış olmakla beraber, 2030 yılına kadar 1990 yılına kıyasla %55 oranında azaltımı hedeflemektedir[227].

---

[225] Eur-Lex, "The European Green Deal", **COM(2019) 640 final**, 11.12.2019, (Yeşil Mutabakat), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2019:640:FIN, (14.08.2023); Türkçe metin için bknz: Yeşil Düşünce Derneği, "Avrupa Yeşil Mutabakatı", (Çev. Bürge Abiral, Esra Zorer, Gamze Azman, Hande Sönmez, Özüm Çelik, Sercan Köksal, Yağız Eren Abanus), 27.11.2020, https://www.yesildusunce.org/wp-content/uploads/2021/06/yesilavrupamutabakati.pdf, (21.05.2023).

[226] Danish Presidency of the Council of the European Union 2012, "Submission by Denmark and the European Commisson on Behalf of the European Union and its Member States", 19.04.2012, https://unfccc.int/files/meetings/ad_hoc_working_groups/kp/application/pdf/awgkp_eu_19042012.pdf, (20.05.2023), s. 2.

[227] Eur-Lex, Yeşil Mutabakat.

Ayrıca, Paris İklim Antlaşması'na taraf olan Avrupa Birliği, bu antlaşmadan doğan yükümlülüklerini yerine getirmek ve antlaşma ile hedeflenenlere ulaşmak için Avrupa Yeşil Mutabakatı'nı bir araç olarak kullanmaktadır[228]. Paris İklim Antlaşması'nda Arktik bölgesine doğrudan yer verilmese de antlaşmanın iklim değişikliğine uyum sağlama konusunda uluslararası işbirliklerine ivme kazandırabileceği ve devletlere karbonsuz bir küresel ekonomi sağlanmasının önemine dair bir mesaj verebileceği düşünülmektedir[229]. Bununla birlikte uzun vadedeki küresel sıcaklık artışının, sanayileşme öncesine göre 2 derece ile sınırlanmasını hedefleyen Paris İklim Antlaşması'nın Arktik bölgesindeki emisyonların azaltımı konusunda faydalı olacağının altı çizilmiştir[230].

Bir diğer örnek de Avrupa Birliği'nin Espoo Sözleşmesi'nden ve protokolünden doğan yükümlülükleri yerine getirmek amacıyla etki değerlendirmesi raporu hazırlamayı teşvik etmesidir. Ayrıca, Avrupa Çevre Ajansı ve onun Rus partnerleri, Arktik bölgesinde ortak çevresel izleme sistemi geliştirme hususunda anlaşmıştır. Bu kapsamda, su ve havadan kirlilik verilerinin toplanması ve paylaşılmasına olanak veren bir sistemin oluşturulması, kirleticilerin uzun mesafeli taşınması ve atık ve tehlikeli kimyasalların yönetimi gibi konularda çalışılacaktır. Bu süreçte bölgenin çıkarı için işbirlikleri sürdürülmüştür. Barents Avrupa Arktik Konseyi ile Avrupa Birliği arasında Barents bölgesinde acil durum önleme ve karşılık vermeye ilişkin yapılan antlaşma bu işbirliklerinden birisidir[231].

b. Biyoçeşitliliği Korumak

Arktik bölgesi zengin doğal kaynakları içeren, saf deniz ve kıyı ekosistemlerine sahiptir. Bu ekosistemler yalnızca bölge halkına hizmet etmekle kalmayıp küresel ölçekte bütün insanlık için faydalıdır. Arktik bölgesinin dışında yaşanan iklim değişikliği ile birlikte okyanus asitlenmesi ve kirliliğin uzun mesafeler boyunca taşınması Arktik ekosistemlerinin hızla değişimine neden olmaktadır. Bununla beraber insan kaynaklı faaliyetler de mevcut baskı ve riskleri artırmaktadır. İklim

[228] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.
[229] Sébastien Duyck, "What Role for the Arctic in the UN Paris Climate Conference (COP-21)?", **Arctic Yearbook (Briefing Notes)**, 2015, https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2015/2015-briefing-notes/157-what-role-for-the-arctic-in-the-un-paris-climate-conference-cop-21, (15.07.2023), s. 7.
[230] Eco Logic, "100 Days In: COP21 and the Arctic's Future – An Era of Energy Transition", 21.03.2016, https://www.ecologic.eu/13546, (22.05.2023).
[231] Eur-Lex, JOIN(2012) 19 final.

değişikliğinin tehdidi altında olan Arktik deniz ekosistemleri, giderek artan ve daha önce rastlanmamış bir baskı ile karşı karşıyadır[232].

Ayrıca, bölgede sürdürülen hukuka aykırı, bildirilmemiş ve düzenlenmemiş balıkçılık faaliyetleri de Arktik ekosistemine zarar verme riskine sahiptir. Bu tür faaliyetler çoğu zaman aşırı avlanma ile sonuçlandıkları için, stoktaki balık sayısının azalmasına veya mevcut balık yaşı yapısının bozulmasına neden olabilir. Bununla beraber, güvenilir av verilerinin eksik olması bilim insanlarını yanlış yönlendirebilir. Bu faaliyetler yalnızca balık popülasyonları ile ekosistemlere zarar vermekle kalmayıp, bölgedeki topluluklar ve bölgesel ekonomik kalkınma için de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır[233].

Avrupa Birliği, biyoçeşitliliğin, BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve Paris İklim Antlaşması hedefleri doğrultusunda, 2030 yılına kadar iyileşme sürecine girmiş olmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, mevcut doğanın korunması ve kaybolan biyoçeşitliliğin yeniden kazanılması için, Avrupa Birliği'nin kara ve deniz alanlarının her birinin en az %30'unu hukuki olarak koruma altına almak, Trans-Avrupa Doğa Ağı'na ekolojik geçitler entegre etmek gibi çeşitli taahhütler verilmiştir. Ancak Avrupa Birliği mevzuatında bu taahhütleri uygulamak için yol gösteren, yeterince kapsamlı bir yönetişim bulunmadığından bu eksiğin giderilmesi öngörülmüştür. Komisyon, küresel biyoçeşitliliği koruma isteğinin artması için Parlamento ve üye devletler ile çalışmalarına devam edecektir[234].

Diğer yandan, balık stoklarını tüketmeleri, denizdeki yaşam alanlarını yok etmeleri, rekabeti bozmaları, dürüst balıkçıların durumlarını olumsuz etkilemeleri ve kıyı topluluklarını güçsüzleştirmeleri nedeniyle hukuka aykırı, bildirilmeyen ve düzenlenmemiş balıkçılık ile mücadele etmektedir[235]. Avrupa Yeşil Mutabakatı, bu tür balıkçılık faaliyetlerine karşı tolerans gösterilmeyeceğini belirtirken, 2030 Biyoçeşitlilik Stratejisi, deniz kaynaklarının sürdürülebilirlik ilkesine uygun biçimde kullanılmasını ve hukuka aykırı faaliyetlere müsamaha gösterilmemesini öngörmüştür. Ayrıca,

---

[232] PAME, "Arctic Council Arctic Marine Strategic Plan 2015-2025", 2015, https://www.pame.is/doclink/arctic-marine-strategic-plan-2015-2025/eyJ0eXAiOiJKV1QiLCJhbGciOiJIUzI1NiJ9.eyJzdWIiOiJhcmN0aWMtbWFyaW5lLXN0cmF0ZWdpYy1wbGFuLTIwMTUtMjAyNSIsImlhdCI6MTYyMjc5NjY5MiwiZXhwIjoxNjIyODgzMDkyfQ.bB4vqBO22O6ZHOBfFkwCY7SGegIuUzHhzNMYPPBv2iA, (14.08.2023), s. 7.

[233] Mark Burnett, Natalia Dronova, Maren Esmark, Steve Nelson, Asle Rønning, and Vassily Spiridonov, "Illegal Fishing in Arctic Waters", 2008, https://media.wwf.no/assets/attachments/45a-iuu_report_version_1_3_30apr08.pdf, (14.08.2023), ss. 1,5.

[234] Eur-Lex, "EU Biodiversity Strategy for 2030", **COM(2020) 380 final**, 20.05.2020, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380, (14.08.2023).

[235] European Commission, "Illegal Fishing", **Ocean and fisheries**, https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/fisheries/rules/illegal-fishing_en, (10.06.2023).

1005/2008 sayılı Tüzük ile hukuka aykırı, bildirilmeyen ve düzenlenmemiş balıkçılık faaliyetlerini önlemeyi, caydırmayı ve ortadan kaldırmayı amaçlamıştır[236].

Ayrıca, Arktik bölgesi özelinde, taraf olduğu Kuzey Doğu Atlantik Deniz Çevresinin Korunması Sözleşmesi uyarınca, kirliliği önlemek ve temizlemek için imkanlar dahilindeki bütün yollara başvurmak ve deniz ortamının insan faaliyetlerinin olumsuz etkilerine karşı korunması için gerekli önlemleri alacaktır[237] . Bununla birlikte, Arktik Okyanusu'ndaki deniz koruma alanlarının belirlenmesini desteklemektedir. Ek olarak, Copernicus'un Arktik çalışmalarını güçlendirecek, Arktik bölgesindeki kutup ve denizleri tek merkezden takip etmeye olanak veren bir Copernicus Arktik merkezi kurmak için çalışacak ve Ufuk 2020 kapsamında derlenen bilgi ve verilerden yararlanacaktır[238].

Dahası, Orta Arktik Okyanusu'nun açık denizlerindeki düzenlenmemiş balıkçılık faaliyetlerinin önüne geçmeyi amaçlayan ve balıkçılığa ilişkin birtakım geçici koruma ve yönetim tedbirinin uygulanması öngören, Orta Arktik Okyanusu'nda Düzenlenmemiş Açık Deniz Balıkçılığını Önleme Anlaşması'na taraf olması nedeniyle, antlaşmanın yürürlüğe girme tarihinden itibaren 16 yıl boyunca, antlaşmaya konu olan alanda ticari balıkçılık yapılmasına izin vermeyecektir (md. 3, 13)[239].

2. Siyah Karbon, Plastik Kirliği ve Kimyasal Kirlilik ile Mücadele

Arktik bölgesi genel olarak temiz ve duru bir çevre olarak düşünülse de ekonomik büyüme nedeniyle Arktik bölgesinde de çeşitli kirlilik türleri görülmektedir. Ekonomik büyüme, istihdam ve daha iyi yaşam şartları bölge halkı ve Avrupalı

---

[236] Eur-Lex, "Council Regulation (EC) No 1005/2008 of 29 September 2008 establishing a Community system to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated fishing", **Council Regulation (EC) No 1005/2008**, 15.09.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02008R1005-20220915, (14.08.2023). Ayrıca, Avrupa Birliği işbu tüzük uygulanırken uyulması gereken kuralları hazırladığı başka bir tüzük aracılığıyla belirtmiştir: Eur-Lex. "Commission Regulation (EC) No 1010/2009 of 22 October 2009 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 1005/2008 establishing a Community system to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated fishing", **Commission Regulation (EC) No 1010/2009,** 27.03.2020, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02009R1010-20200327, (14.08.2023).

[237] Sözleşme metni için bknz: OSPAR Convention, https://www.ospar.org/site/assets/files/1169/ospar_convention.pdf, (15.09.2023), md.2. Ayrıca sözleşme ile ilgili daha detaylı bilgi için bknz: Sercan Reçber, "Açık Denizlerin Korunması ve Deniz Koruma Alanları", **Public and Private International Law Bulletin**, Cilt: 42, Sayı: 1, 2022, ss. 103-107.

[238] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

[239] Eur-Lex, "Agreement to prevent unregulated high seas fisheries in the Central Arctic Ocean", 15.03.2019, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:22019A0315(01), (13.09.2023). Bu durumun iki istisnası antlaşmanın 3'üncü maddesinde sayılmıştır.

şirketler için olumlu gelişmeler olsa da çevreyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, hala ekonomik büyüme ile çevrenin korunması arasında bir denge sağlanabilmiş değildir. Araştırmalara göre, Arktik bölgesindeki en kirli alanlardan birisi, Avrupa Arktik bölgesinin kutup çevresidir. Bu durum, geleneklerinin, kültürlerinin ve geçim kaynaklarının, Arktik doğası ve yerel gıdalar ile ilişkisi nedeniyle, özellikle bölgede yaşayan yerli halkların sağlığı için tehlikelidir[240].

a. Siyah Karbon

Arktik bölgesinin büyük bir kısmı sanayi bölgesinde uzakta kalmasına rağmen, çeşitli insan kaynaklı kirleticiler, nehirler, okyanuslar ve hava yoluyla Arktik bölgesine taşınabilmektedir. Söz konusu kirleticiler, uzun mesafeler boyunca taşınabilen ve ekosistemde birikmeye elverişli olan kalıcı organik kirleticiler olabileceği gibi, siyah karbon ya da metan gazı gibi kısa ömürlü kirleticiler de olabilmektedir. Metan gazı ve siyah karbon, hava kirliliği kaynaklarıdır. Bununla beraber siyah karbon bulunduğu yüzeyin erimesine sebep olarak küresel ısınmanın hızlanmasına sebep olmaktadır[241].

Arktik bölgesinin hassas yapısını korumak için Arktik devletleriyle işbirliği içinde olmanın önemini bilen Avrupa Birliği, özellikle iklim değişikliğinin etkilerini hafifletmek ve hava kalitesini daha iyi hale getirmek amacıyla siyah karbon politikası üzerine uluslararası işbirliklerini geliştirecektir[242]. Bölgedeki siyah karbonun %36'sından sorumlu olan Avrupa Birliği siyah karbon ile mücadele etmek amacıyla[243]:

- Arktik Konseyi'nin siyah karbonu 2025 yılına kadar 2013 yılına kıyasla %33 azaltma hedefini destekleyecek ve bu doğrultuda çalışacak;
- Arktik bölgesindeki toplulukların yenilenebilir enerjiyi tercih etmelerini, elektrik için dizel kullanımını azaltmalarını ve bölgedeki siyah karbon emisyonu seviyesini düşürmeleri için Arktik devletlerini teşvik edecek;
- Sıfır Kirlilik Eylem Planı öncülüğünde ve Arktik Konseyi'nin çalışmaları temelinde, siyah karbon emisyonlarını azaltmak için diğer devletlerle birlikte çalışacak;
- Yangınlardan kaynaklanan siyah karbonu azaltmak için işbirliğini teşvik edecek;

---

[240] Nikolaj Bock, Ronan Uhel, David Stanners, Paul McAleavey, Stéphane Isoard, Lars Mortensen, André Jol, Hans-Martin Füssel, Eva Royo Gelabert, Francois Dejean, Jan-Erik Petersen ve Ana Tejedor Arceredillo, "The Arctic environment European perspectives on a changing Arctic", **Publications**, 15.02.2017, https://www.eea.europa.eu/publications/the-arctic-environment, (14.08.2023), s. 62.

[241] Arctic Council, "Adressing Arctic Pollution", **Topics**, https://arctic-council.org/explore/topics/pollutants/, (04.05.2023).

[242] Eur-Lex, "Pathway to a Healthy Planet for All EU Action Plan: 'Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil'", **COM(2021) 400 final**, 12.05.2021, (COM(2021) 400 final), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0400&from=EN, (14.08.2023).

[243] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

- AMAP ile birlikte yürütülen çalışmaları sürdürecek;
- 2025 yılına kadar, Ulusal Emisyon Azaltma Taahhütleri Direktifi dahilinde, siyah karbon emisyonlarının azaltılmasına ilişkin yapılan araştırmaları artıracak;
- Copernicus Küresel Orman Yangını Bilgi Sistemi ile bölgedeki yangınların ve onların sonucunda ortaya çıkan emisyonların etkilerini gözlemleyecek;
- Dünya genelindeki siyah karbon aerosol değerlerini değerlendirebilmek için Copernicus Atmosfer İzleme Servisi'ni geliştirecektir.

b. Plastik Kirliliği

Arktik bölgesindeki çevre problemlerinden birisi de bölgedeki plastik kirliliğidir. Bu plastik kirliliğinde, Arktik bölgesinde gerçekleştirilen faaliyetlerin yanında, dışarıda gerçekleştirilen faaliyetlerin de payı vardır. Plastik kirliliğinin Arktik bölgesine verebileceği birçok zarar sayılabilir. Bu kirlilik bölge habitatlarına zarar verebilir, yabancı canlı türlerini beraberinde getirebilir ve bulunduğu ortamdaki kirleticileri emebilir ya da salabilir[244]. İnsan sağlığı için ciddi riskler oluşturan mikroplastikler, çeşitli yollarla insan vücuduna girebilmektedir. Bu yollardan birisi, mikroplastiklerin, balık ve deniz mahsulleri gibi insanlarca tüketilen gıdalar yoluyla insan vücuduna girmesidir[245]. Ayrıca derideki kıl folikülleri ve ter bezleri sayesinde[246] ve sentetik tekstil ürünleri ile lastiklerin aşınması sonucu oluşan parçalar ve şehir tozu, solunum yoluyla vücuda girebilmektedir[247]. Diğer yandan, plastik kirliliği, denizdeki ve karadaki memelilerinin ve balıkların balıkçılık ağlarına takılması ve plastiklerin bölgedeki hayvanlar tarafından yutulması gibi sorunlara neden olmaktadır. Balıkçılık ağlarına takılan hayvanların bu ağlar nedeniyle boğulma ya da yaralanma olasılığı vardır. Bununla birlikte bu ağlar hayvanların hareketlerini sınırladığı için hayvanların kendileri için yemek bulmaları ya da kendilerini diğer hayvanlardan koruma şanslarını ortadan kaldırmaktadır[248].

---

[244] PAME, "Regional Action Plan on Marine Litter in the Arctic", 2021, https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/2649, (14.08.2023), s. 4.
[245] Joint Group of Experts on the Scientific Aspects of Marine Environmental Protection. "Sources, fate and effects of microplastics in the marine environment: a global assessment", **GESAMP Reports & Studies**, 2015, http://www.gesamp.org/publications/reports-and-studies-no-90, (14.08.2023), s. 52.
[246] R. Alvarez-Román, A. Naik, Y.N. Kalia, R.H. Guy ve H. Fessi, "Skin penetration and distribution of polymeric nanoparticles", **Journal of Controlled Release**, Cilt: 99, Sayı: 1, 2004, s. 56.
[247] Julien Boucher ve Damien Friot, "Primary Microplastics in the Oceans: A Global Evaluation of Sources", 2017, https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2017-002-En.pdf, (14.08.2023), s. 23.
[248] David Laist, "Impacts of Marine Debris: Entanglement of Marine Life in Marine Debris Including a Comprehensive List of Species with Entanglement and Ingestion Records", **Springer Series on Environmental Management**, 1997, s. 107.

Avrupa Birliği, "Enerji, İklim Değişikliği ve Çevre" politikası kapsamında plastik kullanımının azaltılmasına ilişkin geniş bir strateji izlemektedir. Bu strateji ile esas olarak çevrenin korunması ve denizdeki çöplerin, sera gazı emisyonlarının ve dışarıdan gelen fosil yakıtlara bağlılığın azaltılması amaçlanmaktadır[249]. Sıfır Kirlilik Eylem Planı doğrultusunda, denizdeki plastikleri %50, doğaya salınan mikroplastikleri de %30 oranında azaltmayı hedefleyen Avrupa Birliği, bu planı dünyayı zehirsiz hale getirmek için bir araç olarak kullanacaktır. Ek olarak, döngüsel bir ekonomi yaklaşımını benimseyen ve plastiğin döngüsüne dikkat çeken, dünya genelinde uygulanacak bir plastik antlaşması yapmak istemektedir. Yalnızca Arktik bölgesi açısından değerlendirildiğinde, bölgenin kirlilikten korunması için Arktik devletleriyle yapılacak işbirliklerine önem verdiği görülmektedir. Ayrıca, deniz kirliliği konusunu ele alan çalışmaları başta olmak üzere, Arktik Konseyi ve Kuzey-Doğu Atlantik Deniz Çevresinin Korunması Sözleşmesi çalışmalarına katılım sağlayacaktır[250].

c. Kimyasal Kirlilik

Avrupa Birliği'nin kimyasallara ilişkin oldukça kapsamlı ve gelişmiş bir mevzuatı vardır. Örneğin, Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanması Hakkında Tüzük, insan sağlığını ve çevreyi, kimyasallardan kaynaklanabilecek risklerden korumayı amaçlamaktadır. Tüzüğe göre, bu riskleri yönetmek ve maddeler ile ilgili güvenlik bilgileri sunmak endüstrilerin yükümlülüğüdür[251].

Arktik bölgesinde yaşayan balina, kutup ayısı, fok, balık ve kuşların vücutlarında ciddi düzeyde cıva olduğu tespit edilmiştir. Bu durum yalnızca hayvanları değil, başta avlanarak ve balıkçılık yaparak beslenen bölge yerlileri olmak üzere, birçok insanı da etkilemektedir. Zira uzun bir süre boyunca yüksek miktarda cıvaya maruz kalmak çeşitli sağlık sorunları yaratmaktadır[252].

Kuzey Kutup Dairesi'nin kuzeyinde birikmiş olan mevcut cıvanın yaklaşık %7'sinden sorumlu olduğu düşünülen Avrupa Birliği, cıva kirliliğini azaltmak için

---

[249] European Commission, "Plastics Strategy", **Environment**, https://environment.ec.europa.eu/strategy/plastics-strategy_en, (03.06.2023).

[250] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final; Eur-Lex, COM(2021) 400 final.

[251] European Commission, "REACH Regulation", **Environment**, https://environment.ec.europa.eu/topics/chemicals/reach-regulation_en, (12.06.2023).

[252] Daniel Obrist, "Mercury from Industrialized Nations Is Polluting the Arctic – here's how it gets there", **The Conversation**, 15.12.2017, https://theconversation.com/mercury-from-industrialized-nations-is-polluting-the-arctic-heres-how-it-gets-there-84253, (22.05.2023); Jason Stow, Eva Krümmel, Tara Leech, Shawn Donaldson, "What is the Impact of Mercury Contamination on Human Health in the Arctic?", AMAP Assessment 2011 Mercury in the Arctic", 2011, http://library.arcticportal.org/1550/1/mercury_amap.pdf, (14.08.2023), s. 159.

Cıvaya İlişkin Minamata Sözleşmesi'ne[253] uygun olarak çalışmalarına devam edecektir. Bununla birlikte Avrupa Birliği 2017/852 sayılı Tüzük'te insan ve çevre sağlığının cıva ve cıva kaynaklı kirliliklerden korunması amacıyla cıva içeren ürünlerinin üretimi, kullanımı, saklanması ve ticareti için bazı şartlar ve tedbirler belirlenmiştir[254].

3. Ulaşımdan Kaynaklanan Karbon ve Çevresel Ayakizini Azaltmak

Deniz taşımacılığının uygun biçimde yapılmaması, özellikle Arktik bölgesinde olduğu gibi doğal ekosistemlere sahip alanlar için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Deniz taşımacılığı sırasında havaya salınan emisyonlar ve denize dökülen maddelerin yanı sıra denize kazara petrol ya da tehlikeli madde dökülmesi, çeşitli uyarıcılar sebebiyle vahşi doğanın bozulması ya da yabancı istilacı türlerin bölgeye girmesi gibi sorunlar meydana getirebilmektedir[255].

Ulaşımdan kaynaklanan emisyonlar Avrupa Birliği'nin emisyonlarının %25'ini oluşturmaktadır. Avrupa Birliği, 2050 yılına kadar iklim nötr olmak için ulaşımdan kaynaklanan emisyonlarını %90 azaltmayı hedeflemektedir. Bunun için yolculara daha uygun maliyetli, erişilebilir, daha sağlıklı ve daha temiz yolculuk seçenekleri sunarak sürdürülebilir ulaşım imkanı verilecektir. Deniz taşımacılığı açısından bakıldığında, en fazla kirlilik yaratan gemilerin Avrupa Birliği limanlarına erişimine ilişkin düzenlemeler yapmak ve limana yanaşmış gemilere elektriği karadan kullanma mecburiyeti getirmek gibi önlemler alınması öngörülmüştür[256]. Dahası, bu limanlara gelen veya bu limanlardan ayrılan gemilerin kullandıkları enerji nedeniyle oluşan sera gazı miktarı için bir sınır belirlenecek ve bu sınır zamanla daha sıkı hale getirilecektir[257].

Arktik bölgesi özelinde ise, okyanusta yapılan taşımacılıkta sıfır emisyon ve sıfır kirlilik ilkesinin benimsenmesi için öncülük edecek ve bölgede gemicilik nedeniyle oluşan emisyonların hızlı ve düzenli olarak azaltılmasını teşvik edecektir. Ayrıca,

---

[253] RG, 13.08.2022, Sayı: 31922.
[254] Eur-Lex, "Regulation (EU) 2017/852 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 on mercury", **Regulation (EU) 2017/852**, 25.12.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02017R0852-20221225, (14.08.2023).
[255] H. Skjoldal ve M. Gold, "Arctic Marine Shipping Assessment", 2009, https://www.pame.is/images/03_Projects/AMSA/AMSA_2009_report/AMSA_2009_Report_2nd_print.pdf, (14.08.2023), s. 134.
[256] Eur-Lex, Yeşil Mutabakat.
[257] Eur-Lex, "'Fit for 55': delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality", **COM/2021/550 final**, 14.07.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0550, (14.08.2023).

Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün Arktik gemiciliğine yönelik kabul etmiş olduğu ağır akaryakıt yasağının hızlı ve eksiksiz biçimde uygulanması için çalışacaktır[258]. Buna göre Temmuz 2024'ten itibaren Arktik sularında ağır akaryakıt kullanımı yasaklansa da tanınan kimi istisnalar nedeniyle bazı gemiler Temmuz 2029'a kadar ağır akaryakıt kullanabilecektir. Bu nedenle bu yasak 2019'daki ağır akaryakıt kullanımının yalnızca %16'sını yok etmeye yarayacak olup, siyah karbon emisyonlarını %5 oranında azaltabilecektir[259].

4. Yenilenebilir Enerjiyi Desteklemek

Arktik çevresinde yaşanan değişikliklerde, enerji tüketiminde yenilenmeyen karbon ve hidrokarbon kaynaklarının tercih edilmesinin de payı vardır. Bölgede bulunan birçok alan, kişi başına hidrokarbon tüketiminin en fazla olduğu yerlerdendir. Bununla birlikte, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş yapılmasının uzun bir zaman gerektirdiği düşünülmektedir[260]. Kuzey bölgeleri çok sayıda hidroelektrik santraline sahip olduğundan önemli enerji üreticileri arasında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte bu devletler sahip oldukları hidroelektrik santraller sayesinde, daha çok fosile dayalı üretim yapan diğer rakiplerine kıyasla daha az karbon ayak izi ile üretim yapmaktadır[261].

Avrupa Yeşil Mutabakatı'na göre, iklim hedeflerine ulaşmak için enerji sektörünün büyük ölçüde yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı olması gereklidir. Bu nedenle, tüketicilere ulaşan ve onlar için faydalı bir temiz enerji geçişi sunulmalıdır. Bu doğrultuda, üye devletler arasındaki bölgesel işbirliğinde açık deniz rüzgar sistemi önemli bir rol oynayacaktır. Ayrıca, mümkün olan en düşük maaliyetle karbondan arınmak için, yenilenebilir enerji kaynaklarının, enerji verimliliğinin ve diğer sürdürülebilir çözümlerin sektörler arası akıllı entegrasyonu faydalı olacaktır.

Yenilebilir Kaynaklardan Enerji Kullanılmasının Teşvik Edilmesine İlişkin Avrupa Birliği Direktifi[262] uyarınca üye devletler, Avrupa Birliği'nin 2030 yılındaki brüt

---

[258] Eur-Lex, JOIN/2021/27 final.
[259] Bryan Comer, Liudmila Osipova, Elise Georgeff, ve Xiaoli Mao, "The International Maritime Organization's Proposed Arctic Heavy Fuel Oil Ban: Likely Impacts and Opportunities for Improvement", **White Paper**, 2020, https://theicct.org/wp-content/uploads/2021/06/Arctic-HFO-ban-sept2020.pdf, (14.08.2023), s. 6.
[260] Danish Ministry of Foreign Affairs ve Nordic Council of Ministers, "Megatrends", 04.03.2014, https://www.norden.org/en/publication/megatrends-1, (14.08.2023), s. 150.
[261] Government Offices of Sweden, s. 51.
[262] Eur-Lex, "Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources", **Directive (EU) 2018/2001**, 07.06.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02018L2001-20220607, (14.08.2023).

enerji tüketiminin en az %32'sinin yenilenebilir enerjiye ait olmasını sağlayacaktır (md. 3). Bununla birlikte, Direktif yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektrik ve bu elektriğin kendi kendine tüketilmesi için mali destek, ısıtma ve soğutma ile ulaşımda yenilebilir enerjinin kullanılması, bölgesel işbirliği gibi çeşitli konularda kurallar belirlemiştir. Örneğin, ulaşımda yenilenebilir enerji kullanımı yaygınlaştırmak amacıyla üye devletler, bu sektör için tüketilen enerjinin 2030 yılına kadar en az %14'ünün yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanması amacıyla yakıt tedarikçilerine yükümlülükler getirecektir (md. 25).

Ayrıca Rusya'nın, Ukrayna'ya yönelik saldırısı sonrasında, Avrupa Birliği üye devletlerine olan doğal gaz tedarikini ciddi ölçüde azaltması yalnızca üye devletlerin değil aynı zamanda Avrupa Birliği'nin de tedarik güvenliğini tehlikeye atmıştır. Rusya'nın doğal gaz tedarikini bir silah olarak kullanarak piyasayı manipüle etmesi sonucunda Avrupa Birliği'nde doğal gaz fiyatlarının artması hem Birlik ekonomisini hem de tedarik güvenliğini ciddi şekilde etkilemiştir[263]. Temiz enerji geçişini hızlandırmak ve yakıt konusunda Rusya'ya olan bağlılığını azaltmak amacıyla *REPowerEU* planını sunan Avrupa Birliği, bu plan aracılığıyla enerji tasarrufu sağlamayı, temiz enerji üretmeyi ve enerji kaynaklarının çeşitlenmesini hedeflemektedir[264].

Oldukça büyük bir petrol ve doğal gaz piyasasına sahip olan Avrupa Birliği, çalışmalarını sürdürürken tüketicilerin tercih ve taleplerini değerlendirmektedir. Arktik bölgesi için olan enerji kaynağı taleplerine, iklim ve enerji çerçevelerinin yanı sıra, doğal gaz tedarik güvenliğini korumaya yönelik düzenlemeler ya da Avrupa Birliği sınırları için, yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırma çabaları ile şekil vermektedir. Son 20 yıl için bakıldığında, Arktik bölgesindeki enerji sistemi üzerinde etkili enerji ve çevre politikalarına sahip olan Avrupa Birliği, temiz enerji işbirliğini güçlendirecek ve bu alanda takası artıracaktır. Ayrıca temiz enerji tedariki ve enerji geçişi konularında çalışacaktır[265].

[263] Eur-Lex, "Council Regulation (EU) 2022/2577 of 22 December 2022 laying down a framework to accelerate the deployment of renewable energy", **Council Regulation (EU) 2022/2577**, 29.12.2022, https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2577/oj, (14.08.2023).
[264] Eur-Lex, "REPowerEU Plan", **COM(2022) 230 final**, 18.05.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A230%3AFIN, (14.08.2023).
[265] Timo Koivurova ve diğerleri, "Overview of EU actions in the Arctic and their impact", 2021, https://eprd.pl/wp-content/uploads/2021/06/EU-Policy-Arctic-Impact-Overview-Final-Report.pdf, (14.08.2023), ss. 105, 108; Eur-Lex, JOIN/2021/27 final.

5. Sürdürülebilir ve Kontrollü Ayrıştırma ve İşleme

Avrupa Yeşil Mutabakatı'na göre, kaynakların çıkarılması ile materyallerin, yakıtların ve gıdaların işlenmesi, sera gazı emisyonlarının yaklaşık yarısına ve biyoçeşitlilik kaybı ile su basıncının %90'ından fazlasına neden olmaktadır. Avrupa Birliği'nin endüstrisinde birtakım değişimler olsa da bu faaliyetler hala Avrupa Birliği'nin sera gazı emisyonlarının %20'sine denk gelmektedir. Sürdürülebilir ve yüksek istihdama sahip ekonomik faaliyetleri genişletmek isteyen Avrupa Yeşil Mutabakatı, Avrupa Birliği endüstrisinin sürdürülebilir ve kapsamlı büyüme modeline geçmesini desteklemektedir.

Avrupa Birliği, "Kritik Hammaddelere İlişkin Eylem Planı" ile endüstriyel ekosistemleri için dayanıklı değerler zinciri geliştirmeyi; kaynakların döngüsel kullanımını, sürdürülebilir ürünler ve inovasyon yoluyla birincil kritik ham maddelere olan bağlılığı zayıflatmayı, sürdürülebilir ve kontrollü yerel kaynak kullanımını ve hammaddelerin işlenme sürecini güçlendirmeyi; ve dışarıdan temin edilen sürdürülebilir ve kontrollü kaynaklar ile tedariki çeşitlendirmeyi, kurallara dayalı olarak hammadde açık ticaretini geliştirmeyi ve uluslararası ticaretteki sapmaları engellemeyi hedeflemektedir[266].

Ayrıca "Sürdürülebilir Hammaddeler için AB ilkeleri" aracılığıyla güçlü çevre yönetimi ve biyolojik çeşitliliğin korunmasının önemini vurgulamayı, verimli enerji kullanımını desteklemeyi, iklim değişikliğinin hafiflemesi ve uyum sağlanmasına yardım etmeyi ve yerli halkların iklim değişikliğinin etkilerine karşı dayanıklılığını artırmayı amaçlamaktadır. Diğer yandan ise, doğal kaynakların çıkarma ve işleme süreçlerini sürdürülebilir hale getirerek dayanıklı bir değerler zinciri yaratmak istemektedir. Bu zincir, Arktik bölgesinin inovasyon ve döngüsellik yoluyla sürdürülebilir gelişimine katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasına ve geleceğe yönelik uygun iş fırsatlarının doğmasına yardım edecektir. Bununla beraber, Arktik bölgesindeki döngüselliği artırmak, mevcut lineer modelden kademeli olarak uzaklaşmak ve madencilik endüstrilerinin çevresel etkilerini en düşük seviyeye indirmek gereklidir. Bunun için de yerel ve Avrupa Birliği'nden alınan daha fazla yeşil ikincil hammaddeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği[267]:

[266] Eur-Lex, "Critical Raw Materials Resilience: Charting a Path towards greater Security and Sustainability", **COM(2020) 474 final**, 03.09.2020, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0474, (14.08.2023).
[267] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

- Çıkarma ve işleme süreçlerinin Arktik bölgesinin çevresine olan etkilerini azaltmak amacıyla, uluslararası ortakları ile beraber ve AB Eylem Planı'na uygun olarak, en yüksek standartların uygulanmasını destekleyecek;
- Biyoçeşitliliğin korunması, döngüsellik ve çevresel izleme için dünya gözlem teknolojilerinin kullanımını esas alan çevre dostu ve sürdürülebilir kaynak kullanımı, Ufuk Avrupa (Horizon Europe) kapsamındaki hammadde araştırma ve yenilik konularına dahil edecek;
- Madencilik, atık yönetimi ve kaza müdahalesi konularında çevresel, sosyal ve ekonomik değerlendirmeler yapılmasını ve en iyi uygulamaların kullanılmasını destek olacak, bölgedeki merkezi idareyi destekleyecek ve döngüsel ekonomi girişimlerini uygulamaya koyacak;
- Paris İklim Antlaşması'nın hedeflerine ulaşmasını sağlamak için bölgedeki petrol, doğal gaz ve kömürün çıkartılmaması için çabalayacak;
- Kendisine yöneltilen talepleri karşılamak için, halihazırda kaynak bakımından zengin devletlerle olan stratejik ortaklıklarını geliştirerek ithal kaynakları çeşitlendirecek;
- Ortakları ile birlikte çalışarak Arktik bölgesinde ve onun bitişik bölgelerinde daha fazla hidrokarbon rezervi geliştirilmesine ya da üretim yapılması söz konusu ise satın alınmasına engel olan bir hukuki yükümlülük belirleyecektir.

6. Arktik Okyanus Yönetişimini Güçlendirmek

İklim değişikliği ve çevresel bozulma ile mücadele, güvenlik ve siyasi gerekçelerle okyanuslara oldukça önem veren Avrupa Birliği, hukukun üstünlüğüne ve BMDHS'ye bağlı kalarak, denizde barış ve güvenliğin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle hem kendisinin hem de üye devletlerin, daha iyi bir okyanus yönetişimine ilişkin taahhütlerini teyit etmelerinin ve güncellemelerinin gerekliliğini belirtmiştir ve güvenli, temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir okyanus yönetişimin mümkün olması için, uluslararası okyanus yönetişiminin güçlendirilmesini, 2030 yılına kadar okyanusların sürdürülebilir hale gelmesini, denizde güvenlik önlemleri alınmasını ve okyanusa ilişkin bilgi oluşturulmasını sağlamayı taahhüt etmiştir[268].

[268] Eur-Lex, "Setting the course for a sustainable blue planet - Joint Communication on the EU's International Ocean Governance agenda", **JOIN(2022) 28 final**, 24.06.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022JC0028, (14.08.2023).

Okyanus yönetişimi, içinde küresel, ulusal ve yerel faktörleri barındıran çok düzeyli bir süreçtir. Denizlerin sınırsız oluşu, deniz ekosistemlerinin akışkanlığı ve balıkçılık faaliyetleri ile kirliliğin etkilerinin sınır dışına taşınabilmesi gibi nedenler okyanus yönetişiminin uluslararası boyutunu oluşturur. Bununla beraber, kimi sorunlar yalnızca belli bir bölgeyi ilgilendirdiğinden, o sorun için yerel ya da özel bir çözüm gerekebilir. Zira, denizcilik yönetişimine ilişkin sorunların hepsi için belirli tek bir çözüm yoktur[269].

Arktik Okyanusu, enerji, denizcilik, balıkçılık ve turizm sektörleriyle ilgi çekici hale gelmekle beraber, uluslararası bir düzlemde bu faaliyetlere ilişkin düzenlemeler oluşturulmadıkça risk altında olacaktır. Gerek değişken koşullar gerekse Arktik deniz ekosistemlerinin dinamiklerine ilişkin elde edilen verilerin verimsizliği nedeniyle antropojenik etkilerin birçok hassas noktası ve doğurabileceği sonuçlar tam olarak tespit edilememiştir. Bununla beraber, bölgedeki kaynak kullanımındaki artış, çevreye ve deniz kaynaklarına bağımlı yaşamaları nedeniyle yerli halkların geçim kaynakları için tehdit yaratmaktadır[270].

Avrupa Birliği, Arktik okyanusunun yönetişiminin güçlendirilmesi ve okyanusların temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir olarak yönetilmesi için çalışacaktır. Bu doğrultuda, İzlanda, Norveç, Birleşik Krallık, Grönland ve Faroe Adaları gibi ortaklarıyla ilişkilerini sürdürmeye devam edecek ve bu süreçte Svalbard ve sularını yöneten uluslararası hukuki rejime saygı gösterecektir. Ayrıca, Copernicus Deniz Ortamı İzleme Servisi'ni geliştirerek Arktik Okyanusu'nun ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayacaktır[271].

C. Yenilikçi Bir Yeşil, Mavi ve Dijital Dönüşüm

1. Arktik Yararına Bilim, Araştırma ve Yenilik

Avrupa Birliği, araştırma ve inovasyona ilişkin uluslararası işbirliğinde, açıklığın korunması konusunda örnek gösterilmek ve yeşil, dijital, sağlık, sosyal ve

[269] Basil Germond, "Clear skies or troubled waters: The future of European ocean governance", **Sage Journals**, Cilt: 17, Sayı: 1, 2018, ss. 90-91.
[270] Stuart Chapin ve Neil Hamilton, "Policy Options for Arctic Environmental Governance", **Arctic Transform**, 05.03.2009, https://www.arctic-transform.eu/download/EnvEX.pdf, (14.07.2023), s. 1.
[271] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

inovasyon zorlukları karşısında yeni çözümler üretmek için çok taraflı araştırma ve inovasyon ortaklıkları arasındaki liderliğini güçlendirmek istemektedir[272].

Arktik bölgesindeki değişimleri hangi faktörlerin tetiklediğini tespit etmek ve karşılaşılan zorluklar ile sürdürülebilir ve yenilikçi çözümler geliştirerek mücadele etmek için, bilimi önemli bir araç olarak görmektedir[273]. Bununla birlikte, uydu ya da yapay zeka gibi gelişmiş teknoloji ürünlerin kullanımının Arktik ekonomisini dönüştüreceğine inanmaktadır. Zira bu ürünler, denizcilik, balıkçılık ve turizm gibi sektörlerin sürdürülebilirliklerinin ve döngüselliklerinin gelişimi için faydalı olduğu gibi, mavi teknolojiler, açık deniz yenilenebilir enerji, hidrojen ve deniz güvenliği gibi halihazırda gelişmekte olan sektörler için elzemdir. Bu nedenle Avrupa Birliği, 2014-2020 yılları arasında, Ufuk 2020 kapsamında Arktik bölgesini ilgilendiren araştırmaların gelişimini desteklemek için 200 milyon Euro yatırım yapmış ve 2021-2027 yılları arasında da Ufuk Avrupa Programı kapsamında desteklerini sürdürmeyi taahhüt etmiştir. Ayrıca, yerel ve yerli halklar ile ilişkili daha fazla proje geliştirilecektir[274].

Ufuk Avrupa'nın "*Arktik'te insan ve iklim değişikliği kaynaklı kirlilikle mücadele ve dayanıklı sosyo-ekolojik sistemler inşa etme*" planı kapsamındaki çevre ve insan sağlığı ile su ekosistemlerinin kalitesini koruması amaçlanan projeler, Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın sıfır kirlilik hedefi ile uyumlu olarak Arktik ekosistemlerinin korunması için faydalı olmalı, Arktik'teki temel kirleticileri iklim değişikliği bağlamında incelemeli ve bunlara engel olmanın ve ortadan kaldırmanın yollarını aramalıdır. Ufuk Avrupa'nın "*Arktik kıyı, yerel ve yerli toplulukların çevresel karar alma süreçlerine katılımı ve güçlendirilmesi*" planı kapsamındaki projelerin ise Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Avrupa Birliği'nin Arktik politikasının uygulanmasına destek olması ve böylece Arktik bölgesindeki kıyı, yerel ve yerli toplulukların sürdürülebilir ve kapsayıcı gelişimine yardım etmesi beklenmektedir[275].

İklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve artan ekonomik çıkarlar nedeniyle ani değişimler ve yeni zorluklarla mücadele etmek zorunda kalan Arktik bölgesindeki

---

[272] Eur-Lex, "The Global Approach to Research and Innovation Europe's strategy for international cooperation in a changing world", **COM(2021) 252 final**. 18.05.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2021:252:FIN, (14.08.2023).

[273] European Commission Directorate-General for Research and Innovation, "Arctic research and innovation – Understanding the changes, responding to the challenges", **Publications Office**, 2018, https://data.europa.eu/doi/10.2777/291168, (20.06.2023).

[274] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

[275] European Commission, "Food, Bioeconomy, Natural Resources, Agriculture and Environment", **Horizon Europe Work Programme 2023-2024**, 2023, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2023-2024/wp-9-food-bioeconomy-natural-resources-agriculture-and-environment_horizon-2023-2024_en.pdf, (14.08.2023), ss. 344, 460.

değişimleri anlamak ve öngörmek için çalışmalar devam etmektedir. Yine de bölgenin zorlu şartları ve düşük nüfus yoğunluğu nedeniyle yerinde platformlara erişimi, veri toplamayı ve karmaşık süreçlerin takibi zorlaşmaktadır. Bu doğrultuda tasarlanacak projeler, bölgedeki bilimsel zorlukları değerlendirebilmek için gereken geniş bir tamamlayıcı araştırma altyapısı portföyü ve hizmeti sunmalıdır. Ayrıca, kara istasyonları, gözlem platformları ve bölgedeki araştırma gemilerine erişiminin geçmişteki bütünleşmesini temel alarak, hem hizmetleri daha fazla bütünleştirmeli, özelleştirmeli ya da birleştirmeli, hem de bölgedeki karmaşık süreçleri ilgilendiren konularda yapılacak disiplinler arası araştırmaları kolaylaştırmak için erişim yöntemlerini adapte etmelidir. Bununla beraber bu projelerin gerek Avrupa'daki gerekse uluslararası düzeydeki ilgili girişimler ile Ufuk Avrupa projeleri ve AB Kutup Kümesi gibi halihazırda devam eden koordinasyon çalışmaları arasında bir bağ kurması önemlidir. Mümkün olduğunda, Copernicus, GEOSS ve EMODNET'ten, araştırma altyapısında faydalanılmalı ve edinilen veriler de bu girişimler ile paylaşılmalıdır. Arktik araştırma altyapısı kapsamındaki ilgili diğer alanlarda tamamlayıcılık ve sinerjiye dikkat edilmelidir[276].

2. Arktik Bölgesinde Yaşayan İnsanlara Öncelik Vermek

Yerli halkların sahip oldukları hakları koruma altına alan çeşitli uluslararası antlaşmalar yapılmıştır[277]. Yapılan bu uluslararası antlaşmalar yerli halklara yeni ve diğer insanların sahip olduğundan farklı haklar vermekten ziyade, onların insan olmaları nedeniyle zaten sahip oldukları hakları güvence altına almayı amaçlamaktadır[278]. "*Özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza*" ilkesi yerli halkların haklarına erişimleri için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu ilke yerli halklara kendi hayatlarını ilgilendiren konularda danışılma hakkı sağlamaktadır[279]. Genel olarak yerli halklar zengin doğal kaynaklara sahip topraklar üzerinde hak sahibi olmalarına rağmen uluslararası ticaretle ilgili eğitim, deneyim veya bilgiye erişim konusunda yetersiz kalmaktalardır. Bununla birlikte, erişebildikleri pazar çeşitliliği ve kaynak

[276] European Commission, "Research Infrastructures", **Horizon Europe Work Programme 2023-2024**, 2023, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2023-2024/wp-3-research-infrastructures_horizon-2023-2024_en.pdf, (14.08.2023), s. 89.
[277] Philippe Hanna ve Frank Vanclay, "Human rights, Indigenous peoples and the concept of Free, Prior and Informed Consent", **Impact Assessment and Project Appraisal**, Cilt: 31, Sayı: 2, 2013, s. 148.
[278] S. James Anaya, "The Right of Indigenous Peoples to Self-Determination in the Post-Declaration Era", **Making the Declaration Work The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples**, (Ed. Claire Charters ve Rodolfo Stavenhagen), Kopenhag, 2009, ss. 193, 194.
[279] Hanna ve Vanclay, s. 146.

çıkarmak için ekonomik alternatifleri kısıtlıdır. Bu nedenle yerli halkların kendilerini etkileyen konularda özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza ilkesinden yararlanması oldukça önemlidir[280].

Arktik bölgesinin Avrupa kısmında birçok yerlinin yaşadığı bilinmektedir. Yaklaşık 50.000- 80.000 arası nüfusa sahip olduğu düşünülen Sami halkları, Finlandiya, Norveç, İsveç ve Rusya'nın Arktik bölgelerinde yaşamaktadır[281]. Her ne kadar 4 farklı devletin topraklarına yayılmış olsalar da ortak kültürleri ve tarihleri nedeniyle bir bütün olarak görülürler. Bununla beraber, Sami halklarının yaşam alanlarının kolonize edildiği görülmektedir. İsveç'te devletin kuzey bölgelerini geliştirmek amacıyla Sami topraklarının ve işgücünün kullanılması bunun bir örneğidir. Diğer yandan eğlence amacıyla yapılan avcılık, Sami halklarının geleneksel geçim kaynakları için tehdit oluşturmaktadır[282].

57.000 civarında insanın yaşadığı Grönland'da ise nüfusun yaklaşık 50.000'ini Inuit halkları oluştururken, kalan nüfusun büyük bir kısmını Danimarka'dan göçenlerin oluşturduğu bilinmektedir. Toplu adı Kalaallit olan Grönland Inuit halkları, Kitaamiut, Tunumiut ve Inughuit olmak üzere üçe ayrılmaktadır[283].

Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin (CERD) yayınladığı raporlara göre, Finlandiya, İsveç ve Norveç'te, Sami halklarının haklarının çeşitli şekillerde ihlal edildiği görülmektedir. Örneğin, İsveç mevzuatı, doğal kaynak çıkarma, sanayi ve geliştirme projeleri için Sami halkının özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza hakkını destekleme ve Sami halkının geleneksel toprakları üzerindeki haklarını koruma konusunda elverişsiz olmakla birlikte, Sami halkı içindeki kimi gruplar için ayrımcılık yaratmaktadır. Bununla birlikte, Sami halkına yönelik nefret suçları ve ayrımcılık devam etmektedir. Ayrıca, İsveç'in 2013 yılındaki ren geyiklerine verilen zararın sınırlandırılmasına ilişkin politikası gerektiği gibi uygulanmamakla birlikte, yerliler, avcıların Sami ren geyiklerine verdiği zararların tazminini sağlama konusunda sorunlar yaşamaktadır[284].

---

[280] Alex Page, "Indigenous Peoples' Free Prior and Informed Consent in the Inter-American Human Rights System", **Sustainable Development Law & Policy**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2004, s. 19.
[281] Arctic Centre, "Arctic Indigenous Organizations with permanent participation in the work of the Arctic Council", https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/Indigenous-Peoples/Indigenous-Peoples-organizations, (24.05.2023)
[282] AMAP, Report, s. 62.
[283] Minority Rights, "Denmark Inuit (Greenlanders)", **Denmark**, https://minorityrights.org/minorities/inuit-greenlanders/, (24.05.2023); AMAP, Report, s. 59.
[284] CERD, "Concluding observations on the combined twenty-second and twenty-third periodic reports of Sweden", **CERD/C/SWE/CO/22-23**, 06.06.2018, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2FC%2FSWE%2FCO%2F22-23&Lang=en, (21.06.2023), parag. 16.

Norveç'te ise, Sami halkına karşı nefret ve hoşgörüsüzlüğü tetikleyecek nitelikte söylemlerin arttığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, çeviri hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle Sami halkı, kamu hizmetlerinden yararlanmakta zorluklar yaşamaktadır. Ayrıca, önceki raporlarda belirtilmiş olmasına rağmen, hem Sami halklarının Finnland dışındaki arazi ve kaynakları üzerindeki haklarının hukuki olarak tanınmasına ilişkin gereklilikler yerine getirilmemiş, hem de Doğu Sami halkının geleneksel ren geyiği yetiştiriciliğini idare etmesi için gereken önlemler alınmamıştır. Dahası, hala Deniz Samileri'nin[285] balıkçılık hakları tarihi bir hak olarak tanınmamış ve İskandinav Sami Sözleşmesi kabul edilmemiştir[286].

Finlandiya'nın halen Yerli Halklara ve Kabile Halklarına Dair Sözleşme'yi onaylamadığını belirten CERD, Finlandiya'daki Sami halklarının geleneksel topraklarına ve geçim kaynaklarına ilişkin yeterli korunmanın sağlanmadığı ve onları ilgilendiren konularda karar alınırken onların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızalarının alınmadığına dair endişelerini sürdürmektedir. Geleneksel balıkçılık haklarını ciddi şekilde etkilemesine rağmen, Finlandiya hükümetinin Teno Nehri Balıkçılık Antlaşması'nı imzalamadan önce Sami halklarına danışmadığına dair hazırlanan raporlar CERD'nin endişelerini destekleyicidir. Ayrıca, Sami dilinde verilen sağlık ve sosyal hizmetleri ile Sami dili eğitimi veren nitelikli öğretmen sayısının yetersizliği de endişe yaratmaktadır[287]. Okullarda yerli halkların kendi dillerinde eğitim görme imkanlarının kısıtlılığı ya da onların kültürel değerleri ve tarihi müfredat dışı bırakılabilmesi gibi nedenlerden ötürü yerli halkların sıklıkla karşılaştığı sorunlardan birisi eğitimdir. Ayrıca yerli halklar genelde daha yoksul ve uzak sayılan bölgelerde yaşadığından, okulların eğitim kalitesi de genele göre daha düşüktür. Böyle zorluklar çocukların okulu bırakmalarına dahi neden olabilmektedir[288].

Bir diğer sorun ise, yerli kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmasıdır. Bu tür şiddet olayları çoğunlukla şikayet

---

[285] Sami halkı geçmişte, Deniz Samileri, Nehir ve Göl Samileri, Orman Samileri ve Dağ Samileri olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Bununla birlikte, günümüzde bu ayrım geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Harald Gaski, "The Sami People: The "White Indians" of Scandinavia", **American Indian Culture and Research Journal**, Cilt: 17, Sayı: 1, 1993, s. 116.

[286] CERD, "Concluding observations on the combined twenty-third and twenty-fourth periodic reports of Norway", **CERD/C/NOR/CO/23-24**, 02.01.2019, (Norway), https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2FC%2FNOR%2FCO%2F23-24&Lang=en, (21.06.2023), parag. 13, 21.

[287] CERD, "Concluding observations on the twenty-third periodic report of Finland", **CERD/C/FIN/CO/23**, 08.06.2017, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2FC%2FFIN%2FCO%2F23&Lang=en, (21.06.2023), parag. 16, 18.

[288] Mark Curtis, "A world of discrimination: minorities, indigenous peoples and education", **State of the World's minorities and indigenous peoples**, 2009, https://curtisresearch.org/wp-content/uploads/MRG-SWM-2009_FullText.pdf, (15.07.2023), s. 18.

edilmediğinden, failler yargılanmamaktadır. Mağdurların ayrımcılık, önyargı, damgalanma korkusu, dil engelleri ve yeniden mağdur olma riski gibi nedenlerle adalete erişimlerine engel olunmaktadır[289]. Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW) raporuna göre, Finlandiya'da, Sami kadınların bulundukları yerlerde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurları için yeterli sayıda sığınma evi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Sami Meclisi'ndeki 21 üyeden yalnızca 8'i, 4 milletvekilinden sadece 1'i kadındır [290].

İsveç'te yaşayan Sami kadınlarının gerek iş hayatına gerekse iklim değişikliği ve afet riskinin azaltılmasına ilişkin politika yapım sürecine katılımlarının düşük olduğunu tespit edilmiştir. Ek olarak, Sami halkları üzerindeki potansiyel etkisine rağmen iklim değişikliğinin cinsiyete bağlı etkileri hakkında hala veri eksiği vardır. Diğer yandan, Sami kadınlarına yönelik nefret suçları ile ayrımcılık devam etmekte, dahası, yerli kadınların ve kızların topraklarına ilişkin hakları, İsveç mevzuatı tarafından etkili biçimde korunmadığı gibi, özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza ilkesinin yetersiz uygulanması nedeniyle yerli kadın ve kızların kendilerini etkileyen konulardaki tartışmalara katılımları zorlaşmaktadır[291].

Norveç'te, Sami kadınlarının yaklaşık yarısının fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddete maruz kaldığı raporlanmıştır. Bununla beraber, Sami kadınlarına yönelik işlenilen cinsel suçların bildirildiğinden daha fazla olabileceği düşünülmektedir. Bu tür suçlarda faillerin kimliği belirsiz olmakla birlikte, bu suçların önlenmesi için uygulanan bir eylem planı mevcut değildir[292]. Dil, kültür ve kamu görevlilerine olan güvensizlik gibi faktörlerden ötürü aile içi şiddet ve cinsel şiddet mağduru Sami kadınlarının ve kızlarının etkili önleme, korunma ve tazmin hizmetlerine erişimleri zorlaşmaktadır. Bununla birlikte, çocuklara karşı cinsel saldırı suçlarının geç soruşturulması söz konusudur. Ayrıca, Sami kadınlarının sağlığının erkeklere göre daha kötü durumda olmasının nedeninin sağlık konusundaki ayrımcılıktan kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir[293].

---

[289] Reem Alsalem, "Violence against indigenous women and girls", **50th regular session of the Human Rights Council: Reports**, 2022, https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/regular-sessions/session50/list-reports, (25.05.2023), s. 9.

[290] CEDAW, "Concluding observations on the eighth periodic report of Finland", **CEDAW/C/FIN/CO/8**, 01.11.2022, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2FC%2FFIN%2FCO%2F8&Lang=en, (25.05.2023), parag. 23(f) ve 27(c).

[291] CEDAW, "Concluding observations on the tenth periodic report of Sweden", **CEDAW/C/SWE/CO/10**, 24.11.2021, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2FC%2FSWE%2FCO%2F10&Lang=en, (25.05.2023), parag. 33(d), 39, 43.

[292] CERD, Norway, parag. 13, 21.

[293] CEDAW, "Concluding observations on the tenth periodic report of Norway", **CEDAW/C/NOR/CO/10**, 28.02.2023,

Avrupa Birliği'nin yerli halkların haklarının korunması için bir politikası bulunmamakla beraber, ırk ve etnik kökene dayalı ayrımcılıkla mücadele konusuna kurucu antlaşmalarda yer verilmiştir. Avrupa Birliği Antlaşması[294] (ABA) uyarınca, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulu olan Avrupa Birliği, sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla mücadele edecek, sosyal adalet ve korunmayı, cinsiyet eşitliğini, nesiller arası dayanışmayı ve çocuk haklarını destekleyecektir (md. 2 ve 3). Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma[295] (ABİA) ise, Avrupa Birliği'nin ırk veya etnik kökene dayalı ayrımcılıkla mücadele etmeyi amaçladığını ve ırkçılığa karşı yüksek düzeyde güvenlik önlemleri alacağını belirtmiştir (md. 10, 19 ve 67/3). Ayrıca, ABA'nın 6'ncı maddesi uyarınca kurucu antlaşmalarla aynı seviyede olan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'na göre[296], herkes kanun önünde eşittir ve cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, dil, ulusal bir azınlığa mensubiyet gibi temellere dayalı ayrımcılık yasaktır (md. 20 ve 21).

Ayrıca, bu doğrultuda çeşitli düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Irk veya Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişiler Arasında Eşit Muamele İlkesinin Uygulanması Direktifi, ırka veya etnik kökene dayalı ayrımcılığa karşı bir çerçeve oluşturmaktadır[297]. Diğer yandan, Komşuluk, Kalkınma ve Uluslararası İşbirliği Tüzüğü Ek II[298] uyarınca, Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Hakları Bildirgesi'nde belirtildiği gibi yerli halkların hakları eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkeleri doğrultusunda savunulacak; yerli halklar gibi dezavantajlı, savunmasız ve marjinalize edilmiş kişilere bilhassa dikkat edilecek (md. 1/c ve 2/f); yerel topluluklar ile yerli halkların gerek iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve vahşi yaşama karşı işlenen suçlar ile mücadeleye, gerekse ekosistemlerin korunması ve doğal kaynakların çatışmaya duyarlı bir biçimde yönetişimi çalışmalarına katılımı güçlendirilecek; sürdürülebilir kentsel gelişimin yanında, yerli halkların şikayet ve tazminat mekanizmalarına katılımı ve erişimi hem ulusal hem de yerel düzeyde güçlendirilecek

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCEDAW%2FCOC%2FNOR%2F51817&Lang=en, (25.05.2023), parag. 24, 38.

[294] Eur-Lex, "Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union", **Official Journal C 326**, 26.10.2012, (Treaties), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12016ME/TXT, (14.08.2023).

[295] Eur-Lex, Treaties.

[296] Eur-Lex, Treaties.

[297] Eur-Lex, "Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin", **Council Directive 2000/43/EC**, 29.06.2000, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0043, (14.08.2023), md. 1.

[298] Eur-Lex, "Regulation (EU) 2021/947 of the European Parliament and of the Council of 9 June 2021 establishing the Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe", **Regulation (EU) 2021/947**, 14.06.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02021R0947-20210614, (14.08.2023).

ve desteklenecek (md. 4/j); ekosistemlerin ve biyoçeşitliliğin korunması amacıyla yapılan diyaloglar güçlendirilecek, bölgesel sınır ötesi işbirliği desteklenecek ve yerli halkların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızası ve etkin katılımı sağlanacak (md. 4/l); kültürler arası diyalog ve kültürel çeşitliliği desteklemek için, yerli halklar ile yerel toplulukların hakları, etkin katılımları ve yetkileri hem güçlendirilecek hem de güvence altına alınacak (md. 5/s); ve yerli halkların kültürel mirasının korunması, muhafaza edilmesi ve geliştirilmesi amacıyla işbirlikleri güçlendirilecektir (md. 6/n).

Diğer yandan Avrupa Birliği, cinsiyet eşitliği politikası kapsamında cinsiyete bağlı şiddet ve ayrımcılık sorunlarına odaklandığı gibi, kadınların iş hayatına katılımlarını da desteklemektedir[299]. Avrupa Parlamentosu, kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim adaleti ile ilgili kararında, yerli kadınların iklim değişikliği ile ilgili karar alma süreçlerine, planlama ve uygulamaya, politika ve kalkınma programlarının oluşturulma sürecine daha fazla katılım sağlamaları için Avrupa Komisyonu'na çağrıda bulunmuştur[300].

Halihazırda Avrupa Birliği, uyum programları ile Sami ve Inuit halklarının kültürlerini korumaları, geçimleri ve girişimleri için destek sunmaktadır. Özellikle de "Kuzey Çevresi ve Arktik Programı" isimli bölgesel işbirliği ile Arktik bölgesini hem yaşam ve çalışma şartları açısından hem de ziyaret ve yatırımlar açısından üst düzey bir bölge haline getirmeyi amaçlamaktadır[301]. Diğer yandan, Sami Konseyi, Arktik Ekonomik Konseyi ve Arktik Belediye Başkanları Forumu gibi kuruluşlarla da düzenli olarak görüşmelerini sürdürmektedir. Ayrıca, Norveç ve İzlanda da dahil olmak üzere, Arktik'teki gençler Avrupa Birliği'nin ERASMUS+ programı tarafından finanse edilen projelere katılabilmektedir[302].

Ek olarak, Sami Konseyi tarafından oluşturulan Sami Projesi'ne finansman sağlayarak Avrupa Birliği kurumlarında Sami halkları ile ilgili farkındalık yaratmayı, kendi karar alım süreçlerine Sami halklarını da dahil etmeyi ve Sami halklarının Avrupa Birliği'ne ilişkin sorunlarını dile getirmelerini sağlamayı amaçlamıştır. Gerçekleştirilen bu proje sayesinde Sami halkları, Avrupa Birliği'nin Çiftlikten Sofraya Stratejisi, Biyoçeşitlilik Stratejisi, Adil Geçiş Fonu ve Avrupa İklim Paktı gibi önemli

---

[299] Avrupa Birliği'nin cinsiyet eşitliği politikası hakkında daha detaylı bilgi için bknz: European Commission, "Gender Equality", https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality_en, (25.05.2023).

[300] Eur-Lex, "European Parliament resolution of 16 January 2018 on women, gender equality and climate justice", **2018/C 458/03**, 19.12.2018, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IP0005&from=EN, (14.08.2023), parag. 17.

[301] Northern Periphery and Arctic Programme, "The Programme in Brief", **About**, https://www.interreg-npa.eu/about/programme-in-brief/, (19.07.2023).

[302] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

inisiyatiflerinde fikirlerini belirtme imkanı bulmuştur. Bu proje, Sami halkları ile ilgili farkındalığı artırmakla kalmayıp, Avrupa Birliği Arktik Bilim Topluluğu ile Sami Konseyi'nin işbirliğini de artırmıştır[303].

Güncel Arktik politikasında ise Avrupa Birliği, eğitim, sürdürülebilir büyüme ve istihdamın, yenilik ve araştırma, istihdam yaratma, dijital beceriler ve eğitim gibi alanlarda daha fazla geliştirilmesini teşvik ederek Arktik'te yaşayan insanlar için yatırım yapacak; Arktik Konseyi'nin "Tek Arktik Tek Sağlık" projesine de destek olacak; yerli halkların "Yerli Halklara ve Kabile Halklarına Dair Sözleşme" kapsamındaki hak ve özgürlüklerini desteklemeyi ve onlarla işbirliği içinde olmayı taahhüt eden Avrupa Birliği, bu süreçte onları doğrudan ilgilendiren konularda karar alınırken, özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza ilkesinden yararlanmalarını sağlayacak; iklim değişikliği ve çevresel bozulma nedeniyle ortaya çıkan salgınlar ve doğal afetler gibi canlılar için tehdit oluşturan unsurlar hakkında sahip olunan bilgi ve en iyi uygulamaları güçlendirmek ve paylaşmak için Dünya Sağlık Örgütü ve bu unsurlardan en fazla etkilenen Arktik bölgelerinin temsilcileri ile özel projeler yürütecek; sınır dışında bulunan gençlerle olan iletişimini devam ettirecek ve Arktik gençlik temsilcileri ile düzenli olarak görüşmeler yapacak; ve Arktik bölgesinde uygulanacak politikaların yapımında kadınların da söz hakkına sahip olmasını sağlayacaktır[304].

3. Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınmayı Desteklemek

İklim değişikliğinin Arktik bölgesini daha fazla ve olumsuz yönde etkilemesinin, Arktik ile dünyanın diğer yerleri arasındaki gelişmişlik farkını artırabileceği ve bununla bağlantılı olan ekonomik çeşitlilik eksikliğinin bölgenin savunmasızlığını artırmasından ötürü aradaki gelişmişlik farkının daha da açabileceği düşünülmektedir. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, gerek sosyal, ekonomik ve çevresel alanlardaki girişimlere, gerekse verimli yönetişim ve ortaklık kurmaya dikkat çekmesi ve yönlendirmesi nedeniyle kalkınmaya ilişkin zorlukları ve fırsatları kapsayacak kadar çok yönlüdür[305].

---

[303] Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries, "EU helps the Sámi getting their voice heard", **Ocean and Fisheries**, 26.07.2022, https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/news/eu-helps-sami-getting-their-voice-heard-2022-07-26_en, (10.07.2023).

[304] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

[305] Jukka Teras, Sveinung Eikeland, Timo Koivurova ve Viktor Salenius, "Sustainable development and Sustainable Development Goals in Smart Specialisation strategies in the European Arctic regions", **JRC Publications Repository**, 16.03.2023, https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC132932, (14.08.2023), s. 17.

Şunu da belirtmek gerekir ki, daha önce uygulanan Milenyum Kalkınma Hedefleri'nin verimsiz uygulanması nedeniyle yerli halklar için gerekli kalkınma sonuçlarına ulaşılamamıştır. Bu nedenle Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri uygulanırken uygulamadaki bu eksikler kapatılmalı ve yerli halklara yönelik geçmiş taahhütler yerine getirilmelidir[306]. Uygulamada devletlerin, yerli halklara zorluklarla mücadele edebilmeleri için destek olmak yerine onlara karşı sömürücü bir politika izleyebildiği görülmektedir. Bununla beraber yerli halkların toprakları ve kaynakları üzerindeki haklarının korunması ve karar alma süreçlerine etkin biçimde katılımları gerektiği gibi sağlanamamaktadır[307].

Arktik bölgesinin sürdürülebilir kalkınması, "*ekosistem yapılarını, işlevlerini ve kaynaklarını korurken Arktik topluluklarının ve sakinlerinin sağlığını, esenliğini ve güvenliğini iyileştiren kalkınma*" olarak tanımlanmıştır[308]. Bununla beraber, Arktik bölgesinin sürdürülebilir kalkınması birden çok odak noktasına sahip ve sömürgecilikten uzak bir kavram olarak anlaşılmalı ve yerli ve yerel halkların kendi kaderlerini belirleyebilmeleri için onları güçlendirmelidir[309].

Avrupa Birliği'nin, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşmaya yönelik en dönüştürücü uygulaması olan Avrupa Yeşil Mutabakatı'na uymak amacıyla Arktik bölgesinin en savunmasız ve gelişmemiş alanlarına yapılan desteğin artması, bölgede yaşayan toplulukların ilgi çekmeleri ve destek almaları için bir fırsat olabilir[310].

Avrupa Birliği, Arktik politikası kapsamında, bölgenin yeşil enerji, hidrojen, sürdürülebilir maden çıkarma endüstrileri, e-tabanlı öğrenme, e-sağlık, bağlantı ve altyapı, sürdürülebilir turizm, yeşil teknolojiler, balıkçılık ve tarım gibi yeniliğe açık alanlarda geleceğe yönelik istihdama elverişli hale gelmesi için yeşil geçişini teşvik etmek istemektedir.

---

[306] Indigenous Peoples Major Group, "Policy Brief on Sustainable Development Goals and Post-2015 Development Agenda: A Working Draft", 2015, https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/6797IPMG%20Policy%20Brief%20Working%20Draft%202015.pdf, (18.07.2023), s. 1.

[307] Indigenous Peoples' Major Group for Sustainable Development, "Inclusion, Equality, and Empowerment to Achieve Sustainable Development: Realities of Indigenous Peoples", 2019, https://www.indigenouspeoples-sdg.org/index.php/english/all-resources/ipmg-position-papers-and-publications/ipmg-reports/global-reports/124-inclusion-equality-and-empowerment-to-achieve-sustainable-development-realities-of-indigenous-peoples/file, (14.08.2023), s. 3.

[308] Jessica K. Graybill ve Andrew N. Petrow, "Introduction to Arctic sustainability: a synthesis of Knowledge", **Arctic Sustainability, Key Methodologies and Knowledge Domains**, (Ed. Jessica K. Graybill ve Andrew N. Petrow), Routledge, New York, 2020, s. 12.

[309] Tatiana S. Degai ve Andrew N. Petrow, "Rethinking Arctic sustainable development agenda through indigenizing UN sustainable development goals", **International Journal of Sustainable Development & World Ecology**, Cilt: 28, Sayı: 6, 2021, s. 518.

[310] Teras, Eikeland, Koivurova ve Salenius, s. 19.

Bu doğrultuda, Kuzey İsveç ve Kuzey Doğu Finlandiya'daki uyum ve kırsal politikaları için Arktik Fonu kullanılırken diğer yandan Faroe Adaları, İzlanda, Grönland, Norveç ve Rusya'yı da bölgesel işbirliği programlarına dahil etmektedir. Bunun yanında İklim Eylemi İnovasyon Fonu ile denizdeki düşük karbonlu teknolojik ürünlerin tanıtım projeleri desteklemektedir.

2021-2027 yılları arasında yeşil ve dijital geçişe odaklanacak olan uyum programları, sürekli akıllı uzmanlaşma stratejileri, girişimcilik için finansman ve bölgedeki gençler için girişimler sağlayarak akıllı ekonomik dönüşüme katkıda bulunacaktır. 2030 iklim ve enerji hedeflerine giden yolda, ağır sosyo-ekonomik zorluklar yaşayanlara destek olmak amacıyla kurulan Adil Geçiş Fonu, Kuzey Finlandiya ve İsveç'te kullanılmak için uygundur. Arktik Avrupası'nda sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek nitelikte olan Avrupa Birliği programları ile kuruluşlarının görünürlüğünü artırmak adına özel ve çevrimiçi bir yatırım ve bilgi portalı kullanılacaktır. Döngüsel projeler için finansman ve yatırıma sahip olan Avrupa Yatırım Bankası, Arktik bölgesinde yeşil enerjiyi destekleyecektir. Ayrıca, enerji verimliliği sağlanmasına, sürdürülebilir enerji kullanılmasına ve endüstriyel geçişlere dikkat çeken Avrupa Birliği İyileştirme Planı'ndaki yatırımların Avrupa Arktik bölgelerinde kullanılması için akıllı uzmanlaşmanın faydalı olabileceği düşünülmektedir[311].

4. İletişim

Hassas yapısı nedeniyle sürdürülebilir bir ekosistem dengesine ihtiyaç duyan Arktik bölgesinin bu dengesini korumak için gelişmiş bir iletişim altyapısı ve gözetim sistemleri gereklidir. Örneğin, güvenilir bir geniş bant radyo iletişim sistemi, Arktik çevresini ilgilendiren konularda rapor hazırlanması ve kirlilik tehditlerine karşı erken uyarının sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca bu sistemin kullanımı, bir deniz operasyonunun güvenli olup olmadığına ilişkin karar alım sürecinde ve tehlike ve kazaların değerlendirilmesi sırasında oldukça faydalıdır. Bununla birlikte, bölgenin popülerliğinin artmasıyla beraber kazalar da artacaktır. Acil durum müdahalesi sırasında, ani hava durumu değişimleri, buzlanma koşullarının gözlemlenmesi ve raporlanması gibi aktörler arası iletişimi gerekli kılan olaylar yaşanabileceğinden, yeterli bant genişliği ve güvenilir iletişim sistemlerine sahip olmak şarttır[312].

[311] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.
[312] Fritz Bekkadal, "Arctic Communication Challenges", **Marine Technology Society Journal**, Cilt: 48, Sayı: 2, 2014, ss. 8-9.

Arktik bölgesindeki demiryolları, özellikle hammaddelerin ve bölgeyi ziyaret eden insanların taşınması söz konusu olduğunda oldukça önemlidir. Bölgedeki demiryolları bağlantıları genel itibariyle az sayıda olup, çoğunlukla Avrupa kısmında yer almaktadır. Başlıca trans-Avrupa ulaştırma ağı bağlantıları Arktik bölgesine uzanmamaktadır[313].

Arktik bölgesindeki kara bağlantılarının yetersiz kalması halinde Avrupa Birliği, hem hükümetlere güvenli iletişim ile hassas verilere erişim hizmetleri sunacak, hem de bölgede yer alan kritik altyapıların korunmasını, kriz yönetimi, teletıp, deniz ve hava sahası gözetimi sağlayacaktır. Ayrıca, Tek Pazar'ın Arktik bölgesinin en düşük nüfuslu alanlarında dahi işlemesini istediğinden, dijital dengesizlikleri ele alacak ve hem bölgenin canlanmasını sağlayan hem de Arktik bölgesi ile üye devletler arasında uyum sağlayan yüksek hızlı geniş bant hizmeti sunacaktır. Ek olarak, 5G/6G entegrasyonu, Nesnelerin İnterneti, e-sağlık, akıllı eğitim ve deniz ve hava ulaşımında ticari güvenli iletişimi sağlayacaktır. Dahası, Avrupa'yı Birleştirme Tesisi'ni, Arktik bölgesinde kullanıma açarak, çeşitli projeleri için finansman sağlama imkanı verecektir. İsveç'in Lulea Limanı, Finlandiya'nın Kemi ve Oulu limanları ve Norveç'in Narvik ve Hammerfest limanları, önemli taşımacılık bağlantıları nedeniyle Arktik bölgesinden yük taşımaları amacıyla 2021-2027 yılları için Avrupa'yı Birleştirme Tesisi'ne dahil edilmiştir[314].

[313] Koivurova ve diğerleri, ss. 19-20.
[314] Eur-Lex, JOIN(2021) 27 final.

SONUÇ

Antarktika'nın aksine Arktik bölgesinde uygulanacak hukuki rejimi belirleyen özel bir uluslararası düzenleme bulunmamaktadır. Günümüzde büyük bir kısmını Arktik Okyanusu'nun oluşturduğu Arktik bölgesinde BMDHS'nin uygulanabileceği kabul edilmektedir. Büyük ölçüde açık denizlerden oluşan Arktik bölgesinde kıyı devletlerinin BMDHS uyarınca çeşitli hak, yetki ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Bununla beraber, her ne kadar BMDHS devletlerin deniz alanlarını belirlemeleri için kurallar belirlemiş olsa da uygulamada bu kurallar her zaman uyuşmazlıkların önüne geçememiştir. Böyle durumlarda devletler genellikle ikili antlaşmalar yaparak veya yargı yoluyla deniz alanlarını belirleme yoluna gitmişlerdir.

Geçmişte Norveç ve SSCB'nin münhasır ekonomik bölgelerinin çakışması sonucunda tarafların bir uluslararası antlaşma ile deniz alanlarını sınırlandırmaları bunun bir örneğidir. Diğer yandan, Norveç ve Danimarka'nın Grönland ile Jan Mayen adası arasındaki bölge üzerindeki uyuşmazlığın taraflarca çözülememesi, uyuşmazlığın Uluslararası Adalet Divanı'na taşınmasına neden olmuş ve Divan'ın kararı doğrultusunda taraflar kıta sahanlığını sınırlandırma antlaşması yaparak uyuşmazlığa son vermiştir. Sonuç olarak bugün Arktik bölgesinin hukuki statüsüne ilişkin uyuşmazlıkların bir çoğu çözümlenmiştir. Yine de Rusya, Kanada ve Danimarka'nın Lomonosov Dağ Sırtları üzerindeki kıta sahanlığı iddiaları devam etmektedir. Diğer yandan, ABD ve Kanada arasındaki Kuzeybatı Geçidi ve Beaufort Denizi'ne ilişkin uyuşmazlıklar ile ABD ve Rusya arasındaki Kuzey Deniz Yolu'na ve Bering Boğazı'na ilişkin uyuşmazlıklar çözülememiştir.

Uluslararası deniz hukukunda sahip oldukları hak ve yetkiler nedeniyle Arktik bölgesi başta kıyı devletleri olan ABD, Rusya, Kanada, Norveç ve Danimarka'yı ilgilendirse de başka devletler ve uluslararası kuruluşlar için de önemlidir. Zira BMDHS uyarınca kıyıdaş olmayan devletlerin dahi bazı hakları vardır. Örneğin, 90'ıncı maddeye göre bütün devletlerin açık denizlerde seyrüsefer serbestisi vardır. Ancak Arktik bölgesi üzerindeki bu ilginin nedeni yalnızca sahip olunan haklardan yararlanmaktan ibaret değildir. Örneğin, her ne kadar Arktik Okyanusu'na kıyıları olmasa da Arktik bölgesinde bulunmaları nedeniyle İsveç, Finlandiya ve İzlanda da bölgede yaşananlardan etkilenebilmektedir. Diğer yandan, Arktik bölgesi ile ilgili çalışmalar yürütmesi amacıyla kurulan Arktik Konseyi, Kuzey Boyutu, Barents Avrupa Arktik Konseyi gibi kuruluşlar da bölgenin durumunu yakından takip etmektedir. Bunların yanında, çeşitli amaçlarla kurulan Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliği

gibi uluslararası alanda çalışan örgütler de kendi üye devletlerinin Arktik bölgesi ile ilgisi nedeniyle Arktik ile yakından alakalıdır.

Arktik bölgesinde bulunan sekiz devletten üçü Avrupa Birliği üyesidir. Ayrıca kalan devletlerden ikisi de Avrupa Ekonomik Alanı içindedir. Bu devletlerle olan bağlantıları nedeniyle Avrupa Birliği, başta Arktik Avrupası olmak üzere bölgenin tamamının çıkarı için çalışmalarını sürdürmektedir. İlk Arktik politikasını 2008 yılında yayınlayan Avrupa Birliği, belirli aralıklarla politikasını güncellemiştir. Güncel Arktik politikası ile çeşitli alanlar üzerindeki amaçlarına yer vermiştir.

Bölgenin potansiyeli nedeniyle uluslararası alanda dikkat çekmesi, siyasi anlamda güvenlik risklerini de beraberinde getirmektedir. Bunun yanında balıkçılık, petrol ve doğal gaz arama, deniz madenciliği gibi faaliyetler nedeniyle meydana gelen kazalarda insanların ve çevrenin güvenliğinin sağlanması gereklidir. Diğer yandan Arktik bölgesi iklim değişikliği ve insan kaynaklı çevre kirliliği nedeniyle büyük bir tehdit altındadır. Söz konusu bu tehlike hem Arktik çevresini ve ekosistemini hem de bölge halkını etkilemektedir. Bütün bu sorunlara, Arktik bölgesinin sürdürülebilir kalkınma konusunda geri kalması ve iletişim güçlükleri de eklenmektedir.

Arktik bölgesindeki bir diğer önemli konu da bölge halkının yaşam şartlarıdır. Bölgede yaşayan insanların iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle mücadele ederken devlet desteği almaları gereklidir. Ayrıca, bu kişilerinin sahip oldukları hakları bilinçli bir şekilde kullanabilmeleri için onlara gerekli bilgilendirmenin yapılması önemlidir. CEDAW ve CERD'nin İsveç, Finlandiya ve Norveç hakkında yayınladığı raporlar incelendiğinde Arktik yerlileri olan Sami halklarının çeşitli şekilde ayrımcılığa maruz kaldığı görülmektedir. Bununla beraber kimi hallerde özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızalarının alınmaması da söz konusu olmuştur.

Avrupa Birliği'nin güncel Arktik politikası kapsamında yukarıda yer verilen sorunlara çözüm getirmek amaçlanmıştır. Üç kısımdan oluşan bu politikanın ilk kısmında bölgenin güvenliğini sağlamak için stratejik öngörü geliştirilecektir. Avrupa Birliği'nin gelişmiş uydu sistemi sayesinde bölgede meydana gelen kazalar veya tehlikeler tespit edilebilecek ve arama kurtarma ile navigasyon hizmetleri sunulabilecektir. Bununla beraber, bölgedeki kazaların önüne geçmek için gözlem yapılacak ve gerekli önleyici tedbirlerin alınması sağlanacaktır. Ayrıca hem stratejik öngörünün gelişimi için hem de Arktik araştırması konusunda işbirlikleri geliştirilecek, dış diplomaside Arktik bölgesi gündeme alınacaktır.

İkinci kısımda ise Arktik'teki çevre sorunları ele alınmıştır. Bu sorunlarla mücadele ederken iklim değişikliği ve çevresel bozulmanın etkilerinin hafiflemesi için

çabalanacaktır. Avrupa Birliği, iklim değişikliğinin etkilerinin azalması için sera gazı emisyonlarını 2030'a kadar 1990'a kıyasla %55 oranında düşürmeyi taahhüt etmiştir. Bununla beraber, düzensiz balıkçılık faaliyetlerinin önüne geçmek de dahil olmak üzere Arktik ekosistemini korumak ve kaybedilen biyoçeşitliliği geri getirmek için çalışacaktır. Sera gazı emisyonlarının azaltılması ve biyoçeşitliliğin korunması ile bağlantılı olarak, doğal kaynakların ayrıştırma ve işleme süreçleri sürdürülebilir ve kontrollü hale getirilecektir. Ayrıca, çevrenin ve canlıların sağlığının korunması için siyah karbon, plastik ve kimyasal kirleticilerin azaltılmasını amaçlamaktadır. Zira, daha önce de bahsedildiği gibi, bu kirleticiler yalnızca Arktik doğasına zarar vermekle kalmayıp insanların ve hayvanların sağlığını da tehlikeye atmaktadır. Bunların yanı sıra Avrupa Birliği, ulaşım kaynaklı karbon ayak izinin azaltılması için çalışacak, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi destekleyecek ve okyanus yönetişimini güçlendirecektir.

Son kısım ise genel itibariyle Arktik bölgesinin gelişimine ve bölge halkının çıkarlarını korumaya ayrılmıştır. Bölgede karşılaşılan zorluklarla mücadele ederken uygun çözümleri üretmek için bilimi ve inovasyonu gerekli gören Avrupa Birliği, özellikle Ufuk Avrupa programı ile Arktik bölgesini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bunun yanında, bir yandan Arktik bölgesinin sürdürülebilir kalkınması için çalışmalarını sürdürecek, bir yandan da bölgeye iletişim hizmetleri sunacaktır.

Ayrıca Avrupa Birliği, Arktik halkının çıkarlarını öncelik haline getireceğini ifade etmiştir. Buna rağmen Birliğin yerli halkların haklarının korunmasına ilişkin bir politikası bulunmamaktadır. CEDAW ve CERD'nin İsveç, Norveç ve Finlandiya raporlarında belirtildiği üzere, bölgede yaşayan Sami halklarının, ırka ve cinsiyete dayalı ayrımcı muameleler ile karşı karşıya kalması her şeyden önce Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşmaları ile bağdaşmamaktadır. Kaldı ki bu durum yalnızca insan hakları açısından sorun yaratmakla kalmayıp, Arktik bölgesinde sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesini de zorlaştırmaktadır. Zira, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri insan haklarıyla yakından ilişkilidir. Örneğin, yerli halkların eğitime erişim konusunda sorunlar yaşamaları, 4'üncü Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi olan kaliteli eğitim ile bağdaşmamaktadır.

Bu nedenle Avrupa Birliği'nin yerli halkların uğradığı bu muameleyi engellemek amacıyla çalışmalar yürütmesi ve yerli halkların haklarının korunmasına ilişkin özel ve geniş bir politika oluşturması faydalı olacaktır. Bu sürece Sami ve Inuit halkları da dahil edilmeli ve politikalar onların ihtiyaçlarına ve haklarına erişimlerini

kolaylaştıracak şekilde yapılmalıdır. Ayrıca politikalar oluşturulurken, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumları da dikkate alınmalıdır.

Arktik bölgesinin genel özelliklerini, uluslararası hukuk çerçevesinde statüsünü ve Avrupa Birliği'nin bölgeye ilişkin politikasını ele alan bu çalışmada, bölgeyi ilgilendiren ciddi sorunlara değinilmiştir. Avrupa Birliği'nin ve uluslararası hukukun bu sorunlarla mücadele etmek için hedefler belirlediği ve çeşitli çalışmalar yaptığı görülse de bunların bölgede yaşanan sorunların çözümü için yeterli olmadığı da bir gerçektir. Arktik bölgesindeki halkların refah içinde yaşaması ve çevrenin korunması için hem yerel düzeyde hem de uluslararası alanda daha etkili politikalar geliştirilmelidir. Ek olarak, bölgedeki sorunların çözümünde, insanların kendi bireysel etkilerinin rolü hakkında daha fazla bilinçlenmesi sağlanarak, bu sorunları mümkün olan en düşük seviyeye indirmek mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Temel Kaynaklar ve Makaleler

Anaya, S. James. “The Right of Indigenous Peoples to Self-Determination in the Post-Declaration Era”, **Making the Declaration Work The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples**, Ed. C. Charters ve R. Stavenhagen, International Work Group for Indigenous Affairs, Kopenhag, 2009, ss. 184-198.

Antinori, Camille M. “The Bering Sea: A Maritime Delimitation Dispute between the United States and the Soviet Union”, **Ocean Development and International Law**, Cilt:18, Sayı:1, 1987, ss. 1-47.

Ataç, Emre. “Grönland ve Faroe Adaları (Greenland and the Faroes)”, **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2021, ss. 588-589.

Bailes, Alyson J.K. ve Kristmundur Þ. Ólafsson. “The EU Crossing Arctic Frontiers: The Barents Euro-Arctic Council, Northern Dimension, and EU-West Nordic Relations”, **The European Union and the Arctic**, Ed. Nengye Liu, Elizabeth A. Kirk ve Tore Henriksen, Brill, Leiden, 2017, ss. 40-62.

Bailey, Jill. **The Facts on File Dictionary of Ecology and the Environment**, Market House Books Ltd, New York, 2004.

Bal, Ali. “Devletin Uluslararası Sorumluluğa Ağırlıklı Olarak Diplomatik Himaye Çerçevesinde Başvurması: İç Başvuru Yollarının Tüketilmesi Şartının Uygulanabilirliği”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, Cilt: 79, Sayı: 2, 2021, ss. 543-597.

Bal, Ali. **Uluslararası Hava Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Bartenstein, Kristin. “The “Arctic Exception” in the Law of the Sea Convention: A Contribution to Safer Navigation in the Northwest Passage?”, **Ocean Development & International Law**, Cilt: 42, Sayı: 1-2, 2011, ss. 22-52.

Bekkadal, Fritz. “Arctic Communication Challenges”, **Marine Technology Society Journal**, Cilt: 48, Sayı: 2, 2014, ss. 8-16.

Berkman, Paul Arthur, Alexander N. Vylegzhanin ve Oran R. Young. **Baseline of Russian Arctic Law**, Springer Polar Sciences, Cham, 2019.

Berkut, Nabi. **Küresel Isınmanın Etkisi Bağlamında Arktik (Kuzey Kutbu) Bölgesinin Hukuki Rejimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

Block, Walter E. ve Stefan K. Slok-Madsen. “Who Should Own the North Pole”, **LSU Journal of Energy Law and Resources**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2018, ss. 477-503.

Bloom, Evan T. “Establishment of the Arctic Council”, **American Journal of International Law**, Cilt: 93, Sayı: 3, 1999, ss. 712-722.

Borgerson, Scott G. “Arctic Meltdown: The Economic and Security Implications of Global Warming”, **Foreign Affairs**, Cilt: 87, Sayı: 2, 2008, ss. 63-77.

Brubaker, R. Douglas. “Straits in the Russian Arctic”, **Ocean Development & International Law**, Cilt: 32, Sayı: 3, 2001, ss. 263-287.

Byers, Michael. **International Law and the Arctic**, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.

Caminos, Hugo ve Vincent P. Cogliati-Bantz. **The Legal Regime of Straits: Contemporary Challenges and Solutions**, Cambridge University Press, Cambridge, 2014.

Çamyamaç, Anıl. “İtalya’nın Boğazları”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2017, ss. 53-90.

Çamyamaç, Anıl. “Japon Boğazları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: Özel Sayı 2014, 2015, ss. 4399-4455.

Cinelli, Claudia. “The Law of the Sea and the Arctic”, **Arctic Review on Law and Politics**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2011, ss. 4-24.

Degai, Tatiana S. ve Andrew N. Petrow. “Rethinking Arctic sustainable development agenda through indigenizing UN sustainable development goals”, **International Journal of Sustainable Development & World Ecology**, Cilt: 28, Sayı: 6, 2021, ss. 518-523.

Demirkılınç, Selçuk ve Ragıp Pehlivanlı. “Kuzey Kutup Bölgesi’ndeki İşbirliğinde Arktika Konseyi’nin Rolü”, **2. Uluslararası Çin’den Adriyatik’e Sosyal Bilimler Kongresi Kongre Kitabı**, İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği Yayınları, Adıyaman, 05-07.05.2016, ss. 246-265.

Fondahl, Gail, Aileen A. Espiritu, ve Aytalina Ivanova. (2020). “Russia’s Arctic Regions and Policies”, **The Palgrave Handbook of Arctic Policy**, Ed. K. S. Coates ve C. Holroyd., Palgrave Macmillan Cham, Londra, 2020, ss. 196-216.

Germond, Basil. “Clear skies or troubled waters: The future of European ocean governance”, **Sage Journals**, Cilt: 17, Sayı: 1, 2018, ss. 89-96.

Golitsyn, Wladimir. “The Legal Regime of the Arctic”, **The IMLI Manual on International Maritime Law**, Ed. Malgosia Fitzmaurice ve Norman A. Martinez Gutierrez, Oxford University Press, Oxford, 2014, ss. 462-483.

Gray, David H. “Canada’s Unresolved Maritime Boundaries”, **IBRU Boundary and Security Bulletin**, 1997, ss. 61-70.

Graybill, Jessica K. ve Andrew N. Petrow. “Introduction to Arctic sustainability: a synthesis of Knowledge”, **Arctic Sustainability, Key Methodologies and Knowledge Domains**, Ed. Jessica K. Graybill ve Andrew N. Petrow, Routledge, New York, 2020, ss. 1-22.

Gündüz, Aslan. **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, 5. Baskı, Beta, İstanbul, 2003.

Hanna, Philippe ve Frank Vanclay. “Human rights, Indigenous peoples and the concept of Free, Prior and Informed Consent”, **Impact Assessment and Project Appraisal**, Cilt: 31, Sayı: 2, 2013, ss. 146-157.

Harald Gaski, “The Sami People: The "White Indians" of Scandinavia”, **American Indian Culture and Research Journal**, Cilt: 17, Sayı: 1, 1993.

Henkin, Lois. “Arctic Anti-Pollution: Does Canada Make--or Break--International Law?”, **The American Journal of International Law**, Cilt: 65, Sayı: 1, 1971, ss. 131-136.

Hønneland, Geir. “Jurisdiction and Fisheries Management in the Barents Sea”, **Arctic Politics, the Law of the Sea and Russian Identity: The Barents Sea Delimitation Agreement in Russian Public Debate**, Palgrave Macmillan, Londra, 2014, ss. 9-29.

Hossain, Kamrul. “EU Engagement in the Arctic: Do the Policy Responses from the Arctic States Recognise the EU as a Legitimate Stakeholder?”, **Arctic Review on Law and Politics,** Cilt: 6, Sayı: 2, 2015, ss. 89-110.

Huebert, Rob. “Article 234 and Marine Pollution Jurisdiction in the Arctic”, **The Law of the Sea and Polar Maritime Delimitation and Jurisdiction**, Brill, Leiden, 2001, ss. 249–267.

Hund, Andrew J. **Antarctica And The Arctic Circle, A Geographic Encyclopedia Of The Earth's Polar Regions**, ABC-Clio LLC, Santa Barbara, 2014.

Kaczynski, Vlad M. “US-Russian Bering Sea Marine Border Dispute: Conflict over Strategic Assets, Fisheries and Energy Resources”, **Russian Analytical Digest**, Sayı: 20, 2007, ss. 2-5.

Kirton, John ve Don Munton. “Protecting the Canadian Arctic: The Manhattan Voyages 1969-1970”, **Canadian Foreign Policy**, Prentice-Hall, Toronto, 1992, ss. 205-226.

Lagutina, Maria. “Russia’s Arctic policies: concepts, domestic and international priorities”, **The Polar Journal**, Cilt: 11, Sayı: 1, 2021, ss. 118-135.

Laist, David W. “Impacts of Marine Debris: Entanglement of Marine Life in Marine Debris Including a Comprehensive List of Species with Entanglement and Ingestion Records”, **Marine Debris**, Ed. James M. Coe ve Donald B. Rogers, Springer Series on Environmental Management, New York, 1997, ss. 99-139.

Lee, Edward G. “Canadian Practice in International Law during 1973 as Reflected Mainly in Public Correspondence and Statements of the Department of External Affairs”, **Canadian Yearbook of International Law**, Cilt: 12, 1974, ss. 272-303.

Legault, L. H. “Canadian Practice in International Law during 1980 as Reflected Mainly in Public Correspondence and Statements of the Department of External Affairs”, **Canadian Yearbook of International Law**, Cilt: 18, 1981, ss. 301-339.

Lempinen, Hanna. **Arctic Energy and Social Sustainability**, Palgrave Macmillan, Helsinki, 2019.

Lepard, Brian D. **Customary International Law a New Theory with Practical Applications**, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

Matz-Lück, Nele. “Planting the Flag in Arctic Waters: Russia’s Claim to the North Pole”, **Göttingen Journal of International Law**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2009, ss. 235-255.

McDorman, Ted L. “In the Wake of the Polar Sea: Canadian Jurisdiction and the Northwest Passage”, **Les Cahiers de Droit**, Cilt: 27, Sayı: 3, 1986, ss. 243-257.

McGlade, Christophe ve Paul Ekins. “The geographical distribution of fossil fuels unused when limiting global warming to 2°C”, **Nature**, Cilt: 517, 2015, ss. 187-190.

Mileski, Joan, Amir Gharehgozli, Lawrence Ghoram ve Ryan Swaney. “Cooperation in developing a disaster prevention and response plan for Arctic shipping”, **Marine Policy**, Cilt: 92, 2018, ss.131-137.

Molenaar, Erik J., Timo Koivurova, Elizabeth Tedsen, Andrew Reid, ve Kamrul Hossain. “Introduction to the Arctic”, **Arctic Marine Governance**, Ed. Elizabeth Tedsen, Sandra R. Cavalieri ve Andreas Kraemer, Springer Berlin, Heidelberg, 2014, ss. 3-19.

Näkkäläjärvi, Klemetti. “Climate Change and Traditional Knowledge”, **Arctic Science, International Law and Climate Change**, Ed. Susanne Wasum-Rainer, Ingo Winkelmann ve Katrin Tiroch, Springer Berlin, Berlin, 2011, ss. 105-109.

Nuttall, Mark. (Ed.). **Encyclopedia of the Arctic**, Routledge, New York, 2005.

Offerdal, Kristine. “The EU in the Arctic: In pursuit of legitimacy and influence”, **International Journal**, Cilt: 66, Sayı: 4, 2011, ss. 861-877.

Oral, Nilüfer. “UNCLOS and Sea Level Rise”, **Marine Policy**, Cilt: 149, 2023, ss. 1-7.

Østhagen, A. ve C. H. Schofield. “The Arctic Ocean: Boundaries and Disputes”, **Arctic Yearbook 2021**, Cilt: 3, 2021, ss. 1-17.

Page, Alex. “Indigenous Peoples' Free Prior and Informed Consent in the Inter-American Human Rights System”, **Sustainable Development Law & Policy**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2004, ss.16-20.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk**, 16. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017.

Pharand, Donat. “The Arctic Waters and the Northwest Passage: A Final Revisit”, **Ocean Development & International Law**, Cilt: 38, Sayı: 1-2, 2007, ss. 3-69.

Pharand, Donat. **Canada's Arctic Waters in International Law**, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

Pincus, Rebecca. “The History of USA-Russia Relations in the Bering Strait” **The Palgrave Handbook of Arctic Policy**, Ed. Ken S. Coates ve Carin Holroyd, Palgrave Macmillan Cham, Londra, 2020.

Pirot, Heather Exner. “Canada’s Arctic Foreign Policy”, **The Palgrave Handbook of Canada in International Affairs. Canada and International Affairs**, Ed. Robert W. Murray ve Paul Gecelovsky, Palgrave Macmillan, Cham, 2021, ss. 433-456.

Raspotnik, Andreas ve Adam Stepien. “The European Union and the Arctic: A Decade into Finding Its Arcticness”, **Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic**, Ed. Joachim Weber, Springer, Cham, 2020, ss.131-146.

Reçber, Sercan. “Açık Denizlerin Korunması ve Deniz Koruma Alanları”, **Public and Private International Law Bulletin**, Cilt: 42, Sayı: 1, 2022, ss. 81-120.

Rothwell, Donald. R. “International Straits and Trans-Arctic Navigation”, **Ocean Development & International Law**, Cilt: 43, Sayı: 3, 2012, ss. 267-282.

Rothwell, Donald. R. “The Canadian-U.S. Northwest Passage Dispute: A Reassessment”, **Cornell International Law Journal**, Cilt: 26, Sayı: 2, 1993, ss.331-372.

Rottem, Svein Vigeland. **The Arctic Council Between Environmental Protection and Geopolitics**, Palgrave Macmillan, Lysaker, 2020.

Schymik, Carsten. “Greenland on the Way to Independence? Grounds for Enhanced EU – Greenland Partnership”, **German Institute for International and Security Affairs**, 2009, https://www.files.ethz.ch/isn/117452/2009_Greenland_E.pdf, (14.08.2023).

Singil, Nesrin. “Arktik Bölgesi’nin 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Public and Private International Law Bulletin**, Cilt: 40, Sayı: 2, 2020, ss. 1023-1051.

Smith, Jacqueline. **The Facts on File Dictionary of Weather And Climate**, Market House Books Ltd, New York, 2006.

Solski, Jan J. “Russia”, **Governance of Arctic Shipping Balancing Rights and Interests of Arctic States and User States**, Ed. Robert C. Beckman, Tore

Henriksen, Kristine Dalaker Kraabel, Erik J. Molenaar ve J. Ashley Roach, Brill, Leiden, 2017, ss. 173-216.

Solski, Jan Jakub. “Northern Sea Route Permit Scheme: Does Article 234 of UNCLOS Allow Prior Authorization?”, **Ocean Yearbook**, Cilt: 35, Sayı: 1, 2021, ss. 443-472.

Stephen, K., S. Knecht ve G. M. Barts. **Internationale Politik und Governance in der Arktis: Eine Einführung**, Springer Spektrum, Berlin, 2018.

Sülün, Dilara, Uğur Burç Yıldız ve Anıl Çamyamaç. “European Union-Canada Relations: Cooperation, Disputes and Prospects”, **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: Toplum&Siyaset, 2021, ss. 151-158.

Todorov, Andrey A. “The Russia-USA legal dispute over the straits of the Northern Sea Route and similar case of the Northwest Passage”, **Arctic and North**, Sayı: 29, 2017, ss. 62-75.

Tomala, Magdalena. “The European Union’s Relations with Greenland”, **International Studies: Interdisciplinary Political and Cultural Journal**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2017, ss. 31-46.

Walsh, Joe D. “All but Quiet on the Northern Front: The Sector Principle as a Means of Resolving Arctic Territorial Disputes”, **Cornell International Law Journal**, Cilt: 53, Sayı: 4, 2020, ss. 839-861.

Young, Oran. “Arctic Politics: Conflict and Cooperation in the Circumpolar North”, **University Press of New England**, Hanover, 1992.

Avrupa Birliği Belgeleri

Eur-Lex, “A stronger EU engagement for a peaceful, sustainable and prosperous Arctic”, **JOIN(2021) 27 final**, 13.10.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021JC0027, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Agreement to prevent unregulated high seas fisheries in the Central Arctic Ocean”, 15.03.2019, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:22019A0315(01), (13.09.2023).

Eur-Lex, “An Integrated Maritime Policy for the European Union”, **COM(2007) 575 final**, 10.10.2007, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52007DC0575, (14.08.2023).

Eur-Lex, “An integrated European Union policy for the Arctic”, **JOIN(2016) 21 final**, 27.04.2016, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016JC0021, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Commission Regulation (EC) No 1010/2009 of 22 October 2009 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 1005/2008 establishing a Community system to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated fishing”, **Commission Regulation (EC) No 1010/2009**, 27.03.2020, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02009R1010-20200327, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union”, **Official Journal C 326**, 26.10.2012, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12016ME/TXT, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin”, **Council Directive 2000/43/EC**, 29.06.2000, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0043, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Council Regulation (EC) No 1005/2008 of 29 September 2008 establishing a Community system to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated fishing”, **Council Regulation (EC) No 1005/2008**, 15.09.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02008R1005-20220915, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Council Regulation (EU) 2022/2577 of 22 December 2022 laying down a framework to accelerate the deployment of renewable energy”, **Council Regulation (EU) 2022/2577**, 29.12.2022, https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2577/oj, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Critical Raw Materials Resilience: Charting a Path towards greater Security and Sustainability”, **COM(2020) 474 final**, 03.09.2020, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0474, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps”, **JOIN(2012) 19 final**, 26.06.2012, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52012JC0019, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources”, **Directive (EU) 2018/2001**, 07.06.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02018L2001-20220607, (14.08.2023).

Eur-Lex, “EU Biodiversity Strategy for 2030”, **COM(2020) 380 final**, 20.05.2020, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380, (14.08.2023).

Eur-Lex, “European Parliament resolution of 16 January 2018 on women, gender equality and climate justice”, **2018/C 458/03**, 19.12.2018, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IP0005&from=EN, (14.08.2023).

Eur-Lex, “'Fit for 55': delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality”, **COM/2021/550 final**, 14.07.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0550, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Pathway to a Healthy Planet for All EU Action Plan: 'Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil'”, **COM(2021) 400 final**, 12.05.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0400&from=EN, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Regulation (EU) 2017/852 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 on mercury”, **Regulation (EU) 2017/852**, 25.12.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02017R0852-20221225, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Regulation (EU) 2021/1139 of the European Parliament and of the Council of 7 July 2021 establishing the European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund”, **Regulation (EU) 2021/1139**, 13.07.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1139, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Regulation (EU) 2021/696 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing the Union Space Programme and the European Union Agency for the Space Programme”, **Regulation (EU) 2021/696**, 12.05.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2021.170.01.0069.01.ENG, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Regulation (EU) 2021/947 of the European Parliament and of the Council of 9 June 2021 establishing the Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe”, **Regulation (EU) 2021/947**, 14.06.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02021R0947-20210614, (14.08.2023).

Eur-Lex, “REPowerEU Plan”, **COM(2022) 230 final**, 18.05.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A230%3AFIN, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Setting the course for a sustainable blue planet - Joint Communication on the EU’s International Ocean Governance agenda” **JOIN(2022) 28 final**, 24.06.2022, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022JC0028, (14.08.2023).

Eur-Lex, “Strategic Foresight Report The EU’s capacity and freedom to act”, **COM(2021) 750 final**, 08.09.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2021:750:FIN, (14.08.2023).

Eur-Lex, “The European Green Deal”, **COM(2019) 640 final**, 11.12.2019, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2019:640:FIN, (14.08.2023).

Eur-Lex, “The European Union and the Arctic Region”, **COM(2008) 763 final**, 20.11.2008, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52008DC0763, (14.08.2023).

Eur-Lex, “The Global Approach to Research and Innovation Europe's strategy for international cooperation in a changing world”, **COM(2021) 252 final**, 18.05.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2021:252:FIN, (14.08.2023).

Raporlar ve Belgeler

Allsopp, Michelle, David Santillo ve Paul Johnston. “Climate Change Impacts on Arctic Wildlife Greenpeace Research Laboratories Technical Report (Review)”, 2012, https://www.greenpeace.org/static/planet4-international-stateless/2012/08/317d2d47-420-arcticwildlife.pdf, (14.08.2023).

Alsalem, Reem. “Violence against indigenous women and girls Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences”, **Human Rights Council Fiftieth session, A/HRC/50/26**, 2022, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/323/90/PDF/G2232390.pdf?OpenElement, (25.05.2023).

AMAP, “Arctic Climate Change Update 2021: Key Trends and Impacts”, **Publications**, 20.05.2021, https://www.amap.no/documents/doc/arctic-climate-change-update-2021-key-trends-and-impacts.-summary-for-policy-makers/3508, (14.08.2023).

AMAP, “Arctic Pollution Issues: A State of the Arctic Environment Report”, **Publications**, 01.05.1997, https://www.amap.no/documents/doc/arctic-pollution-issues-a-state-of-the-arctic-environment-report/67, (14.08.2023).

Bock, Nikolaj, Ronan Uhel, David Stanners, Paul McAleavey, Stéphane Isoard, Lars Mortensen, André Jol, Hans-Martin Füssel, Eva Royo Gelabert, Francois Dejean, Jan-Erik Petersen ve Ana Tejedor Arceredillo. “The Arctic environment European perspectives on a changing Arctic”, **Publications**, 15.02.2017, https://www.eea.europa.eu/publications/the-arctic-environment, (14.08.2023).

Boucher, Julien ve Damien Friot. “Primary Microplastics in the Oceans: A Global Evaluation of Sources”, 2017, https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2017-002-En.pdf, (14.08.2023).

Burnett, Mark, Natalia Dronova, Maren Esmark, Steve Nelson, Asle Rønning, ve Vassily Spiridonov. “Illegal Fishing in Arctic Waters”, 2008, https://media.wwf.no/assets/attachments/45a-iuu_report_version_1_3_30apr08.pdf, (14.08.2023).

CEDAW, “Concluding observations on the eighth periodic report of Finland”, **CEDAW/C/FIN/CO/8**, 01.11.2022, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2FC%2FFIN%2FCO%2F8&Lang=en, (25.05.2023).

CEDAW, “Concluding observations on the tenth periodic report of Norway”, **CEDAW/C/NOR/CO/10**, 28.02.2023, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCEDAW%2FCOC%2FNOR%2F51817&Lang=en, (25.05.2023).

CEDAW, “Concluding observations on the tenth periodic report of Sweden”, **CEDAW/C/SWE/CO/10**, 24.11.2021, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2FC%2FSWE%2FCO%2F10&Lang=en, (25.05.2023).

CERD, “Concluding observations on the combined twenty-second and twenty-third periodic reports of Sweden”, **CERD/C/SWE/CO/22-23**, 06.06.2018, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2FC%2FSWE%2FCO%2F22-23&Lang=en, (21.06.2023).

CERD, “Concluding observations on the combined twenty-third and twenty-fourth periodic reports of Norway”, **CERD/C/NOR/CO/23-24**, 02.01.2019, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2FC%2FNOR%2FCO%2F23-24&Lang=en, (21.06.2023).

CERD, “Concluding observations on the twenty-third periodic report of Finland”, **CERD/C/FIN/CO/23**, 08.06.2017, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2FC%2FFIN%2FCO%2F23&Lang=en, (21.06.2023).

Comer, Bryan, Liudmila Osipova, Elise Georgeff ve Xiaoli Mao. “The International Maritime Organization’s Proposed Arctic Heavy Fuel Oil Ban: Likely Impacts and Opportunities for Improvement”, **White Paper**, 2020, https://theicct.org/wp-content/uploads/2021/06/Arctic-HFO-ban-sept2020.pdf, (14.08.2023).

Crown-Indigenous Relations ve Northern Affairs Canada, “Canada’s Arctic and Northern Policy Framework”, 2019, https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1560523306861/1560523330587, (14.08.2023).

Curtis, Mark. “A world of discrimination: minorities, indigenous peoples and education”, **State of the World's minorities and indigenous peoples**, 2009, https://curtisresearch.org/wp-content/uploads/MRG-SWM-2009_FullText.pdf, (15.07.2023).

Danish Ministry of Foreign Affairs ve Nordic Council of Ministers, “Megatrends”, 04.03.2014, https://www.norden.org/en/publication/megatrends-1, (14.08.2023).

Danish Presidency of the Council of the European Union 2012, “Submission by Denmark and the European Commisson on Behalf of the European Union and its Member States”, 19.04.2012, https://unfccc.int/files/meetings/ad_hoc_working_groups/kp/application/pdf/awgkp_eu_19042012.pdf, (20.05.2023).

Duhaime, Gérard. “Economic Systems”, **Arctic Human Development Report**, 2004, https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/51, (14.08.2023).

Emmerson, Charles ve Glada Lahn. “Arctic Opening: Opportunity and Risk in the High North”, **Chatham House**, 12.02.2012, http://library.arcticportal.org/1671/1/Arctic_Opening%2C_opportunity_and_risks_in_the_High_North.pdf, (15.07.2023).

European Commission, “Food, Bioeconomy, Natural Resources, Agriculture and Environment”, **Horizon Europe Work Programme 2023-2024**, 2023, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2023-2024/wp-9-food-bioeconomy-natural-resources-agriculture-and-environment_horizon-2023-2024_en.pdf, (14.08.2023).

European Commission, “Research Infrastructures”, **Horizon Europe Work Programme 2023-2024**, 2023, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2023-2024/wp-3-research-infrastructures_horizon-2023-2024_en.pdf, (14.08.2023).

Government of Iceland, “Iceland’s Policy on Matters Concerning the Arctic Region Parliamentary Resolution 25/151”, 19.05.2021, https://www.government.is/library/01-Ministries/Ministry-for-Foreign-Affairs/PDF-skjol/Arctic%20Policy_WEB.pdf, (28.02.2023).

Government Offices of Sweden, “Sweden's strategy for the Arctic Region”, 06.11.2020, https://www.government.se/contentassets/85de9103bbbe4373b55eddd7f71608da/swedens-strategy-for-the-arctic-region-2020.pdf, (19.12.2022).

High Representative and the European Commission, “Climate Change and International Security”, 14.03.2008, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/99387.pdf, (29.03.2023).

Indigenous Peoples Major Group, “Policy Brief on Sustainable Development Goals and Post-2015 Development Agenda: A Working Draft”, 2015, https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/6797IPMG%20Policy%20Brief%20Working%20Draft%202015.pdf, (18.07.2023).

Indigenous Peoples’ Major Group for Sustainable Development, “Inclusion, Equality, and Empowerment to Achieve Sustainable Development: Realities of Indigenous Peoples”, 2019, https://www.indigenouspeoples-sdg.org/index.php/english/all-resources/ipmg-position-papers-and-publications/ipmg-reports/global-reports/124-inclusion-equality-and-empowerment-to-achieve-sustainable-development-realities-of-indigenous-peoples/file, (14.08.2023).

International Arctic Science Committee, Land-Ocean Interactions in the Coastal Zone, AMAP ve International Permafrost Association, “State of the Arctic Coast 2010 Scientific Review and Outlook”, 2011, http://library.arcticportal.org/1277/, (14.08.2023).

Joint Group of Experts on the Scientific Aspects of Marine Environmental Protection, “Sources, fate and effects of microplastics in the marine environment: a global assessment”, **GESAMP Reports & Studies**, 2015, http://www.gesamp.org/publications/reports-and-studies-no-90, (14.08.2023).

Koivurova, Timo, Alf Håkon Hoel, Malte Humpert, Stefan Kirchner, Andreas Raspotnik, Malgorzata Śmieszek ve Adam Stępień. “Overview of EU actions in the Arctic and their impact”, 2021, https://eprd.pl/wp-content/uploads/2021/06/EU-Policy-Arctic-Impact-Overview-Final-Report.pdf, (14.08.2023).

PAME, “Arctic Council Arctic Marine Strategic Plan 2015-2025”, 2015, https://www.pame.is/doclink/arctic-marine-strategic-plan-2015-2025/eyJ0eXAiOiJKV1QiLCJhbGciOiJIUzI1NiJ9.eyJzdWIiOiJhcmN0aWMtbWFyaW5lLXN0cmF0ZWdpYy1wbGFuLTIwMTUtMjAyNSIsImlhdCI6MTYyMjc5NjY5MiwiZXhwIjoxNjIyODgzMDkyfQ.bB4vqBO22O6ZHOBfFkwCY7SGegIuUzHhzNMYPPBv2iA, (14.08.2023).

PAME, “Regional Action Plan on Marine Litter in the Arctic”, 2021, https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/2649, (14.08.2023).

Skjoldal, H. ve M. Gold. “Arctic Marine Shipping Assessment”, 2009, https://www.pame.is/images/03_Projects/AMSA/AMSA_2009_report/AMSA_2009_Report_2nd_print.pdf, (14.08.2023).

Stow, Jason, Eva Krümmel, Tara Leech ve Shawn Donaldson. “What is the Impact of Mercury Contamination on Human Health in the Arctic?”, **AMAP Assessment 2011 Mercury in the Arctic**”, 2011, http://library.arcticportal.org/1550/1/mercury_amap.pdf, (14.08.2023).

Teras, Jukka, Sveinung Eikeland, Timo Koivurova ve Viktor Salenius. “Sustainable development and Sustainable Development Goals in Smart Specialisation strategies in the European Arctic regions”, **JRC Publications Repository**, 16.03.2023, https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC132932, (14.08.2023).

The Kingdom of Denmark, “Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011– 2020”, 20.12.2022, http://library.arcticportal.org/1890/1/DENMARK.pdf, (15.07.2023).

The Norwegian Government, “The Norwegian Government's Arctic Policy People, opportunities and Norwegian interests in the Arctic Abstract”, **White Papers,** 26.01.2021, https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/arctic_policy/id2830120/, (14.08.2023).

The White House, “National Strategy for the Arctic Region”, 07.10.2022, https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf, (21.12.2022).

Vilhjálmsson, Hjálmar ve Alf Håkon Hoel. “Fisheries and Aquaculture”, **Arctic Climate Impact Assessment**, 01.05.2005, https://www.amap.no/documents/doc/arctic-arctic-climate-impact-assessment/796, (14.08.2023).

Working group of public officials responsible for Arctic issues ve Steering group of Finland's Arctic policy strategy, "Finland's Strategy for Arctic Policy", 18.06.2021, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163247/VN_2021_55.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (14.08.2023).

Yeşil Düşünce Derneği, "Avrupa Yeşil Mutabakatı", (Çev. Bürge Abiral, Esra Zorer, Gamze Azman, Hande Sönmez, Özüm Çelik, Sercan Köksal, Yağız Eren Abanus), 27.11.2020, https://www.yesildusunce.org/wp-content/uploads/2021/06/yesilavrupamutabakati.pdf, (21.05.2023).

İnternet Kaynakları

ABD ve SSCB, "Agreement between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the maritime boundary", 01.06.1990, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/USA-RUS1990MB.PDF, (25.12.2022).

Arcos, "Aims & Objectives", https://arcos-project.eu/aims-objectives, (28.04.2023).

Arctic Centre University of Lapland, "Arctic Indigenous Organizations with permanent participation in the work of the Arctic Council", **Maps**, https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/Indigenous-Peoples/Indigenous-Peoples-organizations, (24.05.2023).

Arctic Council, "About the Arctic Council", https://arctic-council.org/about/, (21.02.2023).

Arctic Council, "Adressing Arctic Pollution", **Topics**, https://arctic-council.org/explore/topics/pollutants/, (04.05.2023).

Arctic Council, "Arctic Contaminants Action Program", https://arctic-council.org/about/working-groups/acap/home/, (22.02.2023).

Arctic Economic Council, "About", https://arcticeconomiccouncil.com/about/, (19.05.2023).

Arctic Economic Council, “AEC Strategic Plan 2022-2025”, 2022 https://arcticeconomiccouncil.com/wp-content/uploads/2022/04/220419-aec-strategic-development-plan-2022-2025.pdf, (01.03.2023).

Arctic Economic Council, “Rules of Procedure”, 15.09.2020 https://arcticeconomiccouncil.com/wp-content/uploads/2020/10/AEC_-Rules-of-Procedure_FINAL.pdf, (01.03.2023).

Arctic Ocean Conferance, “Ilulissat Declaration”, 28.05.2008, https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2017/07/2008-Ilulissat-Declaration.pdf, (16.12.2022).

Barentsinfo, “Mikhail Gorbachev's speech in Murmansk at the ceremonial meeting on the occasion of the presentation of the Order of Lenin and the Gold Star to the City of Murmansk”, 01.10.1987, https://www.barentsinfo.fi/docs/Gorbachev_speech.pdf, (17.05.2023).

Barentsinfo, “The Barents Sea”, **Nature**, https://www.barentsinfo.org/barents-region/Nature/Barents-Sea, (05.02.2023).

Barentsinfo, “The Northern Sea Route”, **Transport**, https://www.barentsinfo.org/barents-region/Transport/Northern-Sea-Route, (26.02.2023).

Burke, Ashley ve Richard Raycraft. “Canada and Denmark sign deal to divide uninhabited Arctic island”, (15.06.2022), https://www.cbc.ca/news/politics/canada-denmark-reach-hans-island-deal-after-50-year-dispute-1.6487325, (15.02.2023).

Büyük Britanya ve Rusya, “Convention Between Great Britain and Russia”, 1825, https://explorenorth.com/library/history/bl-ruseng1825.htm, (22.01.2023).

Byers, Michael. “We can settle this: Let's trade oil for fish”, **The Globe and Mail**, 11.03.2005, https://www.theglobeandmail.com/opinion/we-can-settle-this-lets-trade-oil-for-fish/article1115879/, (22.01.2023).

CAFF, “About CAFF”, https://caff.is/about-caff, (22.02.2023).

Chapin, Stuart ve Neil Hamilton. “Policy Options for Arctic Environmental Governance”, **Arctic Transform**, 05.03.2009, https://www.arctic-transform.eu/download/EnvEX.pdf, (14.07.2023).

Copernicus Marine Service, “Copernicus for EU Arctic Policy”, **News**, 27.05.2019, https://marine.copernicus.eu/news/copernicus-eu-arctic-policy, (27.04.2023).

Danimarka ve Kanada, “Agreement between the Government of the Kingdom of Denmark and the Government of Canada relating to the Delimitation of the Continental Shelf between Greenland and Canada”, 17.12.1973, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/DNK-CAN1973CS.PDF, (25.12.2022).

Danimarka ve Norveç, “Agreement between the Government of the Kingdom of Norway on the one hand, and the Government of the Kingdom of Denmark together with the Home Rule Government of Greenland on the other hand, concerning the delimitation of the continental shelf and the fisheries zones in the area between Greenland and Svalbard”, 20.02.2006, https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%202378/v2378.pdf, (25.12.2022).

Departmant of State, “Information Memorandum for Mr. Kissinger The White House”, **Historical Documents**, 12.03.1970, https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve01/d367, (31.01.2023).

Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries, “EU helps the Sámi getting their voice heard”, **Ocean and Fisheries**, 26.07.2022, https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/news/eu-helps-sami-getting-their-voice-heard-2022-07-26_en, (10.07.2023).

Duyck, Sébastien. “What Role for the Arctic in the UN Paris Climate Conference (COP-21)?”, **Arctic Yearbook (Briefing Notes)**, 2015,

https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2015/2015-briefing-notes/157-what-role-for-the-arctic-in-the-un-paris-climate-conference-cop-21, (15.07.2023).

Eco Logic, “100 Days In: COP21 and the Arctic's Future – An Era of Energy Transition”, 21.03.2016, https://www.ecologic.eu/13546, (22.05.2023).

EPPR, “About”, https://eppr.org/about/, (22.02.2023).

European Commission Directorate-General for Research and Innovation, “Arctic research and innovation – Understanding the changes, responding to the challenges”, 2018, https://data.europa.eu/doi/10.2777/291168, (20.06.2023).

European Commission, “Earth observation and AI-driven early-warning system in the Arctic region”, https://cordis.europa.eu/project/id/101004372, (28.04.2023).

European Commission, “Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries, Legal aspects of Arctic shipping summary report”, **Publications Office**, 2010, https://data.europa.eu/doi/10.2771/51132, (24.12.2022).

European Commission, “Gender Equality”, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality_en, (25.05.2023).

European Commission, “Illegal Fishing”, **Ocean and fisheries**, https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/fisheries/rules/illegal-fishing_en, (10.06.2023).

European Commission, “Plastics Strategy”, **Environment**, https://environment.ec.europa.eu/strategy/plastics-strategy_en, (03.06.2023).

European Commission, “REACH Regulation”, **Environment**, https://environment.ec.europa.eu/topics/chemicals/reach-regulation_en, (12.06.2023).

European Parliament, “Arctic Governance”, 09.10.2008, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2008-0474_EN.pdf, (29.03.2023).

European Parliament, “EU strategy for the Arctic”, 12.03.2014, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2014-0236_EN.pdf, (10.04.2023).

European Union Satellite Centre, “Mission, Users and Partners”, https://www.satcen.europa.eu/who-we-are/our-mission, (26.05.2023).

Federation of American Scientists, “National Security Decision”, 14.04.1983, https://irp.fas.org/offdocs/nsdd/nsdd-090.htm, (17.05.2023).

International Law Commission, “Sea-level rise in relation to international law”, **Analytical Guide to the Work of the International Law Commission**, 24.08.2023, https://legal.un.org/ilc/guide/8_9.shtml, (12.09.2023).

International Maritime Organization, “Polar Code”, https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/MediaCentre/HotTopics/Documents/POLAR%20CODE%20TEXT%20AS%20ADOPTED.pdf, (20.05.2023).

Jóhannesson, Magnús. “Arctic Council: Structure, Work and Achievements”, **Journal**, 12.12.2022, https://www.arcticcircle.org/journal/arctic-council-structure-work-and-achievements, (09.06.2023).

JPI Oceans, “All-Atlantic Ocean Research Alliance”, https://www.jpi-oceans.eu/en/all-atlantic-ocean-research-alliance, (30.05.2023).

Kunoy, Bjørn. “Recommendations on the Russian Federation’s Proposed Outer Continental Shelf in the Arctic Area”, **Blog of the European Journal of International Law**, 03.03.2023, https://www.ejiltalk.org/recommendations-on-the-russian-federations-proposed-outer-continental-shelf-in-the-arctic-area/, (09.06.2023).

Lewis-Koskinen, Simone. “U.S.- Canada Dispute Over Offshore Territory”, **ICE Case Studies**, 2010, http://mandalaprojects.com/ice/ice-cases/beaucanus.htm, (24.12.2022).

López, María Álvarez ve Algirdas Razauskas. “The European Economic Area (EEA), Switzerland and The North”, **Fact Sheets on the European Union**, 2023, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/169/the-european-economic-area-eea-switzerland-and-the-north, (14.08.2023).

Ministry of Foreign Affairs of Denmark, “Greenland and the Faroe Islands”, **The Arctic**, https://um.dk/en/foreign-policy/the-arctic/greenland-and-the-faroe-islands, (15.10.2023).

Ministry of Foreign Affairs of Denmark, “The Arctic”, https://um.dk/en/foreign-policy/the-arctic, (20.12.2022).

Minority Rights, “Denmark Inuit (Greenlanders)”, **Denmark**, https://minorityrights.org/minorities/inuit-greenlanders/, (24.05.2023).

Noack, Rick. “Denmark stakes its claim in the war for the North Pole”, **World**, 17.12.2014, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/12/17/denmark-stakes-its-claim-in-the-war-for-the-north-pole/?noredirect=on, (03.03.2023).

Northern Dimension, “Exploring the Northern Dimension”, 2020, https://northerndimension.info/wp-content/uploads/2021/06/Fact_Sheet-Exploring_the_Northern_Dimension.pdf, (29.05.2023).

Northern Periphery and Arctic Programme, “The Programme in Brief”, **About**, https://www.interreg-npa.eu/about/programme-in-brief/, (19.07.2023).

Norveç ve Rusya, “Treaty between the Kingdom of Norway and the Russian Federation concerning Maritime Delimitation and Cooperation in the Barents Sea and the Arctic Ocean”, 15.09.2010, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/NOR-RUS2010.PDF, (25.12.2022).

Obrist, Daniel. “Mercury from Industrialized Nations Is Polluting the Arctic – here’s how it gets there”, **The Conversation**, 15.12.2017,

https://theconversation.com/mercury-from-industrialized-nations-is-polluting-the-arctic-heres-how-it-gets-there-84253, (22.05.2023).

Oceans and Law of the Sea United Nations, “Submissions, through the Secretary-General of the United Nations, to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, pursuant to article 76, paragraph 8, of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982”, **Division For Ocean Affairs and The Law of the Sea**, https://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm, (01.03.2023).

Overfield, Cornell. “Wrangling Warships: Russia’s Proposed Law on Northern Sea Route Navigation”, **Lawfare**, 17.10.2022, https://www.lawfareblog.com/wrangling-warships-russias-proposed-law-northern-sea-route-navigation, (02.03.2023).

Permanent Court of Arbitration (PCA), “The Arctic Sunrise Arbitration (Netherlands v. Russia)”, **Award on the Merits**, 14.08.2015, https://pcacases.com/web/sendAttach/1438, (03.02.2023).

President of Russia, “Strategy for Developing the Russian Arctic Zone and Ensuring National Security until 2035 approved”, 26.10.2020, http://en.kremlin.ru/acts/news/64274, (19.12.2022).

President of Russia, “Vladimir Putin approved basic principles of state policy in the Arctic”, 05.03.2020, http://en.kremlin.ru/acts/news/62947, (19.12.2022).

President of Russia, “О Стратегии развития Арктической зоны Российской Федерации и обеспечения национальной безопасности на период до 2035 года”, **Russia Maritime Studies Institutes**, Çev. A. Davis ve R. Vest, https://dnnlgwick.blob.core.windows.net/portals/0/NWCDepartments/Russia%20Maritime%20Studies%20Institute/20201026_ENG_RUS_Arctic%20Strategy2035_final.pdf?sv=2017-04-17&sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=JPiKWVeEv99KKXlrD599Z4zzdhZLpt2omVYXicVPvI0%3D, (19.12.2022).

Russian Federation Government, “Rules of navigation in the water area of the Northern Sea Route”, 18.09.2020, http://www.nsra.ru/files/fileslist/137-en5894-2020-11-19_rules.pdf, (04.02.2023).

SDWG, “About Us”. https://sdwg.org/about/, (22.02.2023).

Sellheim, Nikolas. “The Arctic Region”, 2021, https://sellheimenvironmental.org/2021/06/07/map-of-a-russian-perspective-on-the-arctic/, (03.03.2023).

Sovereign Limits, “Canada-Denmark(Greenland)”, https://sovereignlimits.com/boundaries/canada-denmark-greenland-maritime, (17.01.2023).

Sovereign Limits, “Denmark (Greenland)–Norway (Jan Mayen)”, https://sovereignlimits.com/boundaries/denmark-greenland-norway-jan-mayen-maritime, (17.01.2023).

Sovereign Limits, “Denmark (Greenland)–Norway (Svalbard)”, https://sovereignlimits.com/boundaries/denmark-greenland-norway-svalbard-maritime, (17.01.2023).

Sovereign Limits, “Norway-Russia”, https://sovereignlimits.com/boundaries/norway-russia-maritime, (17.01.2023).

Sovereign Limits, “Russia-United States”, https://sovereignlimits.com/boundaries/russia-united-states-maritime, (17.10.2023).

Stabrun, Kristoffer. “The Grey Zone Agreement of 1978 Fishery Concerns, Security Challenges and Territorial Interests”, **Fridtjof Nansens Institutt**, 2009, https://www.fni.no/getfile.php/132053-1469870055/Filer/Publikasjoner/FNI-R1309.pdf, (05.02.2023).

The Arctic Institute, “An old problem, a new opportunity: A case for solving the Beaufort Sea boundary dispute”, 17.06.2016, https://www.thearcticinstitute.org/an-

old-problem-a-new-opportunity-a-case-for-solving-the-beaufort-sea-boundary-dispute/, (13.09.2023).

The Arctic, “Natural Resources”, **Topics**, https://arctic.ru/resources/, (13.02.2023).

The Canadian Press, “Canada makes competing claim to North Pole against Russia, Denmark”, 27.05.2019, https://www.cbc.ca/news/canada/north/north-pole-canada-russia-denmark-1.5151432, (09.06.2023).

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, “Foreign Ministry statement on Russia's withdrawal from the Barents Euro-Arctic Council”, **Foreign Policy**, 18.09.2023, https://mid.ru/en/foreign_policy/rso/1904899/, (16.10.2023).

U.S. Department of State, “United States Responses to Excessive National Maritime Claims”, 09.03.1992, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/12/LIS-112.pdf, (04.02.2023).

Umweltbundesamt, “Geographie der Arktis”, **Themen**, 01.02.2016, https://www.umweltbundesamt.de/themen/nachhaltigkeit-strategien-internationales/arktis/wissenswertes-zur-arktis/geographie-der-arktis#keine-klare-grenze-nach-suden, (13.04.2023).

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, “Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples”, https://www.ohchr.org/en/hrc-subsidiaries/expert-mechanism-on-indigenous-peoples, (02.03.2023).

United Nations, “Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone”, 29.04.1958, https://www.gc.noaa.gov/documents/8_1_1958_territorial_sea.pdf, (12.09.2023).

United Nations, “Support Sustainable Development and Climate Action”, **Our Work**, https://www.un.org/en/our-work/support-sustainable-development-and-climate-action, (02.03.2023).

United Nations, “The 17 Goals”, https://sdgs.un.org/goals, (03.03.2023).

United Nations, “United Nations Convention on the Law of the Sea”, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, (19.05.2023).

USGS, “Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle”, 23.07.2008, https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf, (13.02.2023).